

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XXIII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

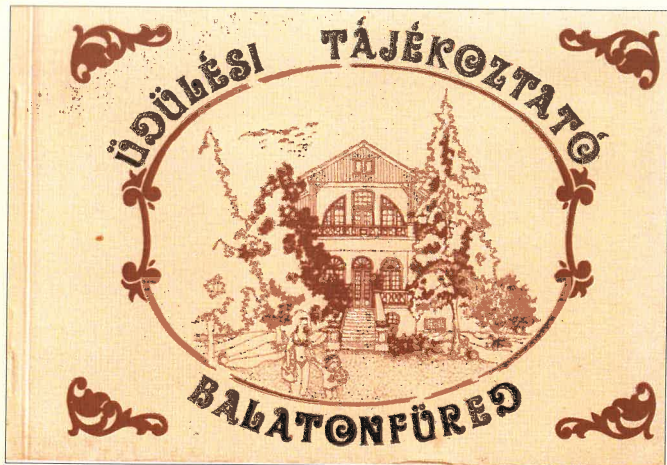
66.

2023.

A Cs. Darab Józsefnek ajándékozott díszhordó faragott elülső fenéklemeze

(szerző felvétele)

A Városi Helytörténeti Gyűjtemény új szerzeményei
Adományozók: Budáné Bocsor Ágnes és Ivácskovics György

TARTALOM

KÖZLEMÉNYEK

Kurutzné Kovács Márta:

SZEMELVÉNYEK A CSALÁDI LEVÉLTÁRBÓL II.: Járdánházi Kovács Béla Balatonfüred fürdőtelepi
gyógyszerésze 3

Jőrös Bence:

BALATONFÜRED HÁLÓELMÉLETE A KORA- ÉS A KÉSŐ-KÖZÉPKOR HATÁRÁN 27

Csizmazia Darab József:

EGY FÜREDI HORDÓ TÖRTÉNETE 47

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XXIII. évfolyam 2. szám 66. 2023.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
BAÁN BEÁTA

Szerkesztő bizottság:
BÉRESI ÁKOS,
P. MIKLÓS TAMÁS,
Dr. SZÜTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
TAKÁCS MIKLÓS
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 1000 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Csizmazia Darab József, üzemmérnök,
Budapest

Jörös Bence, régész, az ELTE gazdaság- és társada-
lomtörténeti intézetének doktorandusz hallgatója,
Balatonakarattya – Budapest

Kurutzné dr. Kovács Márta, építőmérnök, akadémikus,
Budapest

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Grafit Papír-Írószer-Nyomatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
a Zsidó Kiválóságok Házában
(Bajcsy-Zsilinszky u. 32.),
a Tourinform Irodában (Huray villa, Blaha Lujza u. 2.),
a Vaszary Galériában (Honvéd u. 2-4.),
a Jókai Mór Emlékházban (Honvéd u.1.),
a Vitorlázéumban (Vitorlás tér 1.),
a ModerMűtárban [MOMÜ] (Blaha Lujza utca 3–5.),
az Arácsi Népházban (Lóczy Lajos utca 62.) és
a Bodorka – Balatoni Vízilág Látogatóközpontban
(Tagore sétány).

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak, és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.
A folyóirat korábbi számai – az utolsó néhány szám kivételével – pdf formátumban letölthetők a
<http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html> oldalról, illetve az egyes számok tartalom-
jegyzéke alatt található link segítségével. Továbbá elérhetők még a <http://epa.oszk.hu/04100/04165> linken is.

A következő számhoz a kéziratok leadásának határideje: 2023. október 15.

**Kérjük, hogy a kéziratokat „Word”-ben szíveskedjenek leadni, illetve azt,
hogy az illusztrációnak szánt, leadott képek minimum 300 DPI felbontásak legyenek.**

Először Csató Gyula villányi gyógyszerésztárában, majd Gyöngyösön, később Ádler Imre enyingi gyógyszerésztárában gyakornokoskodott. Gyógyszerész gyakornoki oklevelét 1898-ban szerezte meg, gyógyszerész mesteri oklevelét pedig 1900. június 10-én nyerte el a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Az akkori szabályok azt is előírták, hogy csak további három év gyógyszerész-segédi munka után lehetett jogosítványt kapni önálló gyógyszerésztárvezetésre.

Gyógyszerészi oklevele birtokában tehát Kovács Béla 1900-ban Kovács Sándor székesfehérvári, majd 1901-ben Lakner Lajos Tolna-Tamásiban lévő gyógyszerésztárában dolgozott gyógyszerész-segédként. 1901-1902 között egyéves önkéntesi idejét töltötte a krakkói helyőrségi kórházban, majd 1903. szept. 1-ig ismét Lakner Lajos gyógyszerésztárában dolgozott.

Már a gyakornoki vizsgához és később a gyógyszerész-segédi működéshez is szükség volt a korábbi munkaadóktól véleményt kérni a végzett munkáról. Kovács Béla a munkaadóitól mindenkor a legnagyobb elismerést kapta szorgalmáért, megbízhatóságáért és tudásáért.

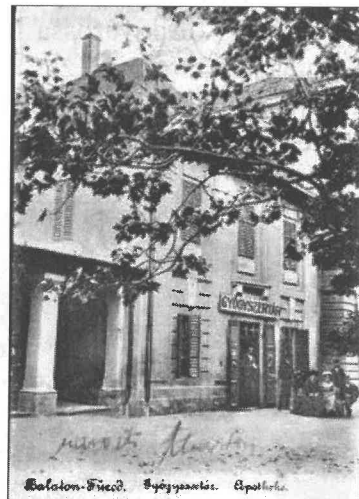
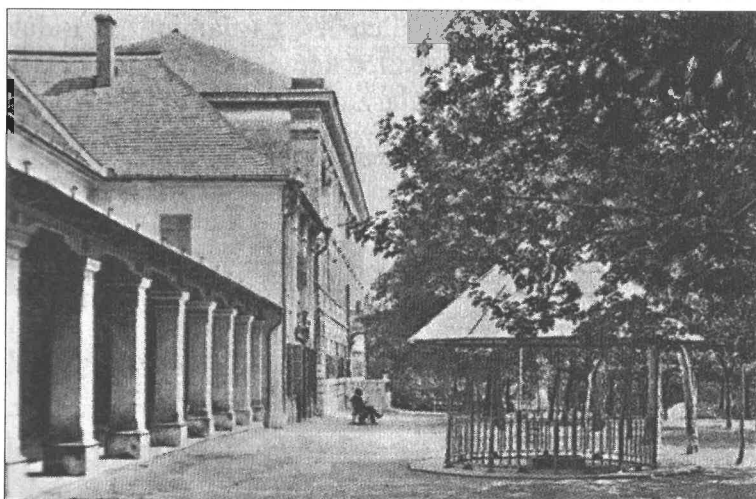
Megszerezve a jogot az önálló gyógyszerésztárvezetésre, az ő életében is elérkezett az idő, hogy végleges helyen keressen magának patikát, ahol családot alapíthat. Kereste hát a lehetőséget a letelepedésre. Am a Mindenható odafönt már korábban megforgatta a szerencsekerekét, amely a „Balatonfüred” feliratnál állt meg...

Kovács Béla ugyanis ekkor már ismerte jövődöbéli feleségét, akinek az édesapja sárbogárdi Mészöly Gyula járásbíró volt, aki éppen ezidőtájt ment nyugdíjba Enyingen, és élete további részét Balatonfüreden tervezte leélni. Valószínűleg együtt tervezgettek a jövőt a fiatalokkal, és a Gondviselés így vezette járdánházi Kovács Bélát is Balatonfüredre.

Így azután 26 esztendő korában, 1903 szeptemberében Balatonfüredre érkezett, ahol teljes hátralevő életét eltöltötte. Kibérelte a fürdőtelepi gyógyszerésztárat, majd 1903. szeptember közepétől kezdve csaknem fél évszázadon át a balatonfüredi Oroszlán gyógyszerésztárában dolgozott.

Balatonfüred első patikáját 1782-ben alapította Oesterreicher Manes József orvos, amint Zákonyi Ferenc a Balatonfüred történetéről szóló könyvében⁹ írja, hosszasan ismertette a füredi gyógyszerésztár hányattatott sorsát. A patika 1837-ben már az „Oroszlány” nevet viselte, és hosszú ideig Kunczky János pesti patikus, majd Orbán Ignác zsombolyai gyógyszerész üzemeltette egészen a haláláig, 1895-ig. Ezt követően özvegye haszonbérbe adta. Tőle vette bérbe járdánházi Kovács Béla is 1903-ban.

Abban az időben ez volt az egyetlen gyógyszerésztár Balatonfüreden, és csak 20 évvel később, 1923-ban létesült egy második gyógyszerésztár, fent a faluban.¹⁰ Amikor Kovács Béla kibérelte, az Oroszlán gyógyszerésztár még a Klotild udvarban, a mai Szív-kórház helyén lévő, a mai Gyógy-térre néző épületben működött, az épület árkádos traktusával szomszédos, épületszárnyában.

A Klotild udvar a mai Szív-kórház Gyógy-térre néző homlokzata helyén,¹¹ a gyógyszerésztár az épület árkádos traktusához csatlakozó egyemeletes épületszárnyában látható, előtte paddal¹² 1905 körül

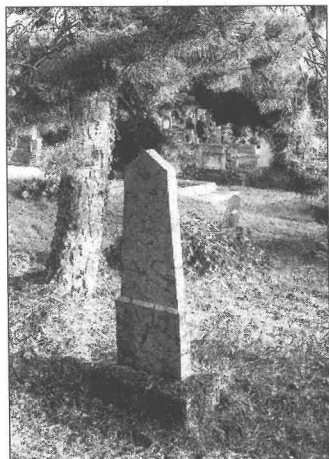
Kovács Béla életében az 1903-as esztendő jelentette a fordulópontot. Nemcsak a balatonfüredi Oroszlán gyógyszerésztárbeli végleges állásának elfoglalása, hanem sárbogárdi Mészöly Gyula enyingi já-

rásbíró Vilma nevű, 1879-ben született leányával, apai nagyanyámmal kötött eljegyzése, majd házassága is ebben az esztendőben történt. A tavaszi eljegyzésre és az őszi esküvőre egyaránt Enyingen ke-

rült sor. Az eseményekről a lapok is beszámoltak: áprilisban „Járdánházi Kovács Béla gyógyszerész eljegyezte Mészöly Vilmat, Mészöly Gyula járásbíró leányát Enyingen,”¹³ majd novemberben „Járdánházi Kovács Béla, a balatonfüredi gyógyszerész bér-
lője e hó 20-án esküdött örök hűséget Enyingen sár-
bogárdi Mészöly Vilma kisasszonynak.”¹⁴

Az esküvőt követően rövidesen megérkezett a gyermekáldás. Béla 1904-ben, Ilonka 1905-ben, Margitka 1907-ben, végül édesapám, Laci 1909-

ben született. A gyermekhalál azonban őket sem kímélte: 1909-ben elvesztették a kis Margitkát: „Járdánházi Kovács Margit, járdánházi Kovács Béla és neje, született sárbogárdi Mészöly Vilma három éves leánykája szeptember 30-án meghalt Balatonfüreden.”¹⁵ – közölte a szomorú hírt a Budapesti Hírlap. Elszomorodom, ha arra gondolok, hogy nagyanyám a negyedik gyermekét, Lacit májában megszülte, és alig négy hónappal később a harmadikat, Margitkát el kellett veszítenie...

Járdánházi Kovács Margitka rózsaszín márvány sírköve a balatonfüredi református temetőben¹⁶

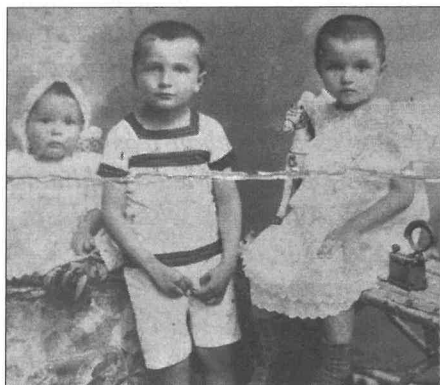
1903-ban tehát elkezdődött járdánházi Kovács Béla és családja balatonfüredi élete. 1904-ben apósa és anyósa, sárbogárdi Mészöly Gyula és felesége, Mészöly Hermina is Balatonfüredre költözött Enyingről. Mészöly Gyula, az ismert és befolyásos közéleti ember minden kapcsolatrendszerét felhasználva erőteljes munkába kezdett Balatonfüred híres fürdővárossá fejlesztése érdekében. Természetesen igyekezett a közéleti munkájába a vejét is bevonni. Ugyanakkor a község is észrevette, hogy a település egy nagyon szor-

galmas, megbízható és becsületes emberrel gazdagodott, aki ráadásul a környék egyetlen patikáját vezeti. Ő pedig örömmel vállalta a közösségi feladatokat. Így például több évtizeden át tagja volt a Polgári Iskola Igazgató Tanácsának,¹⁷ a Balatonfüred és Vidéke Takarékpénztár Rt. felügyelő bizottságának,¹⁸ Balatonfüred község képviselő testületének, valamint a Balatonfüredi Fürdőegyesület képviselő testületének, és 1918-ban megválasztották a Balatoni Szövetség igazgató választmányi tagjának is.¹⁹

A szép család a három gyermekkel, Bélával, Lacival és Ilonkával 1911-ben²⁰

Kovács Béla mintegy tíz éven át háborítatlanul dolgozott a Klotild udvarban lévő patikájában. A gyógyszertárhoz az emeleten szép gyógyszerészlakás tartozott, ide születtek a gyermekei. A gyermekek szépen növekedek, a Margitka elvesztése feletti fájdalom

sebei kezdtek behegedni, a patika is egyre jobban jövedelmezett, és a község is nagyon meg volt elégedve szorgalmas és készséges patikusával.

Amint az ország, úgy a család életében is ezek voltak a boldog békeidők...

Margitka, Béla és Ilonka 1908-ban, majd Laci, Ilonka és Béla 1912-ben²¹

A család birtokában lévő, 1909-ből származó gyógyszertári haszonbérleti szerződést²² Kovács Béla a gyógyszertár tulajdonosával, özvegy Orbán Ignácné született Mayer Adéllal kötötte a gyógyszertárra és a gyógyszerészlakásra vonatkozóan is, amelyek azonban a pannonhalmi Szent Benedek Rend Tihanyi Apátsága tulajdonában lévő épületekben kaptak helyet. A család birtokában van annak a mindenre kiterjedő egyezségnek a másolata is, amelyet a tulajdonos, özvegy Orbán Ignácné, 1895 decemberében a Pannonhalmi Apátság – mint a balatonfüredi Fürdőintézet tulajdonosa – nevében Fehér Ipoly pannonhalmi főapáttal kötött a gyógyszertár és gyógyszerészlakás haszonbérbe-adásának lehetőségéről. Eszerint a gyógyszerészlakáshoz három szoba, egy konyha, pince és padlás tartozott. A szer-

ződés 10 évre szólt, 1909. szeptember 16-tól 1919. szeptember 15-ig, évi 2400 korona haszonösszegért.

1912-13 körül azonban a patika helyzete válságossá vált. Az új pannonhalmi főapát, dr. Hajdú Tibor ugyanis nagyarányú építkezésbe kezdett a fürdőtelepen.²³ Lebontotta a Klotild udvart, és a helyén a mellette lévő Erzsébet udvarhoz új kétemeletes épületszárnyat csatolt, kialakítva ezzel az Erzsébet Szanatórium modern, ma is látható egységes épület-tömbjét, a mai Szívkórház Gyógy-térre néző épületszárnyát. A gyógyszertárnak és a gyógyszerészlakásnak pedig új helyet jelöltek ki: a Grand Hotel Blaha Lujza utcai egyemeletes épületszárnya nyugati végén, a földszinten, a Zsigmond utca sarkán, átellenben a nemzet csalogánya, Blaha Lujza villájával. A patikát 1913-ban át is költöztették.

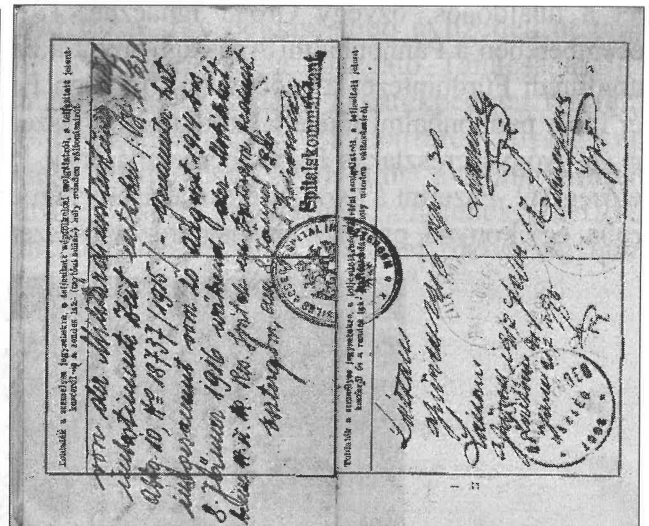
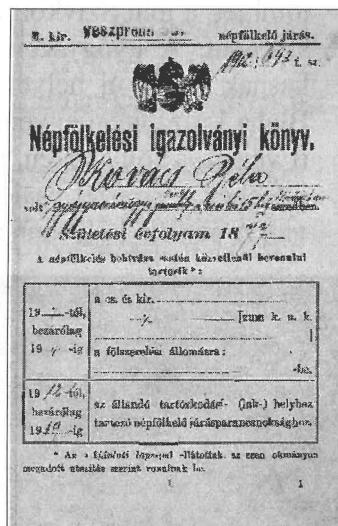
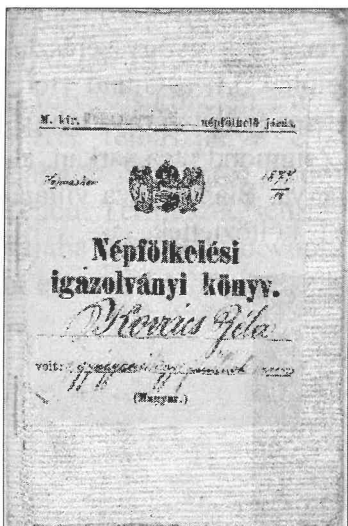
1913-tól kezdve itt volt az Oroszlán gyógyszertár, és az utcai ablaksor mögött a gyógyszerészlakás²⁴

1913-ban a gyógyszerár áthelyezése miatt új szerződést kellett kötni. Az 1913-as szerződést²⁵ Kovács Béla a gyógyszerárnak helyet adó Tihanyi Apátság megbízottjaként szereplő balatonfüredi Fürdőintézet képviselőjében dr. Rigler Gusztáv direktóriumi alelnökkel, mint bérbeadóval kötötte, a gyógyszerterát és a gyógyszerészlakást is magában foglaló épületrészekre is kiterjedőleg. „A Fürdőintézet bérbeadja a pannonhalmi Szent-Benedek Rend tihanyi apátságának tulajdonát képező, és a Grand Hotel épületében lévő, és az ide mellékelt rajzon „Gyógyszertár és gyógyszerészlakás” elnevezéssel megjelölt, és egy gyógyszerári helyiség, egy laboratórium, egy gyógyszerek raktára, egy segédszoba, négy lakószoba, egy előszoba, egy cselédszoba, egy konyha, egy kamra, egy clozett, egy pincze helyiségekből és egy fészter, valamint udvarból álló bérlet-tárgyát; Kovács Béla pedig azt bérbeveszi.” Ez a szerződés tehát már a Grand Hotel Blaha Lujza utcai frontjára, a gyógyszerterár új helyszínére vonatkozott, hiszen éppen ekkor, 1913-ban adták át az Erzsébet Szanatórium új épületét.²⁶

Az 1913-1915 közötti időszakra szóló szerződés szerint az évi bérleti díj 700 osztrák-magyar korona volt, amelyet a Fürdőintézet pénztárába „főtisztelendő Lingl Valerián ny. fürdőigazgató, főpénztáros úr kezéhez és nyugtájára” kellett befizetni. Hogy Ko-

vács Béla a bérbeadókkal milyen korrekt kapcsolatban állt, bizonyítsa az alábbi, 1914-ből származó levél:²⁷ „Tekintetes Gyógyszerész Úr! Van szerencsém kiváló tisztelettel jelezni, hogy a mindenek által átküldött irományokat és becses levelét köszönettel vettem. Az utóbbiban a számlák helyesen vannak föltüntetve és pontosan összegezve. A mellékelt hetvenegy koronát és 40 fillért csak akkor fogadhatnám el, hogy praecedent ne alkossak, ha Tekintetes úr oly kegyes lesz velem írásban közölni, hogy a pannonh. főapát úr Ö Mélts. Tekintetes úrnak becses levelében föltüntetett elszámolását helybenhagyta a fönállók szerződéssel szemben. Válaszát sürgősen kérve vagyok kiváló tisztelettel, őszinte híve Lingl Valerián, B.füred, 1914. jan. 30.”

Minden a legnagyobb rendben folytatódhatott volna, ám 1914. június 28-án Gavrilo Princip meghúzza a ravaszt, és kitört az első világháború. Kovács Béla még meg se melegeghetett az új helyszíre telepített patikájában, mert a háborúban rövidesen Esztergomba vezényelték, és 1914 augusztusától 1916 januárjáig az esztergomi tartalékkórház általa felállított gyógyszerterárában – mint gyógyszerésztiszt – katonai szolgálatot teljesített. Leszerelése után azonnal visszatért Balatonfüredre, és újult erővel látott hozzá az új helyszínen lévő patikája és lakása birtokbavételéhez.

Kovács Béla 1912-ben kiállított katonakönyve, benne az esztergomi szolgálat teljesítésére vonatkozó bejegyzéssel²⁸

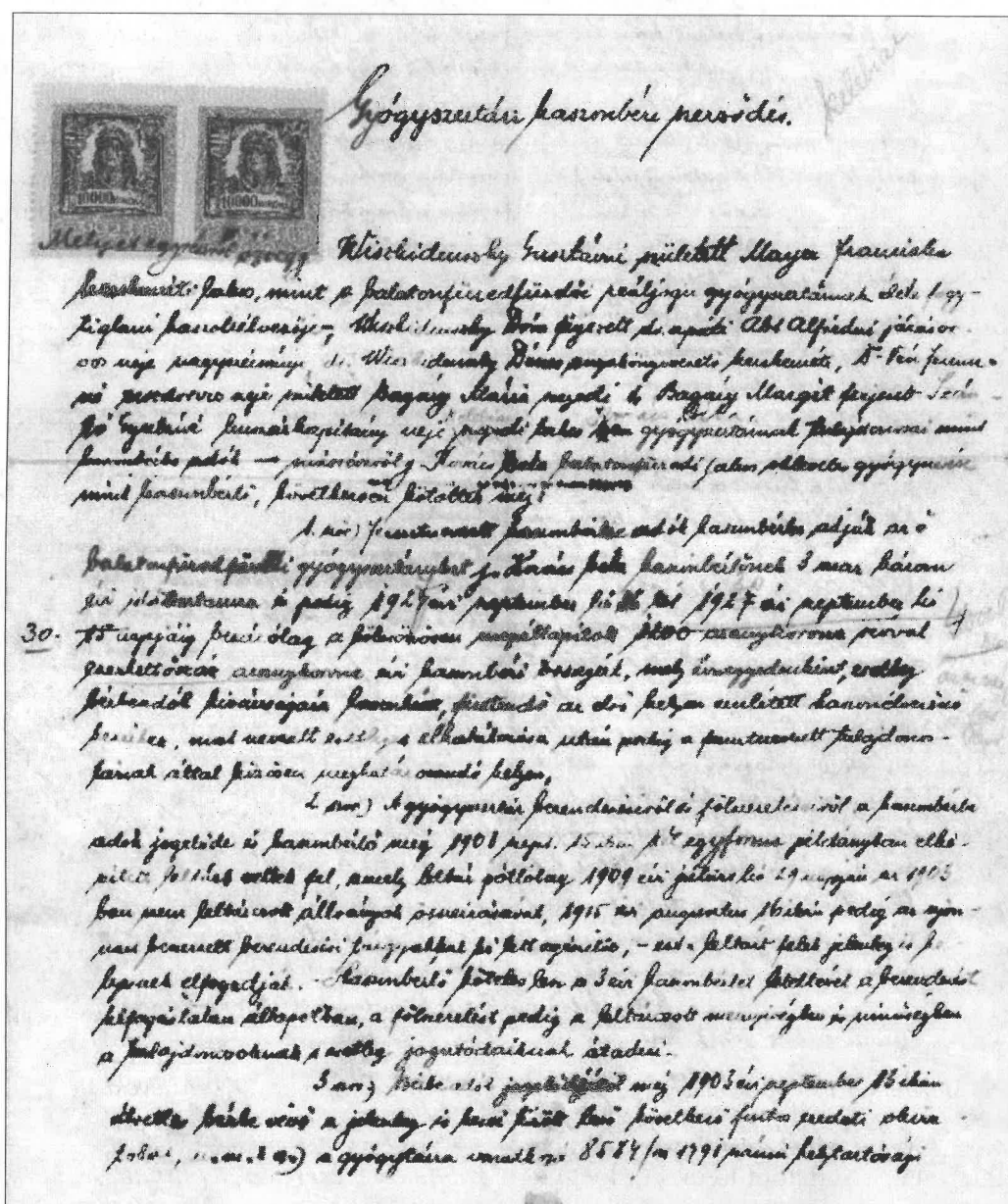
A háborút és a hiperinflációt követően egyre több utódállam önálló pénz kibocsátására törekedett. 1919-ben az osztrák-magyar koronát is a magyar korona váltotta fel. Így az 1921-1924 időtartamra kötött gyógyszerári haszonbéri szerződés²⁹ már évi 60.000 magyar koronáról szólt, és a gyógyszerterár tulajdonosainak személye is más volt, mert Kovács Béla ekkor a szerződést már özvegy

Wiszkidenszky Gusztávné született Mayer Franciska kecskeméti lakossal, a gyógyszerterár holtig tartó haszonélvezőjével, valamint kiterjedt családja további hat tagjával kötötte. A szerződés vonatkozó része a gyógyszerterárnak és a gyógyszerészlakásnak helyet adó Szent Benedek Rendi Tihanyi Apátsággal, valamint az Apátságot képviselő balatonfüredi Fürdőigazgatósággal nem változott. Ezt a

szerződést tanúként Kovács Béla apósa, sárbogárdi Mészöly Gyula is aláírta.

Hasonló adatokat tartalmazott a következő, 1924-1927 közötti időszakra vonatkozó szerződés³⁰ is, ahol évi haszonbérként 1200 aranykorona szerepel. Ebben az időszakban Kovács Béla már élenken foglalkozott a gondolattal, hogy a gyógyszer-tárból egy rész tulajdonjogot megvenne. Valóban,

az adásvétel időközben létre is jött, mert a következő, az 1927-1930 közötti időszakra vonatkozó szerződésben³¹ Kovács Béla már a tulajdonosok között is meg van említve $\frac{1}{4}$ rész tulajdonjoggal, és szerepel az a kikötés is, hogy a gyógyszer-tár eladása esetén vételi előjoga van. A fizetendő évi haszonbér ekkor 4000 pengő volt, amely fizetőeszköz 1927. január 1-jén a magyar koronát váltotta fel.

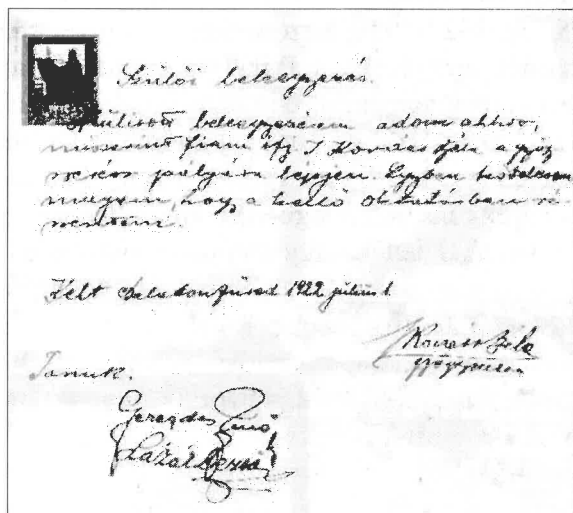

Az 1924-ben kötött gyógyszer-tári haszonbérleti szerződés első lapja³²

A következő, 1931-1935 közötti szerződés³³ már négy évi időtartamra szólt. Úgy tűnik, a gyógyszer-tár jól jövedelmezett, mert a bérleti díj már nem rögzített összegben, hanem a gyógyszer-tár bruttó bevétele $\frac{3}{4}$ részének 15%-ában volt megállapítva.

Időközben felcseperedtek a gyermekek, és gimnazista korokra a családi hagyományt követve, a fiúk – édesapjuk nyomán – a Pápai Református Kol-

légiumba, míg Ilonka leányuk a veszprémi Angol-kisasszonyok nevelőintézetébe került. Lassanként megszületett és szárba szökken Kovács Béla azon elhatározása is, hogy elsőszülött fiát – utódjául – gyógyszerésznek taníttassa ki. Erről tanúskodik az alant átható szülői beleegyezés³⁴ 1922-ből. Később pedig Laci fiát jogásznak adta Budapestre, a Tudományegyetemre.

Szülői beleegyezés 1922-ből

1924 Karácsonyán megható ünnepség volt Balatonfüreden³⁵. „A Grand Hotel pompás helyiségében

ötvennégy fiút és leányt, teplei és falubeli szegény szülők gyermekeit látták el ez alkalommal meleg téli ruhával, cipővel és halmoztok el mindenféle ajándéktárgyakkal. Az ünnepet a gyermekek jól betanult éneke vezette be, majd Parcsamy Henrik bencésrendi tanár, fürdőlelkész intézett lelkes, szívreható beszédet a gyermekekhez, akik közül azután többen hosszabb-rövidebb alkalmi verseket mondtak el. A ruhák és az ajándékok szétosztása után Demeter György dr. járási főszolgabíró mondott köszönetet mindazoknak, akik adományaikkal hozzájárultak a felruházás nemes céljához.” Az ünnepségen Mészöly Gyula és Kovács Béla is részt vett, hiszen a szegények segítése, adományok nyújtása mindig is fontos kérdés volt számukra. Kovács Béla a szegények patikusa volt, Mészöly Gyula pedig egész életében a balatoni kétkezi kisemberek felemelésén munkálkodott.

Járdánházi Kovács Béla egy balatonfüredi rendezvényen az 1920-as években³⁶
(Kovács Béla az álló sorban jobbról az ötödik, Demeter György az első)

1927-ben tárgyalta a Balatonfüredi Fürdőegyesület a balatonfüredi vízvezeték és csatornázás kiépítésének ügyét.³⁷ Az értekezlet elhatározta, hogy a kiépítés előmunkálatait egy végrehajtó bizottságra bízta, amelynek tagja lett a nagyközség képviselő testülete részéről Kovács Béla, és a Fürdőegyesület részéről apósa, Mészöly Gyula is. A végrehajtó bizottság feladata volt, hogy a műszaki tervek és a költségvetést a népjóléti miniszterhez felterjessze, és a munkálatokhoz szükséges államkölcsönt megszerezze. A végrehajtó bizottság azt is kérelmezte a miniszternél, „hogy a Siske forrás ho-

zamának mérését a népj. min. úr szakközegével végeztetni, e tárgyban felmerülendő költségeket is tárcája terhére viselni szíveskedjék.” Abban az esetben, ha a műszaki tervek és a költségvetés esetleg „a népjóléti m. kir. miniszter úr által alkalmatlannak találtatnak”, ugyancsak a végrehajtó bizottságnak kell az új tervek és az új költségvetést elkészíttetni.

A Balatoni Szövetség 1929-ben ünnepelte megalakulásának 25 éves évfordulóját Balatonfüreden. „Úgy terveztük, hogy a vízen tartjuk. Ott, ahol a három vármegye összesarkallik: a tihanyi temp-

lomtorony, az akarattjai öreg szilfa, a Sió és az alsórsi hajókikötő keresztveződésénél. A hajók is elindultak, hogy Keszthelytől és Balatonkenesétől, mint végső pontoktól számítva minden kikötőben megálljanak, és felvegyék az ünnepi közgyűlésre jövőket. (...) Azonban az időjárás szeszélye meg-

rontotta számításainkat.” – írja a Szövetség lapjának ünnepi száma.³⁸ Így az ünnepséget végül Balatonfüreden tartották. Az ünnepségen részt vett Kovács Béla, a Balatoni Szövetség igazgató választmányi tagja, és természetesen apósa, sárbogárdi Mészöly Gyula, a Szövetség alapító tagja is.

Járdánházi Kovács Béla a Balatoni Szövetség 25 éves évfordulóján 1929. október 1-jén³⁹
(az álló sorban balról a nyolcadik)

Járdánházi Kovács Bélának az élete volt a patikája! Gondosan őrizte gyönyörű berendezését, a kor ízlésének megfelelő sötétbarna faragott szekré-

nyeket, a polcokon a porcelán és üveg gyógyszer-tartó edényeket a festett feliratokkal. Az utcai kirakatban is példás rend uralkodott.

Néhány megmaradt patikai üveg⁴⁰

Külön gondot fordított az üvegcsékre ragasztott kis feliratokra, amelyeket művészi kivitelben nyomdai úton csináltatott. Nagyon büszke volt az oroszán végjegyére is, látható, hogy a legkisebb dobozokon és aranyszegélyű címkéken is ott díszelgett az oroszán, különféle testhelyzetekben.

A különleges igényességű címkék a gyógyszeres üvegeken, dobozokon az oroszlánnal⁴¹

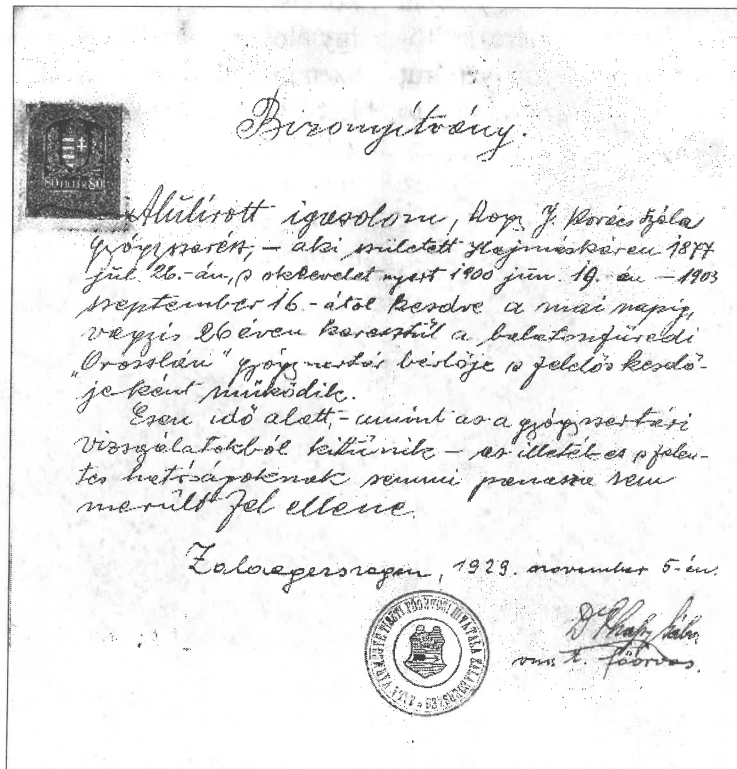
Nagy szorgalommal és precizitással dolgozott, és az időközönként szükséges ellenőrzések során mindig kiváló minősítést kapott. Patikájában mindig kifogástalan rend és tisztaság uralkodott, és a kiszolgálás területén sem merülhetett fel semmiféle kifogás.

Minősítvénye

Hovács Béla okleveles gyógyszerésznek.

Vezeték- és keresztnéve	Szállást helye és éve	Végzett tanulmányok a akadémiai felcsemeték	Az oklevél elnyerése előtti és utáni foglalkozása				Jegyzet
			hol és mely gyógyszerárban	mely időtől fogva meddig mint			
			segéd	gondnok	bérlő	tulajdonos	
<i>Hovács Béla</i>	<i>Hajmáskötő 1877. szept. 26.</i>	<i>III. gimnázium és gyógyszerészet oklevél.</i>	<i>Oklevél elnyerése előtt Szegednél Soller Imre gyógyszertárban 1899. szept. 1-től dec. 30-ig</i>				<i>1914 aug. 20-án Dr. Emil Jermi, történelmi könyv- gyűjtő és kiadó, munk. gyűjtemény fest. 1916-18 Szeged 8. sz. Károlyi szabályzatot tel- jesít</i>
			<i>1900-01 Szeged 1900-01 1901-02-ig</i>				<i>1903. szept. 16-tól 1929-ig főfelügyelő</i>
			<i>János Tamási szegedi háziorvos 1901-02-ig</i>				
			<i>Balatonfüred Oroszlán Gyógyszertár</i>				

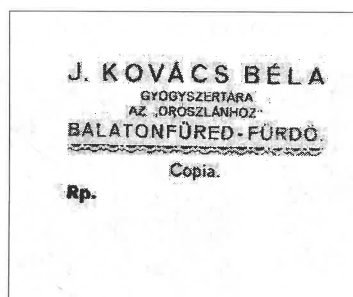
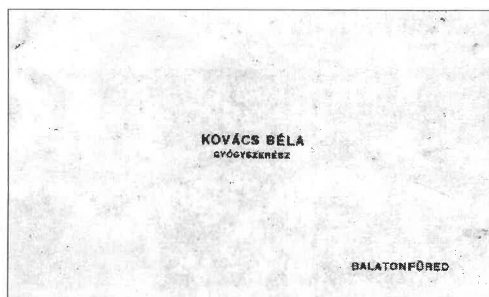
Közlöny: Cseres Márk könyvtár, Balatonfüred, Huszárkötő Ára. 30. oldal.

Kovács Béla gyógyszerészi munkájának minősítései 1929-ben.⁴²

A patikájába belépő vendégek között is szigorú rendet tartott. Nem tűrte, ha valaki előrefurakodott a sorban, s még ha az illető magasrangú személy volt is, hátra parancsolta az illedelmesen várakozó szegény emberek mögé még a minisztert is!

Balatonfüred népe nagyon szerette és tisztelte, és a szegények patikusának tartották. Rendkívül szerény ember volt. Ezt bizonyítja a gyógyszer-címkék pompájával szembeni puritán, egyszerű, díszítés nélküli névjegye is.

Kovács Béla névjegye, recept-úrlapjának fejléce⁴³

A fürdőhelyeken akkoriban szokásos nyitvatartási rend szerint a patika délben bezárt, és délután négykor nyitott ki újra, késő estig tartó munkarenddel. Kovács Béla, aki nagyon egészséges életet élt, megebédelt, és egy félórai pihenés után lement egy nagyot úszni a Balatonba. Koratavasztól késő őszig ez volt a napi programja. Makkegészséges ember volt, szikár, fegyelmzett, nagy munkabírással. Mértéktartóan táplálkozott, többre értékelte a vizet a bornál. S mindennél jobban becsülte a munkáját, a füredi embereket, a patikai szolgálatát.

A fürdőtelep főutcájában lévő patikájában a nyári nagy forgalom idején általában volt segítsé-

ge, de az őszi-téli időszakban rendszerint egyedül dolgozott. Majd 1926-ban Béla fia is megszerezte a gyógyszerész-mesteri oklevelét, és attól kezdve édesapja mellett dolgozott a gyógyszerertárban. Néhány év múlva azonban Béla, aki akkor már nemzetközi híró elismert vitorlás-versenyző volt, sportteljesítményére tekintettel jogot kapott egy Balaton melletti önálló patika vezetésére. A Gyógyszerészek Lapja⁴⁴ erről így tudósított: „A belügyminiszter a balatonlellel első gyógyszerertár felállítását engedélyezte, s a jogosítványt Kovács Bélának, idősb Kovács Béla balatonfüredi gyógyszerertárlajdonos fiának adományozta. A jognyertes a yachtverseny-

zésnek világszerte ismert kiválósága.” Így Béla 1940-ben a Balaton túlsó partjára, Lellére költözött, és attól kezdve a balatonlellei gyógyszertár vezette. Nagy előny volt számára változatlanul a tó

közelsége, hiszen gyermeke sajnos nem született, így életét végképp a munkájának és a vitorlázásnak szentelhette. Édesapjának azonban újból törnie kellett a fejét a füredi patika utódlása terén...

Kovács Béla a gyógyszertár előtt a Blaha Lujza utcában, az 1920-as években⁴⁵

A járdánházi Kovács családban lassanként elérkezett az idő, hogy a gyermekek is családot alapítsanak. 1925 decemberében a Pesti Hírlap⁴⁶ jelentette: „Járdánházi Kovács Ilonka és dr. Telbisz Miklós, Győr, Moson és Pozsony közig., egyes., vármegyék t.b. másodfőjegyzője folyó évi december hó 5-én, Balatonfüreden házasságot kötnek.” Az esküvőt a fürdőtelepi kerek templomban tartották.

Három évvel később, 1928 szeptemberében a Pesti Hírlap⁴⁷ hírül adta ifj. Kovács Béla eljegyzését, majd decemberben a Budapesti Hírlap⁴⁸ így tudósított az esküvőről: „Járdánházi ifj. Kovács Béla gyógyszerész és Sebesta Henriette december 1-én Balatonfüreden tartották esküvőjüket.” Henriette, Sebesta Erhard és Unger Paula leánya 1907-ben született Párizsban.

Járdánházi Kovács Ilonka és dr. Telbisz Miklós eljegyzése, majd a kerek templomban tartott esküvője 1925-ben⁴⁹

Hét évvel később, 1935 januárjában a Nemzeti Újság⁵⁰ adta hírül, hogy: „Tornai Margit és dr. járdánházi Kovács László banktisztviselő szombaton es-

te 7 órakor tartották esküvőjüket Balatonfüreden, a Szent Benedek-rend kápolnájában.” Tornai Margit néhai dr. Tornai József orvosprofesszor és Lachnit

Margit leányaként 1909-ben született Budapesten. A párt – szüleimet – dr. Babics Endre plébános eskette. Házassági tanújuk Schmidt Ferenc, a szanatórium igazgató főorvosa és Brinzey Aurél a Balatonfüredi Sport Club elnöke volt. A januári esküvőt beárnyékolta, hogy azon már nem vehetett részt a vőlegény nagypapája, az akkor már súlyos betegen fekvő 97 éves sárbogárdi Mészöly Gyula, aki három hónappal

később be is fejezte termékeny, gazdag életét. A gyógyszerészek lapja⁵¹ így emlékezett róla: „Sárbogárdi Mészöly Gyula nyug. táblabíró, kormányfőtanácsos, április hó 21-én, életének 98-ik évében, hosszúságos szenvedés után Balatonfüreden elhunyt. Temetése április hó 23-án volt, a balatonfüredi református sírkertben. J. Kovács Béla Balatonfüred-fürdőtelepi kartársunk apósát gyászolja a megboldogultban.”

Járdánházi Kovács László és Tornai Margit eljegyzése és esküvői vacsorája a Grand Hotel báltermében, 1935⁵²

1926-ban a járdánházi Kovács-családban megszületett az első unoka, leányuk első gyermeke, Telbisz Ilona. A nagyszülőkön kívül az anyai dédapa, az akkor még csak a nyolcvanas évei vé-

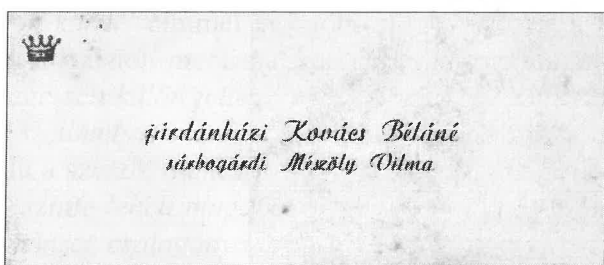
gén járó, tevékenyen dolgozó sárbogárdi Mészöly Gyula is nagyon örvendezett a dédunokája felett. A nagypapában pedig felvillant a patika családi utódlásának újabb lehetősége is...

A 90 éves Mészöly Gyula leányával, Vilmával, unokájával, Kovács Ilonával és dédunokájával, Telbisz Ilonával a Mészöly-villa kertjében 1928-ban⁵³

Illatszertári munkálkodásának mi, unokái is tanúi voltunk. Sürgött-forgott a vevők között, nagyszerű üzletasszony volt! Sokszor láttuk a barna tonet karosszékében üldögélni is az illatszertár előtt, a vevőkre várva. Ilyenkor környékeztük meg egy ötvenfilléres fagyieért könyörögve a szemközti Filipovics-cukrászdából. Arany szíve volt, mindig sikerrel jártunk!

Nagy háztartást vezetett, az éléskamrája mindig tele volt finom süteményekkel, de a kulcsot a köténye zsebében őrizte, így aztán a zsákmányt az udvar felőli ablakon át horgászbottal szereztük meg. Megfigyeltük azt is, amint esténként a napi forgalmat összegezte, és a forgalmi adó kimutatásáról szóló könyvébe bevezette.

Nagyanyám névjegye⁵⁷

Nagyon szerettünk az illatszertárban serteper-telni, a kölniket szagolgatni, a púderes dobozokat rakosgatni, a különféle reklám-anyagokkal játszani. Ott voltak a Baeder illatszergyár és a Caola-termékek, az Ovenall szájvíz és fogkrém, az Odol

A nagy túlélő vastábla⁵⁸

Ezekben az években a Kovács-fiúk, Béla és Laci egyre sikeresebb vitorlázók lettek, különösen Béla, aki végül – amint fentebb említettük – a Balaton egyik leghíresebb vitorlázója lett. A népszerű Balaton-kerülő vitorlásverseny, a Kékszalag 1934-ben indult, és akkoriban két évenként rendezték meg. Az 1936-os és az 1938-as Kékszalag-versenyt Béla nyerte 22-es versenyjolle hajójával, de már 1934-ben is abszolút harmadik, majd 1940-ben pedig abszolút második lett.⁵⁹ Ezt követően a

szájvíz, a Lysoform-készítmények, a Diana sósbor-szesz és fogpép, a Darmol hashajtó, a Molnár és Moser, valamint a 4711 kölnivizek, a Schmoll-pasza, a Sidol-tisztítószer, a Kaloderma kézkrém, a Nosedá borotvaszappan, a Kalodont fogkő elleni por, a Nivea borotvakrém és a többi termékek reklámanyagai. Titokban egymást púdereztek, rúszoztak, és ma is a fülemben hallok az ajtócsengő kedves hangját, jelezve, ha betoppant egy-egy vevő.

Különösen szerettük nézegetni azt a titokzatos óriási, méteres zománctáblát, ami az illatszertárban a fő helyen függött, amely az Olla cég gumicikkeit reklámozta. Nem értettük a felnőttek furcsa összekacsintását, amikor erre a táblára mutattak. Később tudtuk meg, hogy az Olla cég legkelendőbb árucikke a korabeli egyetlen fogamzásgátló szer, a gumi óvszer volt. Amikor az illatszertárat is államosították, édesapám kimentette ezt a nagy vastáblát, majd az ötvenes években, amikor háromgyermekes családjának alig volt mit ennie, nyúltenyésztésbe kezdett, és ez a tábla az udvarunkban a nyúlólak egyikének a hátlapját alkotta. Teltek-múltak az évtizedek, és a nagy túlélő, drága nagyanyám ütött-kopott rozsdás Olla-táblája napjainkban az egyik dédunokája nyaralója teraszának faláról tekint az ükunokák vidám csivitelésére, hirdelve a történelem libikókájának ide-oda billegését, viharainak és örömeinek emlékét.

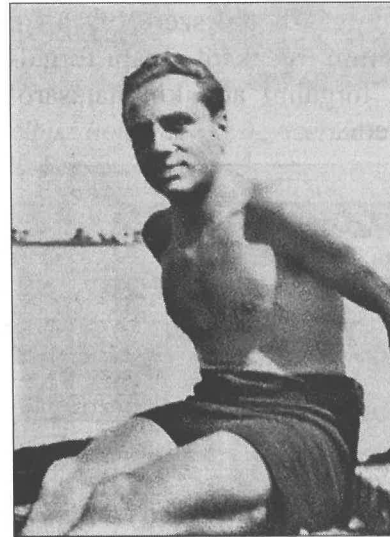
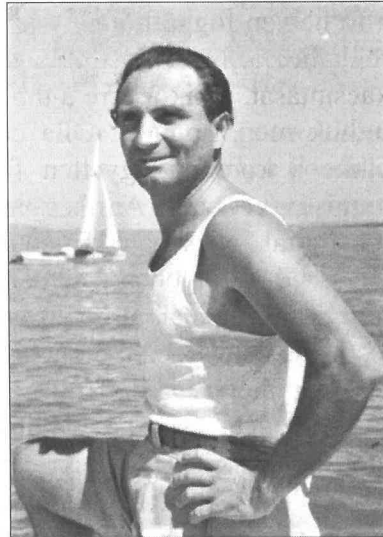
Ó, ha az a tábla mesélni tudna!

nagyhajósok megelégték, hogy a versenyeket a fúrge és mozgékony versenyjollék nyerik, ezért mondvacsinált ürüggyek kizárták a 22-es versenyjollékat a további Kékszalag versenyekből.⁶⁰

„Gyógyyszerész a balatoni kékszalag-verseny nyertese” – írja büszkén a szaklap⁶¹ 1936-ban, majd így folytatja „A balatoni vitorlássport legklasszikusabb versenyét Balaton kék szalagjáért, ifjabb járdánházi Kovács Béla balatonfüredi gyógyszerész kartársunk nyerte meg Kincsem III. nevű

22-es jollejával. A Balaton körüli mintegy 165 km-es utat, rendkívül nehéz időviszonyok között, 31 óra alatti olimpiai teljesítménnyel futotta be, 40 versenyző hajó közül másfél órával előzve meg a 2-ik beérkezettet. Évtizedes kitartó, lelkes sportmúlt, melynek főbb állomásai: az 1933-i Balatonbajnokság, az 1935-i magyar dinghy-bajnokság, és az 1935-i Európa bajnokság 2. helye – nyerte el most méltó jutalmát: a balatoni kék szalagot s a Balaton legjobb hajósa büszke nevét.”

Járdánházi Kovács Béla és öccse László vitorlázók a hajóikban 1930-ban⁶³

Tallózva a korabeli sportlapokban,⁶⁴ olvashatunk Kovács Laciról is: „Erős ellenfélnek bizonyult dingiben dr. Kovács László is, ki a negyedik futamban a cél előtt egy órával végződő párharcot vívott Szénásvallyal.” Laci ezekben az években sok első díjat és érmet nyert, jolle és főleg dingi hajókkal, a Dódyval⁶⁵ és a Belzebubbal.⁶⁶ Lacinak ekkoriban születtek a gyermekei, bátyám Iván, én, és öcsénk Laci. Kezdetben Budapesten éltünk, majd a háború végén egy németországi menekülési kiterő után végleg Balatonfüreden, a „Rózsilak” nevű villánkban laktunk, amit még anyai nagyapám, dr. Tornai József orvosprofesszor, a spanyolnátha világhírű orvosa vásárolt 1918-ban. Emlékszem, hogy a kertünkben gyakorta a vitorlavásznak száradtak kiterítve, kiváltképp a hétvégeken, a versenynapok végén, hiszen Béla és Laci idős korukig vitorláztak.

A járdánházi Kovács házaspár nagyon boldog volt, ha gyermekeik és unokáik nyaranta meglátogatták őket Füreden, és együtt sétálhattak az évről-évre szépülő tóparti sétányon. Unokáikat nagyon szerették, a patika melletti lakásban állandó volt a gyerekzsivaj. Nagypapa időnként lehúzta a szemhéjunkt, hogy megnézzze, nem vagyunk-e vérsze-

Ezt a győzelmét két évvel később, 1938-ban bravúros futamidővel túlszárnyalta: 24 óra alatt tette meg a távot! „A balatoni vitorlásversenyt Kovács Béla gyógyszerész, balatonfüredi gyógyszer-tartulajdonos fia nyerte meg. Ifj. Kovács Béla ezúttal már másod ízben nyerte el a Balaton leggyorsabb vitorlázója címet.” – jelenti büszkén a Gyógyszerészek Lapja.⁶² Béla külföldön is sok győzelmet hozott a magyar vitorlás-sportnak, és a BYC-nek, a Balatoni Yacht Clubnak, amelynek tagja volt.

gények. Vérszegények nem, de vásottak annál inkább voltunk! A patika kirakatában díszelgő színes gilisztacukrot karácsonyi habkarikának néztük, és rendszeresen megdézsmáltuk, és egyszer kis híján megfulladtunk, mert az elcsent százas ostyaköteget egyszerre akartuk lenyelni!

A patikához tartozó kiszolgáló helyiségek, a laboratórium és az inspekciós szoba a Zsigmond utcai szárnyat foglalták el. A lakáshoz hátul egy zárt udvar és egy félelmetesen sötét pince is tartozott. A lakás a Blaha Lujza utcai frontra nézett. A patika mellett a hálószoza, a vendégháló, a szalon, majd az illatszertár következett. Ezek mögött helyezkedett el az óriási ebédlő, közepén a hatalmas, bordó bársonnyal letakart ebédlőasztallal, ahol a nagy családi étkezések zajlottak. Ilyenkor együtt volt a sok unokatestvér, nehéz volt rendet tartani közöttünk. Ezt nagyon szerettük! Rengeteget futkároztunk a sötét folyosókon, vadul kergettük egymást. Csak akkor voltunk csendben, ha nagypapánál tarokkparti volt. Állandó partnere volt Tüske Jenő bácsi, a Balatoni Hajózási Rt. vezérigazgatója, Papp Gyurka bácsi, a gyermekorvos és Schmidt Feri bácsi, a fürdőigazgató főorvos.

A Telbisz-családdal a sétányon 1936-ban,⁶⁷ Mészöly Vilma feketében, nemrég elhunyt édesapját gyászolja

1940-ben a Gyógyszerészi Szemle „Utazás a Balaton körül” címmel egy több részes sorozatot közölt a Balaton-menti patikákról.⁶⁸ „Balatonfürednek is egészen külön jellege van. Papi birtok, konzervatív szellemben vigyáznak a régi hagyományokra, – indít a szerző, majd így folytatja: „Az egész fürdőtelep szinte lehelel magából a múltat. Blaha Lujzának, a nemzet csalogányának egykori villája mellett, a sarkon, ott találjuk a több mint százötven éves ’Oroszlán patikát’, amely Kovács Béla kartársunk tulajdona. Egy nagy, elnyúló, a fürdőt birtokló rend tulajdonát képező egyemeletes régi ház sarkán áll a régi patika. Két lépcsőn kell felmenni a zöldrefestett és kitért ajtószárnyak között, hogy bejusson az ember az officinába. Bent is patinás látnivalók. Régi bútorzat, régi edények, az embert szinte elkapja a múlt idők szelleme. Kellemes modorú, szíves magyar

úr a tulajdonos. (...) Készséggel áll rendelkezésemre. (...) Megnézek sorban mindent. Sok érdekessége van a füredi patikának. Közben elbeszélgetünk.” Kovács Béla szívesen beszél a patika múltjáról: „A gyógyszertár első nyomai 1748-ra vezetnek vissza voltaképpen, de mégis ’csak’ 1797-től számítják a fennállását. 140 évig egyedül volt a patika Balatonfüreden, míg 1923-ban a másodikat engedélyezték, de nem a fürdőtelepre, hanem a különálló Balatonfüred faluban. Ennek Takács János kollega a tulajdonosa.” – meséli, majd elbeszélgetnek a „rossz taksaviszonyokról, a taksálási nehézségekről, az árubeszerzés gondjairól,” azután búcsút vesznek, és a riporter tovább indul az északi parton a legközelebbi patikával rendelkező település, a nem éppen szomszédos Badacsonytomaj felé. Ezidőtájt ugyanis mindössze tíz patika volt körben a Balaton partján.

*A negyedik Telbisz-testvér, Éva születése 1940 decemberében, körben a testvérek, Ilona, Miklós, és Edit.⁶⁹
Az unokák a sétányon, 1942 nyarán,⁷⁰ a képen Kovács Iván, Telbisz Ilona és Éva, Telbisz Edit és Kovács Márta, Telbisz Miklós.*

Ezidőtájt a gyógyszerészeti szaklapokban évről-évre megjelent, hogy Kovács Béla Oroszlán patikáját feljogosították gyakornok-tartásra is. Ez kapóra is jött neki, miután Béla fia átkerült a lellei patikájába. Ugyanakkor lassanként eljött az idő, hogy újabb tervét valóra váltsa, miszerint az 1944-ben érettségiző legidősebb unokáját is –

utódjaként – gyógyszerésznek taníttassa. Így is történt, és unokája, Telbisz Ilona a budapesti gyógyszerész kar hallgatója a nyári tanítási szüneteket nagypapája patikájában gyakornokként segédkezve töltötte. A nyár végén a vevők hiányolták is a kedves és készséges, feltűnően csinos, magas, karcsú, barna patikus kisasszonyt.

Ekkoriban a Rózsilakkal csaknem szomszédos Lipták-házban gyakorta időző Szabó Lőrinc költő is szemet vetett rá, és gyakran kereste nálunk. Mi pedig, a kis unokatestvérek rendszeresen be voltunk idomítva, hogy ha jön a költő, udvariasan tessékeljünk ki, és tagadjuk le Ilit, aki talán nekünk köszönheti a szerencséjét, hogy nem vonult be a magyar irodalomtörténetbe...

1946-ban a Kovács-családot megrázta Ilona leányuk férje, dr. Telbisz Miklós, Győr vármegye volt alispánjának halála, akit a kommunista hatalomátvétel után bebörtönöztek, majd a börtönben meghalt. Elárvult családjának el kellett hagynia Győrt, Balatonfüredre költöztek a nagyszülőkhöz, előbb a gyógyszerészlakásba, az államosítás után pedig a Mészöly-villába. Ez volt a szerencsénk, mert ha Győrben maradnak, nem tudták volna elkerülni a kitelepítést. Ekkorra a nagyobb gyermekek már kirepültek, Ilona Budapesten gyógyszerésznek tanult, Edit Pesten dolgozott, Miklós Pannonhalmán a

gimnáziumban tanult, így egyedül Éva jött édesanyjával Füredre, ahol elkezdte az általános iskolát. A mi családjunk 1944-ben az ostrom és az oroszok elől Németországba menekült, és csak 1948-ban jöttünk haza, egyenesen Balatonfüredre. Mi ketten Évával, unokatestvérek, a két nyolcéves kislány, akkor kötöttünk életre szóló barátságot és szövetséget, amely a mai napig tart...

1948-ban Telbisz Ilona – nagypapája kívánsága és támogatása szerint – megszerezte a gyógyszerészi oklevelét, ám a Teremtő nem adta meg Kovács Bélának, hogy frissen végzett gyógyszerész unokájával akár csak egyetlen napig is gondtalan boldogságban munkálkodhasson együtt szeretett patikájában. Ugyanis éppen ebben az időben, 1948 nyarával kezdődően, egyre sötétebb és fenyegetőbb felhők kezdtek gyülekezni a gyógyszerárak felett. Úgy kezdődött, hogy a napilapokban apró, jelentéktelennek tűnő hírek jelentek meg az időjárás-jelentés és az apróhirdetések között...

Szabad Nép
Egyesült Nemzetek Szervezetéhez.
— A megszűnt jogosítványt, hatósági kezelésben lévő gyógyszerárak állami kezelésbe vételére „Állami kezelésbe vett gyógyszerárak nemzeti vállalat” létesült.
KÖZÖS, ÉSŐS IDŐ
A Meteorológiai Intézet jelenti: Budapesten pénteken este 21 órakor a hőmérséklet: mínusz 2 fok. Vár-

— Állami tulajdonba kerülnek a gazdátlan gyógyszerárak. A minisztertanács a népjóléti miniszter előterjesztésére elhatározta az Állami Kezelésbe Vett Gyógyszertárak Nemzeti Vállalatának megalapítását. A vállalat átveszi azokat a gyógyszerárakat, amelyek jogosítványa megszűnt és új közforgalmú gyógyszerárakat is felállíthat.
— A DOHÁNYÁRUDAK KARACSONYI NYITVATARTÁSA A kizárólagos dohányárak az ország egész területén decem-

szerelemesmagban küldhető legyen külföldre, Németország és a USA kivételével. (S. F.)
A reáljogú gyógyszerári jogosítványosok árvái és özvegyei kérik, hogy az ő jogukat vegyék figyelembe az 1948. évi XXX. tc. életbeléptetésénél. (Áh. fcs.)
Engedjék meg nekünk, hogy

Eldugott hírek az újságokban a gyógyszerárakról 1948 végén, és az özvegyek és árvák segélykiáltása

Az 1948-as év végefelé, december 11-én a *Szabad Nép*-ben eldugtak egy nyúl farknyi hírt:⁷¹ „A megszűnt jogosítványú, hatósági kezelésben lévő gyógyszerárak állami kezelésbe vételére 'Állami kezelésbe vett gyógyszerárak nemzeti vállalat' létesült.” Ennyi a hír. Majd pár nap múlva újra a *Szabad Nép*-ben, ugyancsak alig észrevehetően:⁷² „Állami tulajdonba kerülnek a gazdátlan gyógyszerárak. A minisztertanács a népjóléti miniszter előterjesztésére elhatározta az Állami Kezelésbe Vett Gyógyszertárak Nemzeti Vállalatának megalapítását. A vállalat átveszi azokat a gyógyszerárakat, amelyek jogosítványa megszűnt.” Éppen csak azt nem közölték ezek a hírek, hogy a gyógyszerárak jogosítványát rövidesen megszüntetik! A *Magyar Közlönyből*⁷³ már ezt is ki lehetett olvasni: a vállalat célja „azoknak a közforgalmú gyógyszeráraknak a kezelése, amelyeknek a jogosítványa már megszűnt, vagy a jövőben meg fog szünni.” És bizony, az 1948. évi XXX. tc. 17. paragrafusának (2) pontja a szerint

„a reáljogú gyógyszerár jogosítványok 1949. évi június hó 30-án hatályukat veszítik!” Amint az újságban olvasható, nincs kegyelem, még az árváknak és özvegyeknek sem: „A reáljogú gyógyszerári jogosítványosok árvái és özvegyei kérik, hogy az ő jogaikat vegyék figyelembe az 1948. évi XXX. tc. életbeléptetésénél.”⁷⁴

A *Szabad Nép* 1950-ben már kirukkol az előre sejtethető hírrel:⁷⁵ „Államosítják a közforgalmú gyógyszerárakat. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa törvényerejű rendeletet hozott a közforgalmú gyógyszerárak állami tulajdonba vételéről.” Jogosítványról itt már nincs is szó, hiszen azokat 1949-ben megszüntették! Az indok: „A dolgozók egészségügyi ellátásának megjavítása öt éves népgazdasági tervünk egyik fontos feladata. E feladat ellátása végett állami tulajdonba kell venni a magánkézben lévő közforgalmú gyógyszerárakat.”

Végül ez lett a lopakodó, eldugott, apróbetűs hírek közül!

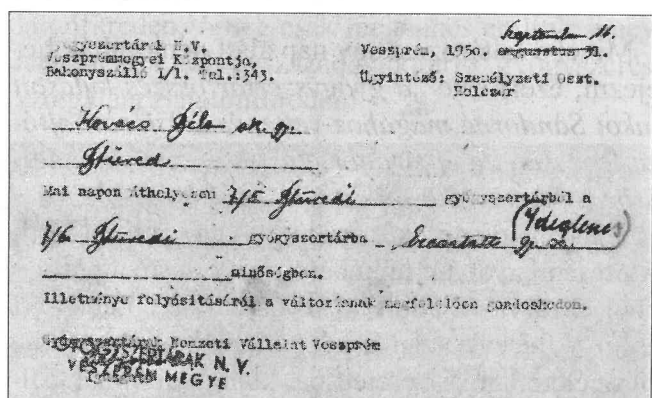
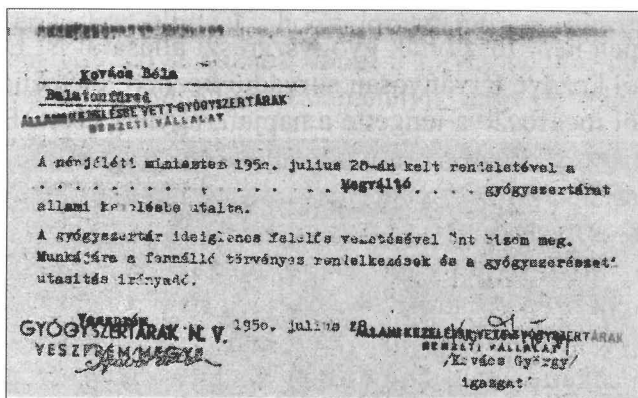
Járdánházi Kovács Béla, aki akkor már közel fél évszázada vezette a patikát a közjó szolgálatában, nem volt naiv ember, és hozzá is eljutottak a gyógyszerárakat fenyegető hírek. Mivel a patikának csak egynegyed arányú tulajdonosa volt, és a többi tulajdonostárs között nem volt gyógyszerész, ráadásul ők az új rendszernek „ellenségei” voltak kulák és nyugatos besorolásuk miatt, így kártérítésre se számíthattak. Ezért figyelmeztette a tulajdonostársait a veszélyre, és kereste a megoldást. Ekkoriban ugyanis a legtöbb patikát még a jogosítványok megszűnte előtt gyorsan az ott dolgozó gyógyszerész nevére írták, remélve legalább a kártérítést.

Még 1949. május 27-én, egy hónappal a gyógyszerítási jogosítványok megszüntetésének hatálybalépése előtt sürgető levelet írt a tulajdonostársaknak,⁷⁶ hogy szemüket felnyissa. „*Én Önöknek 45 éve vagyok bérlője, ebből 22 éve társtulajdonosa. Ezen idő alatt két háborút éltem át, és a legnagyobb körültekintéssel mentettem át a gyógyszerteret. Most is az az intentiom, hogy olyan állapotot teremtsék, mely az Önök érdekeinek is teljesen megfeleljen.*”

Valóban, két héttel a jogosítványok megszűnése előtt, 1949. június 17-én létre is jött a reáljogú gyógyszerter átruházási szerződése,⁷⁷ mely szerint a tulajdonosok „*a reáljogosítványnak a tulajdonukat képező részét azonnali hatállyal átruházzák*

Kovács Béla gyógyszerészre”, kölcsönösen megállapítva, hogy mivel a gyógyszerítási jogosítványok hatályukat veszítik, forgalmi és tényleges értékük nincsen. Ugyanakkor egy külön kötelezvényben Kovács Béla kötelezte magát arra, hogy abban az esetben, ha a június 30-án megszűnő reáljogosítvány helyébe a személyéhez kötött közforgalmi gyógyszerítási jogosítványt elnyeri, a gyógyszerternek az átruházók tulajdonát képező berendezési, felszerelési és anyagkészletrészét átveszi, és ezek árának ellenértékeként 10 éven keresztül a gyógyszerter bruttó bevételének 10%-át megfizeti. A férje által vállalt fizetési kötelezettségre Mészöly Vilma is kezességet vállalt.

Történelmi lépés volt ez Kovács Béla életében. Amire fél évszázados gyógyszerészi munkája során mindig is vágyott, tulajdonába került hón szeretett patikája! Megadta neki a Teremtő, hogy ő lehetett a balatonfüredi Oroszlán gyógyszerter egyszemélyi tulajdonosa – mindössze néhány napig! Mert 1950. július 28-án megkapta a halálos ítéletet: egy piszkos stencilezett cetli formájában, amelyen még a patikája neve is tévesen szerepelt:⁷⁸ „*A népjóléti miniszter 1950. július 20-án kelt rendeletével a 'Meváltó' (sic!) gyógyszertert állami kezelésbe utalta. A gyógyszerter ideiglenes felelős vezetésével önt bízom meg. Munkájára a fennálló törvényes rendelkezések és a gyógyszerészeti utasítás irányadó. 1950. július 28.*”

Két piszkos cetli: értesítés a gyógyszerter államosításáról és az áthelyezésről

És valóban: július 28-án reggel 9 óra 30 perckor a patikában megjelent a Veszprém Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága elnöke által a gyógyszerter állami kezelésbe vételével megbízott személy, Pakot Sándorné és a balatonfüredi Függetlenségi Népfrent elnöke, Kőpataki Antal, mint munkatárs. Bejelentették Kovács Bélának a patika állami tulajdonba vételét, kezébe nyomva a tenyérynyi stencilezett piszkos papírt, az erről szóló értesítést. Egyetlen perc időt se hagytak, hogy a csapásból

felocsúdjon, azonnal munkához láttak. A leltározási jegyzőkönyv⁷⁹ szerint „*Pakot Sándorné és Kőpataki Antal a gyógyszerter és helyiségei összes kijáratit ajtaját, kivéve a gyógyszerter főbejáratit, lezárták és leragasztották, a kulcsokat pedig Pakot Sándorné magához vette.*”

Tüstént elkezdtek a patika leltározását, amely három napig tartott. A leltározás közben a kiszolgálás nem állt le, Kovács Béla ugyanolyan gondosan szolgálta ki a vevőket, mint máskor. Arcizma sem

rándult, de el lehet képzelni a lelkiállapotát. A sors különös fintora, hogy a leltározási jegyzőkönyvet unokája, Telbisz Miklós pannonhalmi gimnazista is

alírta, aki azon a nyáron nagypapájánál laboránsként dolgozott, mert vegyésznek készült, később az is lett, és a NEVIKI-ben dolgozott Veszprémben.

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Készült Balatonfüreden, 1950 július 30 napján a balatonfüredi "OROSZLÁN" c./Kovács-féle/ gyógyszerár helyiségében.

Jelen vannak: Pakot Sándorné Molnár Anna balatonfüredi lakos, a Veszprém megyei Tanács Végrehajtóbizottság elnöke által a gyógyszerár állami kezelésbevitelével megbízott, Képtaki Antal balatonfüredi lakos, a balatonfüredi Függetlenségi Népfőront Elnöke, mint munkatárs, Murányi Deszák Balatonfüredi lakos, a miniszeri megbízott által kirendelt munkatárs, J. Kovács Béla balatonfüredi lakos, az OROSZLÁN gyógyszerár volt tulajdonosa és egyúttal ezen állami kezelésbe vétel gyógyszerár ideiglenes vezetője, Babos Márta gyógyszerész hallgató, Pálfi Gyusztáv gyógyszerész, Kollós Jánosné és Zolányi Ferencné gyógyszerészek—technika, a balatonfüredi lakosok, mint leltározók.

Tárgya: Mőpótléti Minisztérium Budapesten, 1950 július 28 napján kelt rendeletével a balatonfüredi "OROSZLÁN" c. gyógyszerár állami kezelésbe vétele.

Pakot Sándorné a kapott utasítás alapján Képtaki Antallal 1950 július 28 napján délelőtt 9 óra 30 perckor megjelentek J. Kovács Béla balatonfüredi lakos "OROSZLÁN" c. gyógyszerár helyiségében és ott a volt tulajdonosnak bejelentették a gyógyszerár állami tulajdonba vételét. J. Kovács Béla ezen állami kezelésbe vételt tudomásul vette. És ugyanakkor a megbízottak által kirendelt munkatárs a gyógyszerár állami kezelésbe vételére vonatkozó miniszeri rendeletet. A gyógyszerár ideiglenes feladós vezetőjének történő megbízó leveli is J. Kovács Béla-nak átadott. A megbízást elfogadta. Ezután Pakot Sándorné és Képtaki Antal a gyógyszerár és helyiségi összes kijárati ajtókat, kivéve a gyógyszerár főbejáratát lezárták és lezárózárták, a kulcsokat pedig Pakot Sándorné magához vette. A kiküldött gondozni ügyelt arra, hogy a gyógyszerár helyiségekből a leltározás tartama alatt semmi el ne vesszen. A gyógyszerár egyébként a leltározás tartama alatt a közönség rendelkezésére állt, a kiszolgálást a volt tulajdonos csakosította.

A leltározás megkezdése előtt a pénztárban lévő készpénz elvitatott meg, mely alkalommal 222/asz Kétszázharminzhárom /forint elvitatott. Ezen kívül a pénztárkönyv szerinti készpénzkészlet 654/asz Nyolcszázötvennégy/forintnyi összeg, melyet a gyógyszerészek a lakásban tartott, amely összeget mindjárt a gyógyszerári pénztárba helyezték be. Így összesen 1076/asz Gyógyszerárkönyv/forint az az összeg, mely mint készpénz összeg/1950 VII/28/ a 990107 számú csekkaszámlára feladott. A talált készpénzből azmi összeg nem lett visszatartva váltópénz címén. Másnap/VII/29-én/a gyógyszerár készpénz bevétele - a pénz feladása után- még 391 Ft 80 f/asz Háromszázkilencvenegy 80/100/forint. A július 29-1 bevétele 300 Ft 20 f/asz Háromszáz 60 f kiadás /Az összesen 692 Ft/asz Háromszázkilencvenkettő /forint. Ebből 60 f kiadás /Az összesen 100 Ft váltópénz/a 29-1 beállítás 991 Ft 80 f/asz Ötátszázkilencvenegy /forint. A július 30 napján a gyógyszerár sárva volt. A végállomány VII/28-ig számlára /33/ db vevőár 991 Ft értékben. Ezek mind OEL, vasuti/tehát egyleti/receptek. Magánrecept nincsen.

Ezután J. Kovács Béla kijelentette, hogy a lakosok gyógyszer nincsen, nem tart. Figyelemre lett vezetve arra is, hogy erre vonatkozó utasítás betartására a törvény kötelezi. Melyre a volt tulajdonos büntetőjogi felelőssége tudatában kijelenti, hogy sem lakosában, vagy más helyen, sem pénzt, sem gyógyszer nem tart. Ezzelre lett a vezetővel, hogy a leltározás alkalmával lefoglalt egyleti vevők számlájáról augusztus 5-ig olvadón végessék el, hogy csak értéket a Nemzeti Vállalat Központja részére kiadja megjelölje azmi a megjelöléssel, hogy azok forint végösszege az állami kezelésbevitel előtti vevők értéket képviselik.

-2-

Megállapítást nyert, hogy a gyógyszerárban nincsen gépkocsija. A volt tulajdonos a feltett kérdésre kijelenté, hogy a gyógyszerárban nincs fiókja és nincs kézi gyógyszerára.

A leltározást fennvezették végig a kirendelt leltározók nyomatványokon előírásnak megfelelően, két azonos példában, melyből az egyik aláírott példány a gyógyszerár megyei központjához küldött be, míg a másik példány J. Kovács Béla felelős vezetőnek átadott át szintén aláírottan.

A leltározás alkalmával az is megállapítást nyert, hogy adósság és hiteleshely nincsenek. Ezt a körülményt a volt tulajdonos felelőssége tudatában kijelentette. Egyébként ezt Kollós Jánosné aláírásával megerősíti.

A leltározás egy nap alatt nem volt befejezhető. Mivel a gyógyszerár összes kulcsait Pakot Sándorné magához vette és a kijárati ajtókat lepecsételte éjjelre történő eltávózással és a leltározás megszakítása miatt. Kijelentette ügyeltes szolgálat nem volt.

Pakot Sándorné a leltározásra, illetve a gyógyszerár állami kezelésbe vételre vonatkozó sáró jelentést külön az illetékesek helyre megtette.

A leltár 1950 július 30 napján /11/ órakor nyert befejezést. Mi alulírottak büntetőjogi felelősségünk tudatában kijelentjük, hogy a balatonfüredi "OROSZLÁN" c. gyógyszerárban 1950 július hó 28 és 29-30 napján készült leltár a valóságoknak megfelel.

Megállítjuk, hogy az államosított gyógyszerár alkalmazottja: Kollós Jánosné gyógyszerész—technika és Babos Márta gyógyszerész hallgató munkák és Telbisz Miklós laboráns munkák.

Ezzel a jegyzőkönyv helybenhagyólag aláíratott.

M. H.

Pakot Sándorné
/Pakot Sándorné/ Megyei Tanács Vb. megbízott.

Képtaki Antal
Függetlenségi Népfőront
Elnöke.
Murányi Deszák
Kirendelt munkatárs

Kovács Béla
/Kovács Béla/
volt tulajdonos és
mint új felelős vezető.

Babos Márta/
gyógyszerész hallgató,
alkalmazottja

Kollós Jánosné/
gyógyszerész—technika,
alkalmazottja

Telbisz Miklós/
laboráns,
alkalmazottja

Pálfi Gyusztáv/
gyógyszerész,
Magyarországi gyógyszerár
alkalmazottja

Zolányi Ferencné/
gyógyszerész—technika,
Magyarországi gyógyszerár
alkalmazottja

Jegyzőkönyv a gyógyszerár államosításáról és leltározásáról

Mivel a leltározást egy nap alatt nem tudták befejezni, ezért este „a gyógyszerár összes kulcsait Pakot Sándorné magához vette, és a kijárati ajtókat lepecsételte éjjelre történő eltávózással és a leltározás megszakítása miatt.”

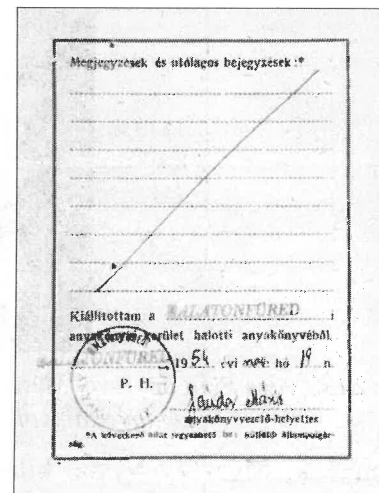
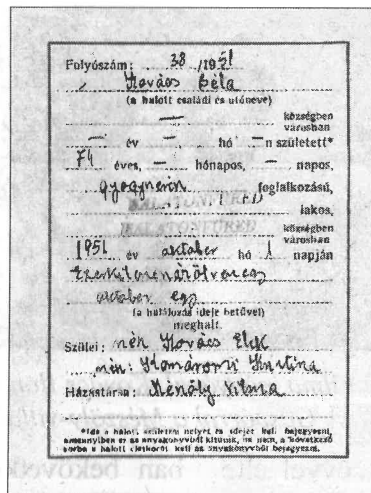
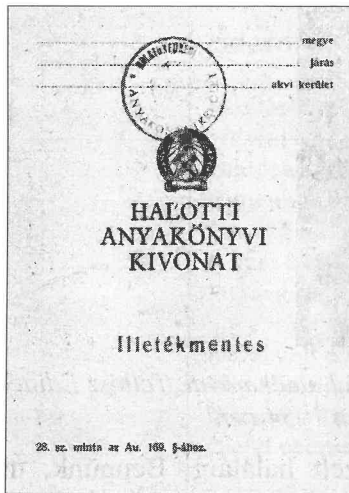
Sokszor gondolkodom arra, hogy vajon mi játszódhatott le nagypapám lelkében, amikor este a patikájából kizárva elindult a szobája felé? Lepergett előtte a fél évszázad a két világháborúval, és az egész élete, amit szeretett patikája falai között töltött, mélységes emberszeretettel és alázattal, töretlen munkában és köztiszteltetben, a fürediek és a nyaralóvendégek legnagyobb megelégedésére. A kemény, szikár, egyenes gerincű, makkegészséges ember percek alatt roppant össze. Egész élete összeomlott. Fájdalmát magába fojtotta, és rövidesen végzett vele a gyomorrák.

Az augusztust még a patikájában tölthette, de szeptember 14-én megkapta a kegyelemdőfést: át-helyezték a faluban lévő gyógyszerárba⁸⁰ beosztott – ideglenes – gyógyszerésznek, a „változásnak megfelelő” fizetéscsökkenéssel, amíg végleg

meg nem fosztották gyógyszerészi állásától is. Ettől kezdve látványosan sorvadni kezdett, életcéljától megfosztva tengette a napjait, ágyának esett. Ez a szikár, betegséget nem ismerő ember, a mértéktartás apostola, a napi úszó, rövid idő alatt önma-ga árnyéka lett.

Mi Évával tíz évesek voltunk akkor, s gyerekként szomorúan néztük szeretett nagypapánk vergődését. Amikor már ágyban feküdt, nagymama megkérte Évát, hogy üljön az ágya mellé, és olvasson fel neki detektívregényt. Éva rendületlenül olvasott, gyermekszíve tele félelemmel, az ágyra nem is mert nézni, hisz a beteg akkoriban már a haláltusáját vívta.

Egy verőfényes októberi napon vidáman ug-rándozva jöttünk hazafelé a főutcán az iskolából Évával, amikor egy ismerős nénitől megtudtuk, hogy nagypapánk meghalt. Összeszorult a szívünk. A halállal testközlelből akkor találkozunk először. Nagypapánk halálával lezárult gyermekkorunk egy gondtalan, boldog szakasza, de vele halt Balatonfüred egy darabja is...

Kovács Béla halotti anyakönyvi kivonata⁸¹

Sok évtizeddel később, amikor a Blaha Lujza utcai gyógyszertárat megszüntették, és a patikát magabafoglaló épületrészt felújították, unokatestvéremmel, Évával beléptünk a jól ismert Zsigmond utcai nagy udvari fakapun, amely tárva-nyitva állt. A sittkupacokon átlépve bejutottunk a néhai patika és gyógyszerészlakás területére is. Lelkünkben fájdalmasan kavargtak az emlékek, boldog gyermekkorunk és szeretett nagyszüleink emléke. Mindent átépítettek, alig ismertünk rá az eredeti helyszínekre. A pincébe nem mentünk le. Pedig meglehetett volna. Nagy hiba volt. De Isten útjai kifürkészhetetlenek, gondoskodása mindenre kiterjed.

Egy füredi fiatalembernek, akit annakidején az átépítéskor elhívtak, hogy lomtalanítsa a pincét, nem volt szíve kukába dobni a mives patikai tárgyakat, és kimentette valamennyit, amit ott talált.

Így került vissza a régi patika értékes tárgyai közül egy ruháskosárnyi több mint hetven év után a család tulajdonába! Megrendülten vettük birtokba, és mementóként őrizzük, emlékezve Balatonfűred első patikájára, amely 1782-től több mint két évszázadon át szolgálta a füredieket, majd zokszó nélkül kegyetlenül elsöpörte a történelem és a hálátlan emberi emlékezet...

Nagyapánk a huszadik század első felének balatonfüredi tanúja volt, együtt élt, lélegzett Füreddel, a füredi emberekkel, a Balatonnal, imádott patikájával. Több mint meglepő, hogy a „Balatonfűred” című hatalmas monográfiában, amelyben külön fejezet foglalkozik a gyógyszerészet történetével Balatonfüreden,⁸² még csak meg sincs említve a neve, hát még a fél évszázados kitartó gyógyszerészi szolgálata Balatonfüreden!

A pincéből kimentett tárgyak Balatonfűred több mint két évszázadon át működött első patikájából

Járdánházi Kovács Béla özvegye, Mészöly Vilma leányával, Kovács Ilonával, unokájával, Telbisz Edittel és első dédunokájával, Alapy Gáspárral a Mészöly-villában 1954-ben⁸³

Nagyanyánk, Mészöly Vilma kilenc évvel élte túl a férjét. A patika és az illatszertár államosítása után ki kellett költöznie a gyógyszerészlakásból, élete utolsó éveit a Mészöly-villában töltötte, 1960-

ban bekövetkezett haláláig. Bennünk, unokáiban sok örömét lelte. Sokat kártyázott velünk, tőle tanultunk bridzsezni. Jóval 80 felett sem lehetett túljárni az eszén. Éva unokája zárta le a szemét.

A családi sírbolt a balatonfüredi református temetőben⁸⁴

Nagyapám nemes gondolkodású, csendes, szelíd, zárkózott, de kemény ember volt. Tiszta szívű, ízig-vérig becsületos, feddhetetlen életű ember. Boldog vagyok, hogy még ismerhettem őt, és tanúja lehettem annak az őszinte köztisztelőnek, amelyet a füredi kortársai, a fürdőtelepiek és az egyszerű falusi emberek egyaránt kifejeztek iránta.

Hamvai a Balatonfüredi református temetőben, a Mészöly-Kovács kriptában pihennek, felesége és gyermekei hamvai mellett. Sokszor időzöm ott, és a gyermekkoromra, a nagyszüleimre gondolok.

Nagymama karácsonyi mézesbábjának illata csapja meg az orromat, Nagypapa tiszta tekintetű szürke szemét látom, a szeme sarkában bújkáló mosolyával, ha ránk, unokáira nézett...

Szomorú, hogy az utókor teljesen megfeledkezett róla, és még egy szerény emléktábla sem őrzi fél évszázados hűségese balatonfüredi szolgálatát.

Emléke megőrzésére idézem hát ide Béla fia verssorait, aki Lelley Béla néven verseket írt,⁸⁵ és költeménybe foglalta édesapja elvesztése feletti fájdalmát.

Édzsapám sírfelirata

Igaz volt és tisztal
 Akarat volt a fegyverz.
 Biztosan lépett
 Egyenest előre!
 Mindég látta a célt...
 S nem tért le
 Hiúságokért.

Imája volt a munka.
 Viharba' védte.
 Oltárra tette
 Életét esérébe.

Nem volt barátja.
 Nem hajtott fejet.
 Nem szórta a hazug bókot.
 S nem is hízelgett soha senkinek.

Szerette a szegényeket.
 Szerette a szabadságot.
 S ha kellett, tűzbe ment
 Az erőszak ellen.

Utódok, gyertek!
 Tört lobogóit
 Vegyük kezünkbe!
 És örökségét
 Fogadjuk: visszük!
 Szent küzdelemben
 Mindennek ellen!

B.füred, 1951. október

Jegyzetek:

- ¹ Kempelen Béla: Magyar nemes családok, 6. kötet, Kovács (járdánházi). 1913.
- ² Nagy Iván: Magyarország családai. Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal 6. kötet, Kovács család (Járdánházi), 1860.
- ³ https://hu.wikibooks.org/wiki/Címerhatározó/Kovács_címer
- ⁴ https://hu.wikibooks.org/wiki/Címerhatározó/Járdánházy_címer
- ⁵ Az anyakönyvi kivonatok másolatai a családi levéltárban.
- ⁶ A házasságlevél másolata a családi levéltárban.
- ⁷ A keresztlevél másolata a családi levéltárban.
- ⁸ Eredeti bizonyítványok a családi levéltárban.
- ⁹ Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Adalékok Balatonfüred történetéhez a kezdetektől 1945-ig. Veszprém, 1988.
- ¹⁰ *Gyógyszerési Szemle*, 1940. nov. 2.
- ¹¹ Némethné Rác Lídia: Balatonfüred nevezetes épületei, Balatonfüred, 2008. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 40. 37. old.
- ¹² Elek Miklós, Németh Ákosné: Üdvözet Balatonfüredről, képeslapgyűjtemény. Faa Produkt Kft. 2003. A Klotild udvar, 138. kép.
- ¹³ *Pesti Napló*, 1903. ápr. 8.
- ¹⁴ *A Gyógyszerész*, 1903. nov. 15.
- ¹⁵ *Budapesti Hírlap*, 1909. okt. 2.
- ¹⁶ Kurutzné Kovács Márta felvételei.
- ¹⁷ A BALATONFÜREDI INTERNÁTUSSAL EGYBEKAPCSOLT M. KIR. ÁLLAMI POLGÁRI FIÚISKOLA 1911-1916. TANÉVI ÉRTEŚÍTŐJE.1911-1916.
- ¹⁸ *Nagy Magyar Compass*, 1912, 40/1.
- ¹⁹ *Magyarország*, 1918. szept. 3. és *Budapesti Hírlap*, 1918. szept. 3.
- ²⁰ Fénykép másolata a családi levéltárban.
- ²¹ Fényképek másolata a családi levéltárban.
- ²² A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ²³ Némethné Rác Lídia: Balatonfüred nevezetes épületei, Balatonfüred, 2008. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 40.
- ²⁴ A fényképet a kétezres években készítette Kurutzné Kovács Márta.
- ²⁵ A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ²⁶ Némethné Rác Lídia: Balatonfüred nevezetes épületei, Balatonfüred, 2008. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 40.
- ²⁷ Az eredeti levél a családi levéltárban.
- ²⁸ Az eredeti katonakönyv a családi levéltárban.
- ²⁹ A szerződés másolata a családi levéltárban.

- ³⁰ A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ³¹ A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ³² A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ³³ A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ³⁴ Az eredeti nyilazkozat a családi levéltárban.
- ³⁵ *Budapesti Hírlap*, 1924. dec. 24.
- ³⁶ A fénykép másolata Dr. Horváth Tündétől.
- ³⁷ *Balatonfüred*, 1927. márc. 5. Tóth-Bencze Tamástól.
- ³⁸ *Balaton*, 1929. okt. 1.
- ³⁹ A fénykép másolata Dr. Horváth Tündétől.
- ⁴⁰ Üvegek a család tulajdonában.
- ⁴¹ Az eredeti címkék a családi levéltárban.
- ⁴² Eredeti minősítvény és bizonyítvány a családi levéltárban.
- ⁴³ Névjegy és recept a családi levéltárban.
- ⁴⁴ *Gyógyszerészek Lapja*, 1939. jún. 1.
- ⁴⁵ Fénykép másolata a családi levéltárban.
- ⁴⁶ *Pesti Hírlap*, 1925. dec. 4.
- ⁴⁷ *Pesti Hírlap*, 1932. szept. 13.
- ⁴⁸ *Budapesti Hírlap*, 1932. dec. 6.
- ⁴⁹ A fényképek másolata a családi levéltárban.
- ⁵⁰ *Nemzeti Újság*, 1935. jan. 20.
- ⁵¹ *Gyógyszerészi Közlöny*, 1935. máj. 4.
- ⁵² Eredeti fényképek a családi levéltárban.
- ⁵³ A kép másolata a családi levéltárban.
- ⁵⁴ A fényképek másolata a családi levéltárban.
- ⁵⁵ Eredeti fényképek a családi levéltárban.
- ⁵⁶ Forgalmi-adó könyv a családi levéltárban.
- ⁵⁷ A névjegy a családi levéltárban.
- ⁵⁸ Kurutzné Kovács Márta felvételei.
- ⁵⁹ Nagy R. Attila: Tókerülő versenyek története 1934-2009. *Hajó*, 2010. jún. 1.
- ⁶⁰ Ruják István: Kkiszorítósi, *Vitorlázás*, 2009. 3. szám.
- ⁶¹ *Gyógyszerészi Közlöny*, 1936. júl. 25.
- ⁶² *Gyógyszerészek Lapja*, 1938. aug. 15.
- ⁶³ Eredeti fényképek a családi levéltárban.
- ⁶⁴ *Vízi Sport*, 1939. okt. 1.
- ⁶⁵ *Vízi Sport*, 1937. júl. 1.
- ⁶⁶ *Vízi Sport*, 1939. aug. 1.
- ⁶⁷ Fényképek másolata a családi levéltárban.
- ⁶⁸ *Gyógyszerészi Szemle*, 1940. nov. 2. Dr. Putnoky István: Utazás a Balaton körül.
- ⁶⁹ Fényképek másolata a családi levéltárban.
- ⁷⁰ Fényképek másolata a családi levéltárban.
- ⁷¹ *Szabad Nép*, 1948. dec. 11.
- ⁷² *Szabad Nép*, 1948. dec. 22.
- ⁷³ *Magyar Közlöny*, 1948. dec. 21.
- ⁷⁴ *Magyar Nemzet*, 1949. márc. 20. 5. évf. 66. sz.
- ⁷⁵ *Szabad Nép*, 1950. júl. 29.
- ⁷⁶ A levél másolata a családi levéltárban.
- ⁷⁷ A szerződés másolata a családi levéltárban.
- ⁷⁸ Az eredeti államosítási értesítés a családi levéltárban.
- ⁷⁹ A leltározási jegyzőkönyv másolata a családi levéltárban.
- ⁸⁰ Az eredeti áthelyezési értesítés a családi levéltárban.
- ⁸¹ A halotti anyakönyvi kivonat a családi levéltárban.
- ⁸² Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Adalékok Balatonfüred történetéhez a kezdetektől 1945-ig. Veszprém, 1988. IV/4. A gyógyszerészet története Balatonfüreden, 363-365.
- ⁸³ A fénykép másolata a családi levéltárban.
- ⁸⁴ Kurutzné Kovács Márta felvételei.
- ⁸⁵ Ifj. Kovács Béla édesapja halálára írt verseinek kézirata a családi levéltárban.

JÖRÖS BENCE

BALATONFÜRED HÁLÓELMÉLETE A KORA- ÉS A KÉSŐ-KÖZÉPKOR HATÁRÁN

1. Bevezetés

Balatonfüred régóta fontos szerepet játszik a Balaton-felvidék kulturális és történelmi örökségének megőrzésében. Az elmúlt évtizedekben azonban a város történelmi kutatásai is jelentősen fejlődtek, és a kutatók egyre több érdekes információra derítettek fényt Balatonfüred múltjával kapcsolatban. Az egyik legérdekesebb kutatási terület azonban az utóbbi időben a hálóelemzés, amely a középkori társadalmi kapcsolatok hálózatának elemzését jelenti. Balatonfüred kialakulása és történelmi fejlődése egyedinek mondható a Balaton-felvidéken. Amikor Balatonfüred középkori történetéről beszélünk, fontos kiemelnünk, hogy a középkori Füred területe nem egyezett meg a mai Balatonfüred területével. A mai Balatonfüred területén nem kevesebb, mint 5 középkori település osztozott egymással: Arács, Magyaré, Kék, Siske (vagy Papsoka) és természetesen Füred.¹ Ezek a települések közel estek a Balaton partjához és egyházi szempontból Tihany vonzáskörzetébe tartoztak. Ezen kívül több tényező is szerepet játszott abban, hogy végül ezek a települések összeolvadtak. Az oklevelek szerint a középkorban is szoros egységet alkottak ezek a települések. Hogy ez az egység mennyire volt szoros arra próbál ez a rövid tanulmány rávilágítani a hálóelemzés segítségével.

A hálóelemzés egy olyan kutatási módszer, amely lehetővé teszi a középkori társadalmi hálózatok struktúrájának működésének feltárását. Ez a módszer az utóbbi években egyre népszerűbbé vált a történészek és antropológusok körében, és ma már széles körben alkalmazzák a társadalomtudományokban. Balatonfüred középkori hálóelemzése azonban egyedülálló lehetőséget kínál a kutatóknak arra, hogy feltárják a település társadalmi kapcsolatait és hálózatát a középkori időkben. A hálóelemzés azonban lehetővé teszi, hogy jobban megértsük a középkori Balatonfüred társadalmi és kulturális hálózatának működését, valamint annak szerepét a Balaton-felvidék gazdasági és társadalmi fejlődésében. Ez az elemzés lehetővé teszi, hogy feltárjuk az itt élő emberek kapcsolatait, a kereskedelmi és ipari tevékenységeket, valamint a város társadalmi stratifikációját. Az eredmények segíthetnek nekünk abban, hogy mélyebb betekintést nyerjünk a középkori Balatonfüred különleges történelmi jelentőségére és a település

hozzájárulására a Balaton-felvidék gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődéséhez.

Egyedülállóan fontos a középkori Balatonfüred hálóelemzése szempontjából az is, hogy a település mind a mai napig megőrizte eredeti városi karakterét és építészeti örökségét. A város ma is számos olyan történelmi műemlékkel rendelkezik, amelyek több mint 700 éves múltra tekintenek vissza.² Az elmúlt évtizedekben a városban végzett ásatások is nagyban hozzájárultak a középkori Balatonfüred történelmi kutatásaihoz. Az ásatások során számos érdekes leletet tártak fel, többek között kereskedelmi és ipari eszközöket, kerámiákat és ékszereket, amelyek segítenek a kutatóknak jobban megérteni a település középkori életét és kultúráját.

2. Rövid kutatástörténet

A Balaton-felvidék és így Balatonfüred középkori kutatástörténete kiemelkedő fontosságú a magyar történelem és régészet szempontjából. A régió kutatása már az 1800-as évek végén megkezdődött, azonban az első világháború és az azt követő évtizedek politikai helyzete miatt a kutatások szinte teljesen megszakadtak. Az újabb korszakban azonban a kutatások új lendületet kaptak, és számos fontos felfedezést tettek a régészek.

A régió régészeti lelőhelyeinek feltárása már több, mint százéves múltra tekint vissza, amikor Gyenesdiás és Keszthely térségében az első régészeti ásatásokat végezték el.³ Azóta számos ásatást végeztek a régióban, és ezek a kutatások nagymértékben hozzájárultak a középkori Balaton-felvidék történetének és régészeti örökségének jobb megértéséhez.

A középkori Balaton-felvidék történelmének kutatása számos területet érintett. A régészek az épített örökség és a napi élet relikviáit kutatják, és az írott forrásokat is tanulmányozzák. Az írott források között kiemelkedő szerepe van a Tihanyból származó oklevélnek, amely a Balaton-felvidék legkorábbi írott említése.⁴ A régészeti kutatások során felfedezett leletek és épületek arra utalnak, hogy a középkori Balaton-felvidék gazdag és virágzó régió volt. A leletek között találhatóak korabeli kerámiák, érmék és ékszerek.⁵ Az építészeti emlékek között pedig számos kápolna, kastély és vár található, amelyek nagy jelentőséggel bírnak a magyarországi építészeti örökség szempontjából.

Balatonfüred, a Balaton északi partjának egyik legismertebb és leglátogatottabb városa, a 19. században vált ismertté, mint fürdőhely.⁶ Azonban a település története jóval régebbre nyúlik vissza, egészen a középkorig. Balatonfüred középkori kutatástörténete a régió történeti és kulturális örökségének megismeréséhez és értelmezéséhez nyújt értékes adatokat.

A középkori Balatonfüred kutatása nagyobb figyelmet kapott az utóbbi évtizedekben, és számos régészeti ásatás és kutatás történt a városban és környékén. Az ásatások során feltárt leletek, épületek és dokumentumok segítségével lehetőség nyílt a település középkori történetének megismerésére és értelmezésére.⁷

A Balatonfüred és környéke középkori történetével kapcsolatos kutatások között kiemelkedő a Veszprém megyei régészeti feltárások és kutatások, amelyek az elmúlt évtizedekben nagy előrelépést hoztak a települések középkori történetének megismerésében. A kutatások során feltárták a középkori városfalak maradványait, a középkori kápolnák helyét és a középkori település életének számos más fontos aspektusát.

Az ásatások eredményei tovább növelik a Balaton-felvidék középkori történetének és kultúrájának megértését, és segítenek a város múltjának árnyaltabb megértésében. Az ásatások és kutatások mellett számos tudományos kutatás is foglalkozik a település középkori történetével, amelyek jelentőségek és értéküket csak tovább növelik.

Az egyik legfontosabb kutató a témában a történész és régész Koppány Tibor, aki évtizedek óta kutatja a Balaton-felvidék történetét és kultúráját. Koppány Tibor számos fontos publikációban osztotta meg kutatási eredményeit,⁸ és munkájának eredményeként ma már sokkal árnyaltabb képet kaphatunk a Balatonfüred és környékének középkori életéről és történelméről.

Az elmúlt évtizedekben számos kutató járult hozzá a balatonfüredi középkor történetének megértéséhez és feltárásához. Az egyik legjelentősebb személyiség ezen a területen Rainer Pál volt, aki a Balatonfüred és a balaton-felvidéki városok történetének és kultúrájának kutatásával foglalkozott.⁹ Rainer Pál a városi történelem, az építészettörténet és a műemlékvédelem szakértőjeként több fontos kutatást is végzett Balatonfüreden, amelyek a város történeti és építészeti örökségének jobb megértését szolgálták.

A másik jelentős kutató, aki hozzájárult a Balatonfüred kutatásához, Holl Imre és Parádi Nándor

volt, aki a Balaton-felvidék középkori építészeti örökségének feltárásával foglalkozott. Holl és Parádi kutatásai során számos középkori épületet tárt fel a Balaton-felvidéken, többek között a középkori templomokat és falvakat is.¹⁰ Ezek az ásatások nagyban hozzájárultak a Balaton-felvidék középkori történelmének és építészeti örökségének megértéséhez, és segítették a kutatókat abban, hogy jobban megismerjék a középkori Balatonfüred gazdasági, kulturális és társadalmi életét.

A középkori Balatonfüred kutatása még mindig folyamatban van, és remélhetőleg további kutatások és ásatások révén még több érdekességre derülhet fény a település középkori múltjával kapcsolatban. Az eddigiek alapján azonban egyértelműen kijelenthető, hogy Balatonfüred a középkorban is fontos szerepet játszott a régió életében, és a település története és kultúrája számos érdekességet rejt magában.

3. Hálóelméleti kutatások Magyarországon

A magyar tudományos körökben elsőként a szociológusok vették észre azokat a lehetőségeket, amelyeket a hálózatelemzés módszertana nyújtott az 1990-es évek legelején. A hálózattörténeti kutatások módszertanát a későbbiekben a pszichológusokon majd a történeti geográfusokon át a történészek is átvették.¹¹ Itthon az egyik legnagyobb hálózatelemzéssel foglalkozó konferencia volt a HUNNET konferenciasorozat, amely 2011-ben ült össze utoljára.¹² Sajnos olyan konferenciasorozat, ami kifejezetten magyarországi középkori történeti hálózatkutatást állítja központba, nálunk még nem létezik. Nagyon erős túlzás lenne viszont kijelenteni, hogy nem is foglalkoznak itthon a témával. A Magyar Tudományos Akadémia „Behálózza” – Az élettudományok és a hálózatelemzés kapcsolatáról címen konferenciát tartott 2019. október 29-én, amelyen három nagyobb korszak (őskor, Jagellókor, 18. századi Magyar Királyság) is szerepet kapott.¹³ László Gábor történész, levéltáros a történészek mai feladatai kapcsán a „Rég volt már az, testvér!” – Mérészi jegyzőkönyv-kísérlet egy egyházi közösség történetírásának hasznáról című előadásában a Salamander-konferencián arról értekezett, hogy a hálózatkutatás lehetővé teszi a nehezen számszerűsíthető adatok közlését.¹⁴ Szerencsés módon, egyre több hazai irodalom is keletkezik a témában. Kovács Bálint a 2012-es cikke „A hálózatelemzés alkalmazásáról a történettudomány-

ban” egy olyan általános, átfogó írás, amely a „hálózat” szó etimológiájával, az általános hálózat-elemzés fogalmaival, *Barabási-Albert László*¹⁵ és *Mark Granovetter* elméletének kifejtésével és az ábrázolás gyakorlati használatával foglalkozik, szinte alapirodalomként említhető meg a hazaiak közül.¹⁶ Mellette ki kell emelnem Markó Anita irodalomtörténész *„Hálózatelmélet és -elemzés az irodalomtörténeti kutatásokban”* című írását, amely elsősorban – az alcímnek megfelelően – a publikációs lehetőségekhez jutó értelmiségiek hálózatával foglalkozik az 1473-1600 közötti periódusban. Írásában a hálózatelmélet alkalmazása mellett érdeklődik annak matematikai háttere iránt is, így kapva egy rendkívül sokszínű és alapos elemzést.¹⁷ Az utolsó munka, amely egyben egy előremutató példa is, egy egészen friss kiadvány, a *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2020-as száma*. Ebben a kötetben *Kövér György* mélyrehatóan megírt bevezetője után számos hálózatkutatósi problémakörrel foglalkoznak az itt publikáló kutatók: a 20. századi városhálózatok, a vállalati hierarchiák és hálózatok ismertetésén túl a kereskedelmi-, és hitelkapcsolatok feltérképezése ugyanúgy részét képezi a kötetnek.¹⁸

De mit nevezünk hálózatelméletnek? Pontosan mire való és milyen fogalmakkal dolgozik? Miért jó alkalmazni a történettudományban? Az egyik definíciót még *Barabási Albert-László* adta meg: *„A hálózattudományi vizsgálatok célja megérteni a komplex rendszerek univerzális tulajdonságait és eredetüket, felfedni az ezen hálózatok fejlődését alakító törvényeket, és azt, hogy ezek a törvényszerűségek miként vannak hatással a hálózat viselkedésére”*.¹⁹ Tömörebb definíciót ad *Kovács Bálint*: *„Hálózatként olyan struktúrákat és rendszereket lehet megnevezni, amelyek matematikailag gráfon modellezhetők”*.²⁰ Valóban, a hálózatelmélettel foglalkozó tanulmányok rendszerint az elmélet tárgyalását visszavezetik a gráfok fogalmára. A gráfok alapfogalmainak ismertetésére már szó esett, itt csak annyit tennék hozzá, hogy a történészek a hatékony feldolgozásához elengedhetetlenül szükséges az informatikai infrastruktúra, amely mintegy vizualizálja is a gráfokat gyorsan és pontosan. E mellett nagyon fontos az adatok megfelelő kinyerése, nem mindegy ugyanis, hogy milyen típusú adatokkal dolgozunk, ez pedig nagyban függ a kérdés-feltételtől. Átemelve *Markó Anita* megfogalmazását: *„... a hálózat kutatás módszertana alapvetően empirikus, gráfelméleti-matematikai, kvantitatív és informatikai”*.²¹ Hogy az adatvesztés elkerülhető

legyen és optimalizálni-automatizálni tudjuk a kinyerést, a dolgozatban az egy-egy személyhez tartozó adatok kis egységekben, úgynevezett rekordokban tárolódnak el.

A hálózatelmélet alapvetően hasonló fogalmakkal dolgozik, mint a gráfelmélet, mégis néhány alapfogalmat a következőkben érdemes lehet definiálni. Általános fogalomnak számít a *kisvilág* fogalma, ami még *Karinthy Frigyes Láncszemek* című művében került elő. Felveti azt a kérdést, amelyre majd *Stanley Milgram* kísérel meg válaszolni: mennyi az az ismeretségi kapcsolat mennyisége, melyen keresztül egy-egy véletlenszerűen kiválasztott, teljesen idegen ember összeköthető egymással? *Milgram* számítása szerint átlagosan egy levél célba juttatásához (vagyis a két személy közötti kapcsolatfelvételhez) 5,5 ember volt szükséges 1967-ben.²² Ezek alapján tehát mikkel dolgozik a hálózatelmélet? Csomópontokkal (vagy csúcspontokkal) és a közöttük levő kapcsolatokkal (élekkel). *Barabási Albert-László* és *Albert Réka* kutatása egy olyan modellt állított elő, melyben a következőt állították: a kapcsolatok nem véletlenszerűen alakulnak ki; a preferenciális kapcsolódási pontok alapján szerveződnek, tehát az új kapcsolatok (élek és a velük jövő pontok) a legnagyobb fokszerű csúc felé navigálnak.²³ Ez a hálózatelmélet egyik alapmodelljével, az *Erdős – Rényi* modellel szembe megy, mert a kapcsolatokat nem statikusnak, hanem dinamikusnak feltételezi, vagyis folyamatosan változhatnak, míg az *Erdős – Rényi* modell azt állítja, hogy minden csúcshoz ugyanannyi éle van, vagy legalábbis erre az állapotr törekszik.²⁴ Ez hatással van magára a hálózatra is: ellenállóbbá teszi a rendszert, e mellett kialakulnak központi csúcok, amelyek relatív nagy fokszámmal rendelkeznek a többi csúcshoz képest: ők a szilárd pont, akikhez igazodni lehet, a trendek irányítói.²⁵ A *gyengekapcsoltság* fogalom szerint léteznek nem sokáig működő, gyengébb „kölcsonhatások”, amelyek a legfontosabb pontokon találhatóak. Ezek biztosítják a hálózat folyamatos rugalmasságát. Ezek a kapcsolatok információáramlás szempontjából sokkal színesebbek lehetnek, mert általában külső, idegen vagy alig ismerős féltől származnak.

4. Balatonfüred a középkorban

Balatonfüred, a mai Magyarország egyik népszerű üdülővárosa, gazdag és érdekes történelmi múltjára tekint vissza. Balatonfüred középkori történeté-

vel már számos kutató foglalkozott, de Rainer Pál kutatásai alapján felfedezhetjük a település középkori időszakának fontos eseményeit és jellemzőit.

A középkorban Balatonfüred jelentős szerepet játszott a régióban. A település kezdetben a történelmi Veszprém vármegye részeként létezett, amely a királyi birtokokhoz tartozott. Rainer Pál kutatásai szerint a település neve az 1055-ös években bukkan fel először okiratokban, bár ekkor még csak a tihanyi alapítólevél hamis párja említi. Valószínűleg ez az oklevél a 14-15. századból származhat.²⁶ Az első hiteles oklevél tanúsága szerint Balatonfüred lakosai között torlókat, jobbágyokat, szőlőműveseket találunk összesen 9 háznépet. Az 1211. május 29-e után keletkezett oklevél azonban összeszámolja a Kéken és az Arácson található háznépek számát is. Az adatokból az tűnik ki, hogy Füred – főleg Arácshoz képest, ahol 23 háznép kapott helyet, vagyis több, mint kétszerese a füredinek – gyéren lakott település lehetett még az 1200-as évek elején.²⁷

A későbbi középkori Balatonfüred gazdag kereskedelmi és halászati tevékenységéről is híres volt. A Balaton közelsége lehetővé tette a halászat fejlődését, és a kereskedők számára kedvező helyzetet teremtett a kereskedelem szempontjából is. Balatonfüreden nem csak egyházi birtokosok voltak jelen. Tudjuk a ránk maradt forrásanyagból, hogy az Árpád-kor végén még léteztek a településen királyi birtokok is.²⁸ A település piacai és vásárai vonzották a környező területek lakosságát, és hozzájárultak a gazdasági virágzásához, bár ezekről az adásvételekről konkrét információk főleg a 15. századból maradtak meg adataink.²⁹

A középkori település társadalmi és gazdasági élete szorosan összefonódott a helyi földbirtokosokkal és az egyházzal. A település birtoklása számos nemesi család és egyházi intézmény között változott, sőt, egy időben több birtokosa is volt mind a szűkebben vett Balatonfüred falunak, mind pedig a környező falvaknak, amik az idők folyamán beleolvadtak Füred területébe. Rainer Pál kutatásai rámutatnak, hogy a késő-középkorban mind a világi, mind az egyházi intézményeknek jelentős befolyásuk volt a városi életre és a település gazdasági tevékenységére.

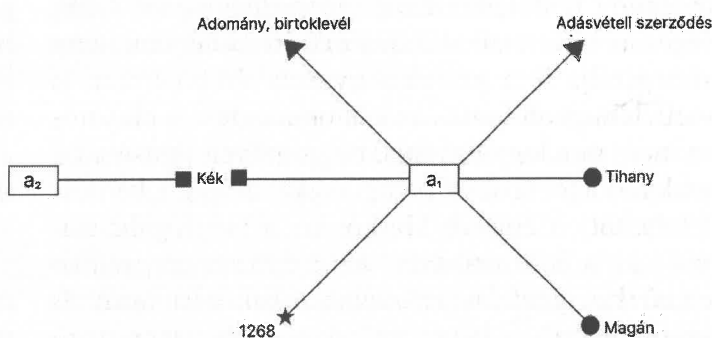
A középkori Balatonfüredet többször érintették a történelmi események és konfliktusok. A település az Árpád-korban és az Anjou-korban is fontos stratégiai helyzetben volt, már csak a Balaton-felvidéki elhelyezkedése miatt, hiszen az egyik kereskedelmi úton feküdt. Többször

váltott gazdát a különböző uralkodói családok és hatalmi központok között. Példának okáért Tihanyon és a királyi udvarnokokon kívül voltak birtokai a veszprémi egyháznak is a területen. 1326. május 1-jén a füredi Buda fia, János állt a veszprémi Szent Mihály-egyház szolgálatába, mint harcos nemes jobbágy, utódaik nevében is.³⁰ Így a veszprémi egyház egyfajta jogi védőburkot képzett az egyházi földesurak köré.

Balatonfüred középkori története tehát gazdag és sokrétű. Az időszakban a település gazdasági fejlődése, kereskedelmi tevékenysége és jelentősége a régióban kitűnt. Az egyházi intézmények jelenléte és a település szerepe a politikai konfliktusokban is kihívásokkal és változásokkal jártak.

5. Pontok és vonalak a papíron ...

Mint az előző fejezetben is látható, elsősorban a középkori írott forrásanyag áll rendelkezésünkre Balatonfüred kutatásában, így elsősorban az adatok innen származnak. Ezek elemzése több lépcsőben fog megtörténni. Első lépésként egy olyan matematikai eszközt fogok alkalmazni, amely már a nyugati kutatásoknál is hatásosan alkalmaztak: a hipergráfokkal dolgozó incidencia-mátrixot. A jelenlegi cikk 4 típusú adattal dolgozik: az egyes települések okleveles említései, az időpont (évre pontosan), amikor említésre kerültek, a településen levő birtokos személye, illetve magának a forrásnak a típusa lesz jelenleg számunkra fontos. Sajnos ahhoz túl kevés adat áll rendelkezésre, hogy személyekhez köthetően tudjunk módszeres elemzést adni, viszont, ha a rendelkezésünkre álló információt csoportosítjuk, jelen esetben közösségek (falvak) szerint, már érdekes elemzéseket lehet elvégezni. A hipergráfos modellnek egy további, behozhatatlan előnye abban rejlik, hogy egyetlen kapcsolat nem csak 2, hanem több csúcspontot is összeköthet, így egy-egy adott eseményt vagy rekordot (amelyet $a_1 \dots a_n$ jelölünk jelen esetben) tudunk egymással egyeztetni:

Az adatok felvétele után (amihez elég egy egyszerű excel táblázat is) a fentebb is említett matematikai eszközt fogom segítségül hívni, vagyis az incidencia mátrixot. Az incidencia mátrix egy olyan matematikai eszköz, amelyet a gráfelméletben is alkalmaznak a matematika számos területe közül. A gráfelmélet így a matematika ága, amely a gráfokat tanulmányozza, amelyek pontokból (csomópontok) és ezek közötti élekkel vannak meghatározva. Egyben egy olyan táblázat, amelyben a sorok a gráf csomópontjait, az oszlopok pedig a gráf éleit jelölik. Az egyes cellákban 1-esek vagy 0-k vannak, attól függően, hogy az adott csomópont része-e az adott élnek vagy sem. Például, ha egy gráf három csomóponttal rendelkezik és négy éle van, akkor az incidencia mátrix egy 3 sorból és 4 oszlopból álló táblázat lesz. Az incidencia mátrixban az i . sor j . oszlopában 1-es lesz, ha az i . csomópont része az j . élnek, ellenkező esetben 0.

Jelen esetben nagyon fontos tehát, hogy egy sorban minimum 3 db 1-es érték fog szerepelni mátrixunkban. Ha a birtokos személyét nem is lehet egyértelműen egy-egy oklevél alapján tisztázni, az azonban teljesen egyértelműnek kell lennie, hogy melyik évben milyen típusú oklevélben melyik település volt megemlítve. A következő típusokra osztottam fel az előforduló okleveleket: adománylevél/birtoklevél, ítéletlevél, adásvételi szerződés, gazdasági összeírás, határjárás. Természetesen ezen kívül is léteznek más oklevéltípusok, de ez esetben nem relevánsok ezek a típusok (pél-

dául igaz, hogy a tihanyi alapítólevélben szerepel Balatonfüred területe is, azonban ez az oklevél már kívül esik a jelenlegi téma időbeli határain.) A települések adottak: Füred, Siske (vagy Papsoka, ez egyenértékű Siske településsel, mert névváltozáson ment keresztül), Magyaré, Kék és Arács. Már most ki kell emelni: Magyaré nem képezi részét a jelenlegi elemzésnek, bár a mátrixba felvettük adatként a teljesség kedvéért. Ez azért van így, mert Magyaré településről nem ismerünk az adott korszakban okleveles említést. Az évszámok azokat a dátumokat jelölik, amikor bármelyik település meg volt jelölve egy-egy oklevélben, tekintet nélkül a kontextusra (jelen modellben egyenértékűnek számít, hogy valakit egy adott településről tanúként kértek fel egy perben vagy éppen az adott per alperese/felperese volt-e). Végül a birtokos személye az utolsó adattípus, ez alapvetően négy értéket vehet fel: Tihanyi Apátság, Veszprémi Káptalan, egyéb egyházi szervezet vagy világi tulajdonos. Ezeket az értékeket abban az esetben adjuk meg, ha az oklevél szövege egyértelműen tisztázza a birtokost, vagy egyértelműen következik az oklevél szövegéből egyéb esetben nem. Ebben a speciális esetben tehát előfordulhat, hogy ez az oszlop-csoport üresen marad, ha nincs róla információnk. Szintén kiemelendő, hogy irányítatlan gráffal dolgozunk a modellünkben, hiszen

A fentiek tükrében az incidencia-mátrix egy adott sora (ami a gráf egy csúcsa/csomópontja) a következő módon fog kinézni:

	VILLAGE			YEAR			LANDOWNER			TYPE		
	ARÁCS	KEK	...	1267	1268	...	TIHANY	VESZPRÉM	...	HATÁRJÁRÁS	ADOMÁNYLEVÉL	...
E	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1
	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0
	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0

A fenti E-vel jelölt gráfrepresentáns egy irányítatlan hipergráf³¹ képét rajzolja ki előttünk. A következő lépcsőfok az incidencia-mátrix kialakítása után ezt a mátrixot át kell konvertálnunk egy szomszédsági mátrixá, vagyis adjacenciamátrixá (E^A). Szomszédsági mátrixok olyan matematikai eszközök, amelyek a csúcsok közötti kapcsolatokat reprezentálják egy gráfban vagy hálózatban. Ezek a mátrixok segítenek meghatározni egy adott csúcs szomszédos csúcsait és azok közötti kapcsolatokat. A szomszédsági mátrix egy négyzetes mátrix, ahol a sorok és oszlopok a gráf csúcsait reprezentálják. Ha a gráfban van egy él a "i" csúcsból a "j" csúcsba, akkor a szomszédsági mátrix "i"-edik sorának

"j"-edik eleme 1 lesz, különben 0. Tehát a mátrix "i", "j" eleme azt mutatja, hogy van-e él a "i" és "j" csúcsok között.

Ezt úgy tehetjük meg, hogy magát a mátrixot megszorozzuk a transzponáltjával. Mátrix transzponálása pedig azt jelenti, hogy a mátrixot tükrözött módon megfordítjuk úgy, hogy a sorok oszloppokká, az oszlopok pedig sorokká válnak. A mátrix transzponálását a mátrix neve elé írt "T" index jelöli. Ha A egy $m \times n$ méretű mátrix, akkor A transzponáltja (jelölése: A^T) egy $n \times m$ méretű mátrix lesz. A mátrix transzponáltjával való szorzás azt jelenti, hogy az eredeti mátrixot a transzponáltjával szorozzuk össze. Az eredmény egy új mátrix lesz, ahol

az i -edik sor és j -edik oszlop eleme az eredeti mátrix i -edik sorának és transzponáltja j -edik oszlopának skaláris szorzata.

Matematikailag, ha A egy $m \times n$ méretű mátrix és B egy $n \times p$ méretű mátrix (ami egy másik mátrix transzponáltja), akkor a két mátrix szorzata ($A * B^T$) egy $m \times p$ méretű mátrix lesz, és az elemei a következőképpen számolhatók ki:

$$(A * B^T)_{ij} = \sum_{k=1}^n (A_{ik} * B^T_{kj})$$

Vagyis amire szükségünk van végső soron:

$$E^A = E * E^T$$

A jelenlegi adatbázisban Balatonfüred későbbi adatait egy 28 rekordos adatbázisban tudtuk eltárolni, amelynek összesen (a fenti említésekkel együtt, mint okelvéltípusok, dátumok stb.) 47 attribútuma van. Ez természetesen bármikor bővíthető a későbbiekben.

A szomszédsági mátrix egy $28 * 28$ -as méretű adatbázis lesz, amelyben a 28 -as szám fogja jelölni a mátrix csúcsainak számát. A mátrix elemei a gráf éleinek jelenlétét vagy hiányát jelzik. Ha a gráf csúcsai között él van, akkor a megfelelő mátrix-elem értéke 1, különben 0.

A szomszédsági mátrix ezen kívül számos jellemzőt és tulajdonságot reprezentál a gráffal kapcsolatban. Ezek közül néhány fontos tulajdonság a szimmetria. Ha a gráf irányítatlan, akkor a szomszédsági mátrix szimmetrikus, azaz a mátrix elemei a diagonális felett és alatt tükrözik egymást. Ez azt jelenti, hogy ha az (i, j) elem értéke 1, akkor az (j, i) elem is 1. Ez ebben az esetben is így van. Ezen kívül fontos a kapcsolódás megállapítása. A szomszédsági mátrix alapján könnyen megállapítható, hogy a gráf összefüggő-e vagy sem. Ha az összes csúcs között létezik legalább egy út, akkor a mátrix minden eleme 1-es értékű, és a gráf összefüggő, mint jelenleg. Ellenkező esetben a gráf nem összefüggő.

A következő lépés az úgynevezett központi analízis, amely egy újabb sor matematikai műveletet jelent. A karibi támadásokat bemutató cikkben

Bonacich, Holdren és Johnston (2004) megmutatják, hogyan lehet a hálózati centralitás fogalmát az incidenciamátrix segítségével a szupradiadikus hálózatokra adaptálni, most is ezzel fogjuk folytatni.³² Az előző szakaszban bemutatott incidenciamátrix 10 település közötti kapcsolati hálót mutat be, összesen 28 évre leszűkítve azt az 1267-1349 közötti években. Ebben az esetben alapvetően azt kell figyelembe venni, hogy a kialakult mátrixban a sajátvektor-centralitást hogyan lehet alkalmazni a hipergráfokban. Nagyon leegyszerűsítve: a gráfok csomópontjai alapján osztunk ki centralitási-pontszámokat bizonyos tényezők mentén, ezeket vetjük össze egymással. A centralitási-pontszámok azt fogják reprezentálni, hogy egy-egy csúcspont vagy kapcsolat mennyire hangsúlyos a gráfon belül. Az ehhez szükséges képletek:

$$\begin{aligned} \text{a. } & EE^T = X \Lambda X^T \\ \text{b. } & E^T E = Y \Lambda^* Y^T \end{aligned}$$

Az itt bemutatott két sor a következőt jelenti: Az X és az Y azok a mátrixok, amik oszlopai reprezentálják a sajátvektorokat, a Λ és a Λ^* pedig a diagonális mátrixok a sajátvektorokkal együtt. Az E az eredeti mátrix, a E^T pedig ugyanazon mátrix transzponáltja.

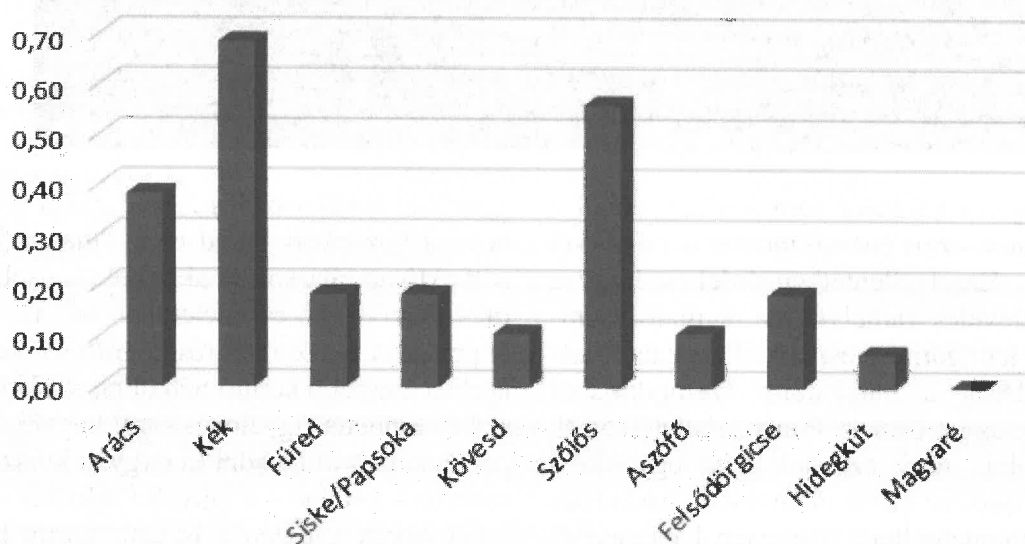
Az elemzések eredménye elsőre nem meglepő: ha csak az említések számát nézzük, akkor a megadott sajátvektor-értékek a következők: [0.383, 0.685, 0.183, 0.183, 0.106, 0.560, 0.106, 0.183, 0.066, 0.000]. A legmagasabb érték Kék településhez köthető – amely 16 alkalommal került említésre az évek alatt. Azonban, ha olyan módon tekintünk az adott mátrixra, hogy nem csak a települések említéseinek számosságát vesszük alapul, hanem különböző tulajdonságaikat is bele vesszük, mint hogy milyen típusú említések voltak gyakoriak melyik évben és ezek melyik településhez köthetőek, akkor már nem Kék rekordjának van a legmagasabb pontszáma, hanem megelőzi őt Balatonszőlős. Ez annyit jelent, hogy Balatonszőlőshöz tartozó rekord a teljes kapcsolati háló szempontjából az egyik központi rekorddá válik. [0.290] Igaz, Kék nem marad el tőle messzire [0.241].

Gyakorlati értelemben ez azt jelenti, hogy a leghangsúlyosabb csomópont nagyobb befolyással rendelkezhet a hálózat működésére vagy struktúrájára. Például, ha a hálózat egy társadalmi kapcsolatokat modellező hálózat, akkor a leghangsúlyosabb csomópont lehet egy olyan személy, aki nagy hatással van más emberekre vagy akinek sok kap-

csolata van a hálózaton belül. Az sajátvektorok centralitási értékek alapján azonosíthatóak a fontos vagy befolyásos csomópontok és ezek az információk számos területen hasznosak lehetnek, például a társadalmi hálózatok elemzésében, információterjesztés modellezésében, vagy a vállalati hálózatokban a kulcsfontosságú szereplők azonosításában. A fenti konkrét példában Kék és Balatonszőlős ilyen rekordok. Érdekes azt is megjegyezni, hogy a mérőszámok pozitívan korrelálnak a megvizsgált településekkel. Ehhez elég csak az első,

szűkített mátrixot néznünk: Arács települést összesen 4-szer említik az évek alatt (jelenleg mindegy, hogy mikor), pontszáma is így alakul: [0.383]. Ezzel ellentétben például Hidegkút említése összesen egyetlen egyszer kerül említése, akkor sem más településsel összefüggésben: pontszáma [0.066] (még a 0.1-et sem éri el). Természetesen a legalacsonyabb pontszámmal Magyaré település rendelkezik 0 ponttal (nem történt ebben az időszakban említés a faluról), a legmagasabbal pedig Kék település.

Települések centralitási értékei

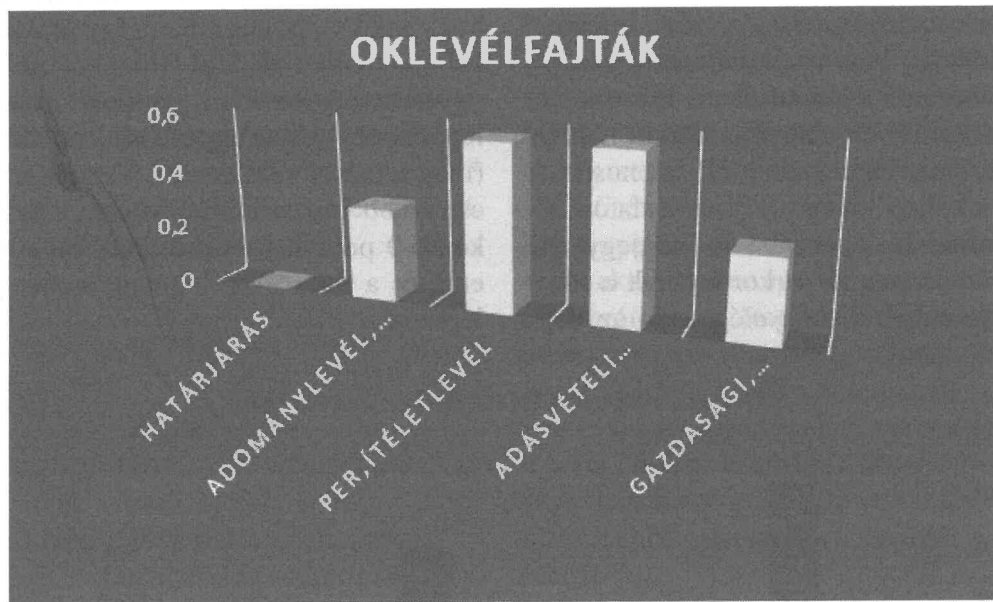
Érdekes lehet megfigyelni a gráf többi részgráfjának centralitási pontszámait is: bár maga a vespri káptalan közvetett vagy közvetlen módon kevesebb alkalommal szerepel, mint a tihanyi apát-ság, mint szervezet, a hálózatban betöltött szerepe egy kicsivel magasabb, mint Tihanynak (Vesz-

prém: [0.612]; Tihany: [0.539]). Egyébként a gyakorlatban ez nem jelent jelentős különbséget; csupán pár darab említésről van szó. Mondhatjuk tehát, hogy ebben az esetben rendkívül fontos az abszolút mennyisége az említéseknek és a különbség elhanyagolható.

OKLEVÉLBN SZEREPLŐ SZERVEZET

Végül nézzük meg az oklevelek típusára vonatkozó centralitási pontszámokat is.

Mivel határjárás leírására nem találtam ebből a korszakból adatot, ezért érthető módon 0-s értékkel fog szerepelni. Ezzel ellentétben érdekes, hogy a perek és ítéletlevelek (amelyek az elemzés szempontjából egy kategóriába esnek), illetve az adásvételi szerződések a hálózatunk szempontjából egyenlő fontossággal bírnak. Pontszámuk: [0.562]. Érdekes továbbá, hogy ezeknek nem egyenlő a számosságuk, igaz, az előző elemzéshez hasonlóan a különbség elhanyagolható (összesen 1 mennyiségi különbség van).

Fontos megjegyezni, hogy az sajátvektorok centralitási értékeinek mértékegysége nem szabványos, és a konkrét jelentésük a hálózat kontextusától függ. Az eredmények értelmezése és a leghangsúlyosabb csomópont azonosítása a hálózat jellegétől és céljától függően változhat. E mellett ezek viszonyszámok, amelyek egy-egy csomópont jelentőségét mutatják az adott hálózaton belül, így mindenképpen kontextusában érdemes csak vizsgálni ezeket az értékeket és az abszolút pontszámok meghatározásától élesen el kell különíteni ezeket a számokat, mint ahogy a fenti példák is mutatták.

6. Zárzó, összegzés

A fenti elemzés számos ponton tartogat érdekességeket. Egyrészt érdemes megfigyelni azokat a finom, de kimutatható különbségeket, amelyek jelen elemzés lényegét adják: vagyis azt, hogy például hogyan fordulhat elő az az eset, hogy Kék falu után Balatonszőlős jelentősége a legnagyobb a kapott mutatók alapján. Ezt több tényezővel is lehet ma-

gyarázni: Balatonszőlős lokalizációja lehetővé tette, hogy a középkori Füred és a Tihanyi-félsziget között aktívan rálásson és akár bele is szóljon a két terület közötti kereskedelembe, de az információ-áramlásnak is szerves része volt. Hiszen a középkorban nagyobb kerülő nélkül nem lehetett Balatonszőlős területét figyelmen kívül hagyni, mindenképpen át kellett itt haladni (a tárgyalt korszakban Balatonszőlős területe – a művelt földekkel a lakott területtel együtt egészen a Balaton-partig tartott). Más részről Balatonszőlősön számos, helyi mértékkel mérve nagy befolyással bíró világi birtokos család birtokolt földterületet, mint például a Faluvincsalád, így a település jelentősége a középkori Balatonfüred falvainak szempontjából sem elhanyagolható, hiszen gyakorlatilag szomszédos települések voltak.³³ Hasonlóan érdekes az a eredmény, hogy a veszprémi egyháznak legalább akkora jelentősége van a kapcsolatok szempontjából, mint a tihanyi apátságának. Jelen hálózatelemzés ugyan nem vizsgálja, hogy a két birtokos viszonya milyen volt egymással, de egy következő lépésben érdemes lehet tovább vinni ezt a gondolatot, mert ennek jelentős hatása lehetett a kereskedelemre vagy éppen a jogi viták alakulására. Természetesen a magánbirtokosok szerepe is ekkor már kimutatható, de a későbbiekben ezek szerepe még jobban megnő, ahogyan egyre több és több információ marad ránk a különböző periratok és egyéb oklevelekben és egyre jobban reprezentálja magát a kis-, és nagybirtokosi társadalmi réteg is. Ez megjelenik az építészetben is, de fontos megjegyezni, hogy a jelenleg tárgyalt korszak még mindig forrásokban szegénynek tekinthető

a későbbi középkori korszakokhoz képest. Szintén érdemes lehet bevonni ezen a ponton a régészetet, mint tudományágat, mert szerencsés esetben a tárgyi emlékek alá tudják támasztani vagy pont cáfolni a feljebb feltüntetett számokat.

Ezeket az adatokat számos pontos lehet elemezni és alkalmazni egy jövőbeli kutatás során. A karib-tengeri támadásokat bemutató, SHAFIE – SCHOCH – MANS – HOFMAN – BRANDES írt publikációban például a támadási mintázatok azonosítására használták fel a rendelkezésre álló adatokat, de jelen esetben erre nem került sor. Ennek az az oka, hogy Balatonfüred történetében ezeket a módszereket úgy lenne érdemes majd alkalmazni,

hogy a következő korszakok peres ügyeit is görcső alá vesszük és együtt vizsgáljuk az adatokat; jelen cikkben csak egy rövid betekintést terveztem nyújtani a módszertan használatára.³⁴

Összességében elmondható, hogy a középkori Balatonfüred hálóelemzése fontos lehetőséget kínál a kutatóknak arra, hogy jobban megértsék a Balaton-felvidék gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődését, valamint az itt élő emberek életét és kapcsolatait. A település egyedülálló történelmi jelentőséggel bír a térségben, és a hálóelemzés lehetővé teszi, hogy jobban megismerjük ezt az izgalmas múltat, és átfogóbb képet kapjunk a középkori Balatonfüred kultúrájáról és életéről.

Jegyzetek:

1. RAINER 1999, 139–140.
2. RAINER 1999, 150.
3. MÜLLER 2020, 71.
4. SZENTGYÖRGYI 2014, 26.
5. Lásd pl. HUSZÁR 1967, 89.
6. A témában számos publikáció született, például: KOVÁCS 2007.
7. Itt lehet említeni például a 2017-es ásatást, amely a középkori temetőt célozta. Ásatási tudósítás online: <https://www.veol.hu/kultura/2017/03/zsinagoga-balatonfured-regeszet-asatas-temeto>. Utolsó megtekintés: 2023. 06. 17.
8. Lásd például a Balaton-felvidéki román-kori templomokkal foglalkozó munkáját. KOPPÁNY 1963, 82–114.
9. RAINER 1999, 139–178.
10. Bár kutatásai nem konkrétan Füredhez köthetőek, nagyban segítettek abban a kutatóknak, hogy jobban megismerjék a balaton-felvidéki középkori falvak helyzetét. HOLL – PARÁDI 1983.
11. KÖVÉR 2020, 10.
12. <http://www.socialnetwork.hu/>. Utolsó megtekintés: 2021. 03. 12.
13. <http://tudasaramlas.btk.elte.hu/hu/esemenyek/323-behalozva-eletudomanyok-es-halozatok-konferencia>. Utolsó megtekintés: 2021. 03. 11.
14. <https://ujkor.hu/content/torteneti-kutatas-tarsadalmi-celja-es-haszna>. Utolsó megtekintés: 2021. 03. 11.
15. BARABÁSI 2011; BARABÁSI 2017.
16. KOVÁCS 2012, 187–204.
17. MARKÓ 2020.
18. KÖVÉR 2020, 9–19.
19. BARABÁSI, 2017, 42.
20. KOVÁCS 2012, 190.
21. MARKÓ 2018, 61.
22. MILGRAM 1967, 61–67.
23. A foksám adja meg, hogy egy adott csúcshoz mennyi él tartozik. BARABÁSI – ALBERT 1999, 509–512.
24. CSERMELY 2004, 10.
25. MARKÓ 2018, 61–62.
26. RAINER 1999, 140.
27. ERDÉLYI 1908a, 45; ERDÉLYI 1908b, 435–436, 446.
28. ERDÉLYI 1908a, 31, 294; Gyöngyös fia, Pasca füredi királyi udvarnok birtokait III. András Reynald apát úr kérésére a monostornak adta.
29. RAINER 1999, 145.
30. RAINER 1999, 141.
31. SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017, 53.
32. SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017, 58–59.
33. ERDÉLYI 1908b, 50. OKL.
34. SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017, 53.

Bibliográfia (és a rövidítések feloldása):

- BARABÁSI – ALBERT 1999: BARABÁSI Albert-László – ALBERT Réka: Emergence of Scaling in Random Networks. *Science* 286 (1999), 509–512.
- BARABÁSI 2011: BARABÁSI Albert-László: *Behálózva*. Budapest 2011.
- BARABÁSI 2017: BARABÁSI Albert-László: *A hálózatok tudománya*. Budapest 2017.
- CSERMELY 2004: CSERMELY Péter: *A rejtett hálózatok ereje: Hogyan stabilizálják a világot a gyenge kapcsolatok?* Budapest 2004.
- ERDÉLYI 1908a: ERDÉLYI László: *A Tihanyi Apátság önállósága 1055–1701. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története 10/1*. Budapest 1908.
- ERDÉLYI 1908b: ERDÉLYI László: *A Tihanyi Apátság önállósága 1055–1701. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története 10/2*. Budapest 1908.
- HOLL – PARÁDI 1982: HOLL Imre – PARÁDI Nándor: *Das mittelalterliche Dorf Sarvaly*. Budapest 1982.
- HUSZÁR 1967: HUSZÁR Lajos: Újabb Veszprém megyei éremleletek. *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 6. (1967), 89–112.
- KOPPÁNY: KOPPÁNY Tibor: A Balaton-felvidék román kori templomai. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 1. (1963), 82–114.
- KOVÁCS 2007: KOVÁCS Emőke: A 19. századi Balaton világa. Budapest 2007.
- KOVÁCS 2012: KOVÁCS Bálint: A hálózatelemzés alkalmazásáról a történettudományban. *Világtörténet* 3–4. (2012), 187–204.
- KÖVÉR 2020: KÖVÉR György: Előszó. *Magyar Gazdaságtörténeti évkönyv. Hálózat & hierarchia*. Budapest 2020.
- MARKÓ 2018: MARKÓ Anita: Hálózatok a 16–17. századi album amicorumokban: Az 1500 és 1700 közötti hungarika jellegű emlékkönyvbejegyzések hálózatelemzése az Inscriptiones Alborum Amicorum adatbázis alapján. *Digitális Bölcsészet* 1 (2018), 55–82.
- MARKÓ 2020: MARKÓ Anita: Hálózatelemzés és -elemzés az irodalomtörténeti kutatásokban. *Literatura* 46/3(2020), 312–334.
- MILGRAM 1967: MILGRAM, Stanley: The small world problem. *Psychological Today* 1 (1967), 61–67.
- MÜLLER 2020: MÜLLER Róbert: A Keszthely-kultúra ma. *Archaeologiai Értesítő* 145 (2020), 69–99.
- RAINER 1999: RAINER Pál: Középkor. In.: *Balatonfüred és Balatonarács története*. Veszprém 1999., 139–178.
- SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017: SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017: Hypergraph Representations: A Study of Carib Attacks on Colonial Forces (1509-1700). *Journal of Historical Network Research* 1 (2017) 52–70.
- SZENTGYÖRGYI 2014: SZENTGYÖRGYI Rudolf: *A tihanyi apátság alapítólevele 1*. Budapest 2014.

Angol nyelvű változat / English version:

BENCE JÖRÖS

NETWORK THEORY IN BALATONFÜRED AT THE BOUNDARY OF THE EARLY AND LATE MIDDLE AGES

1. Introduction

Balatonfüred has long played a significant role in preserving the cultural and historical heritage of the Balaton-Highlands. However, in recent decades, historical research in the town has greatly advanced, and scholars have uncovered increasingly interesting information about the past of Balatonfüred. One of the most interesting areas of research lately has been network analysis, which involves examining the network data of medieval social connections. The formation and historical development of the area are unique in the Balaton-Highlands. When discussing

the medieval history of town, it is important to note that the medieval Füred does not correspond to the territory called Balatonfüred nowadays. In the present, the area of Balatonfüred involves no fewer than five medieval settlements: Arács, Magyaré, Kék, Siske (or Papsoka), and, of course, Füred.¹ These settlements were located near the shores of Lake Balaton and fell within the ecclesiastical influence of Tihanyi. Several factors contributed to the eventual merging of these settlements. According to charters, these settlements formed a close unity during the medieval period. This short study aims to shed light on the degree of this unity through network analysis.

Network analysis is a research method that allows the examiner to discover the structure and functioning of medieval social networks. This method has gained popularity among historians and anthropologists in the past years and is now widely used in social sciences. This is why the medieval network analysis of Balatonfüred offers a unique opportunity for researchers to uncover the social connections and network of the town during medieval times. Network analysis enables a better understanding of the functioning of the social and cultural network of medieval Balatonfüred and its role in the economic and social development of the Balaton-Highlands. This analysis allows us to explore the relationships of the people living here, the commercial and industrial activities, as well as the social stratification of the town. The results can provide us with deeper insights into the special historical significance of medieval Balatonfüred and its contribution to the economic, cultural, and social development of the Balaton-Highlands.

An important aspect for the medieval network analysis of Balatonfüred is that the town has preserved its original urban character and architectural heritage to this day. The town still boasts numerous historical monuments that date back over 700 years.² In the past decades, excavations conducted in the town have greatly contributed to the historical research of medieval Balatonfüred. These excavations have revealed various interesting artefacts, including commercial and crafting tools, ceramics, and jewellery, which help researchers better understand the medieval life and culture of the town.

2. Main source

The historical research of the medieval Balaton-Highlands, and thus Balatonfüred, has an outstanding importance from the perspective of Hungarian history and archaeology. The study of the region had begun in the late 1800s, but due to the political situation during World War I and the following decades, these works were mostly interrupted. In the last few years, however, research has taken off and archaeologists have made a number of important discoveries.

The first excavations were carried out in the Gyenesdiás and Keszthely areas. Since then, numerous studies have been conducted in the region, greatly contributing to a better understanding of the

historical and archaeological heritage of the medieval Balaton-Highlands.³

The research covered various areas. Archaeologists study the built heritage and daily life, as well as analyse written sources. Among these sources, the charter originating from Tihany plays a prominent role as the earliest written mention of the Balaton-Highlands.⁴ Artefacts and structures uncovered through archaeological research indicate that the medieval Balaton-Highlands was a rich and prosperous region. Among the findings are ceramics, coins, and jewellery from the studied period.⁵ Built heritage includes numerous chapels, castles, and fortresses holds great significance in terms of Hungary's architectural heritage.

Balatonfüred, one of the most famous and visited cities on the northern shore of Lake Balaton, gained its importance as a spa town in the 19th century.⁶ However, the history of the settlement dates back much earlier, all the way to the medieval period. From the 2000s, the research of medieval Balatonfüred has received an increased attention, leading to numerous archaeological excavations and studies in the town and its surroundings.⁷

One of the most important researchers in the field belongs to the historian and archaeologist Tibor Koppány. He shared his results in numerous important publications, providing a well-polished picture of medieval life and history in Balatonfüred and its surroundings.⁸

In the 2000's many researchers have contributed to the understanding and exploration of the medieval history of Balatonfüred. One of the most significant figures in this area was Pál Rainer, who researched the history and culture of Balatonfüred and other cities in the Balaton-Highlands. As an expert in urban history, built heritage, and monument preservation, Rainer conducted several important studies in Balatonfüred.⁹ Another significant researchers are Imre Holl and Nándor Parádi, who focused on uncovering the built heritage of the Medieval Balaton-Highlands and had a major impact on modern research. Due to their work, Holl and Parádi discovered numerous medieval buildings in the territory, including medieval churches and villages.¹⁰

The study of medieval Balatonfüred is still ongoing, and hopefully, through further research and excavations, even more interesting discoveries will provide additional information of the medieval settlement. However, based on what we know so far, it is clear that Balatonfüred played an important role in the region's life during the Middle Ages.

3. Network theory research in Hungary

In Hungarian scientific studies, sociologists were the first to notice the opportunities offered by the methodology of network analysis in the early 1990s. Later on, psychologists, followed by historical geographers and historians, also adopted the methodology of historical network research.¹¹ One of the conferences dedicated to network analysis in Hungary was the HUNNET conference series, which last convention was held in 2011.¹² Unfortunately, there is currently no conference series specifically focusing on medieval historical network research in Hungary. However, it would be a strong exaggeration to claim that the topic is completely neglected here. Fortunately, an increasing number of studies are being conducted on the subject.

The Hungarian Academy of Sciences organized a conference under the name of "Behálózva" – *Az élettudományok és a hálózatelmélet kapcsolatáról* on October 29, 2019, which also addressed three major periods (prehistory, the Jagiellonian era, and the 18th-century Kingdom of Hungary).¹³ At this event, László Gábor, a historian and archivist, discussed the current tasks of historians in his presentation titled "Rég volt már az, testvér!" – *Mérségi jegyzőkönyv-kísérlet egy egyházi közösség történetírásának hasznáról* at the Salamander Conference.¹⁴ He argued with the possibility, that network analysis allows the communication of difficult-to-quantify data. Fortunately, an increasing amount of Hungarian literatures being produced on the subject.

Bálint Kovács's article from 2012, titled "A hálózatelmélet alkalmazásáról a történettudományban" has to be mentioned in this section, which provides a comprehensive overview of the concept of 'network,' the fundamentals of network analysis, and the theories of László Barabási-Albert¹⁵ and Mark Granovetter, as well as practical aspects of visualization. This article can be considered as a fundamental essay among Hungarian publications.¹⁶ Additionally, Anita Markó, a literary historian, wrote an article titled "Hálózatelmélet és -elemzés az irodalomtörténeti kutatásokban" which primarily focuses on the networks of intellectuals gaining access to publication opportunities between 1473 and 1600. Alongside the application of network theory, her work explores its mathematical background, offering a diverse and thorough analysis.¹⁷

The last work, which is also an exemplary case, a recently published volume, is the 2020 edition of

the *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv*. Following György Kövér's in-depth introduction, this volume addresses numerous issues related to network research. In addition to discussing urban networks of the 20th century and corporate hierarchies and networks, it also explores commercial and credit relationships.¹⁸

What do we mean by network theory? What is its purpose and what concepts does it work with? Why is it beneficial to apply in historical studies? One definition was provided by Albert-László Barabási: "The goal of network science studies is to understand the universal properties and origins of complex systems, uncover the laws shaping the development of these networks, and examine how these laws influence network behavior".¹⁹ Bálint Kovács offers a more concise definition: "Networks can be described as structures and systems that can be mathematically modelled as graphs".²⁰ Indeed, studies in network theory often trace the discussion back to the concept of graphs. The basic concepts of graphs have been mentioned earlier, but it's worth adding that historians require essential information technology infrastructure for efficient processing, which also enables rapid and accurate visualization of graphs. Additionally, it is crucial to extract data properly since the type of data depends heavily on the research question. As Anita Markó formulates it: "...the methodology of network research is fundamentally empirical, based on graph theory, quantitative, and computational".²¹ To avoid data loss and optimize and automate extraction, the in the last chapter data related to individual persons in small units called *records*.

Network analysis essentially works with similar concepts as graph theory, but it may be worth defining some basic terms. A commonly used concept is the notion of the small world, which was introduced by Frigyes Karinthy in his work "Chains." It raises the question that Stanley Milgram later attempted to answer: what is the quantity of acquaintanceship through which a randomly selected, completely unfamiliar person can be connected to another? According to Milgram's calculation, on average, it took 5.5 individuals (or steps) to deliver a letter (i.e., establish a connection) between two people in 1967.²² So, what does network analysis work with based on this? It works with nodes (or vertices) and the connections between them (edges). The research by Albert-László Barabási and Réka Albert presented a model stating that connections do not form randomly; they

are organized based on preferential attachment, meaning new connections (edges and the nodes they bring) tend to navigate toward the most highly connected nodes.²³ This contradicts the Erdős-Rényi model, which assumes static relationships and claims that every node has the same number of edges or at least tends toward this state.²⁴ This has an impact on the network itself: it makes the system more resilient and leads to the formation of central nodes that have a relatively high degree compared to other nodes. They are the solid points that can serve as reference and influence trends.²⁵ The concept of *weak ties* suggests the existence of short-lived, weaker interactions that occur in critical points. These provide continuous flexibility to the network. In terms of information flow, these connections can be more diverse because they usually come from external, unfamiliar, or barely acquainted sources.

4. Balatonfüred in the Middle Ages

Balatonfüred, one of the popular resort towns in Hungary today, has a rich and interesting historical past. The village has been the focus of medieval research by numerous scholars, and through the studies of Pál Rainer. Nowadays we can discover important events and characteristics of the town's medieval period.

During the Middle Ages, Balatonfüred played a significant role in the region. Initially, the village existed as part of the historical Veszprém County, which belonged to the royal estates. According to Pál Rainer's research, the name of the settlement first appears in false documents from the 1050s. This diploma is likely from the 14th or 15th century.²⁶ The first authentic charter indicates that among the residents of Balatonfüred, there were serfs, peasants, and vineyard workers, totaling nine households. However, a charter dated after May 29, 1211, also counts the number of households in Kék and Arács. The data suggests that compared to Arács, where 23 households were located (more than twice as many as in Füred), was a sparsely populated settlement in the early 1200s.²⁷

Medieval Balatonfüred was also famous for its trading and fishing activities. The proximity to Lake Balaton facilitated the development of fishing and created a beneficial position for the trade. Balatonfüred was not only occupied by ecclesiastical landowners. From the surviving historical sources, we know that there were also royal estates in the

town at the end of the Árpád era.²⁸ The markets and fairs of the town attracted the population from the surrounding areas and contributed to its economic prosperity, although specific information about these transactions mostly dates back to the 15th century.²⁹

The social and economic life of the medieval town was closely intertwined with the local landowners. The ownership of the settlement varied among numerous noble families and religious institutions, and at one point, both the village of Balatonfüred and the surrounding villages, (which merged into the territory of Füred over time), had multiple owners.

Medieval Balatonfüred was affected by historical events and conflicts on multiple times. The town held strategic importance during the Árpád and Anjou eras, primarily due to its location. The village lay on one of the trade routes. It changed hands several times between different ruling families and centers of power. For example, besides Tihany and the royal courtiers, the Veszprém Church also had possessions in the area. For example: On May 1, 1326, Buda, son of Füred, served the Veszprém St. Michael Church as a warrior noble serf, and his successors did the same.³⁰ Thus, the Veszprém Church provided a sort of legal protective shield for the ecclesiastical landlords.

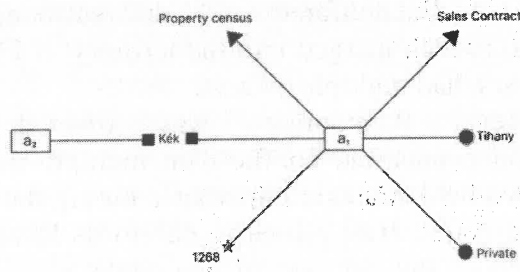
The medieval history of Balatonfüred is rich and diverse. During this period, the town's economic development, commercial activities, and significance in the region stood out. The presence of religious institutions and the town's role in political conflicts brought challenges and changes.

5. Dots and lines on paper...

As seen in the previous chapter, our research on Balatonfüred primarily relies on medieval written sources. The analysis of these sources will be conducted in multiple stages. The first step involves the application of a mathematical tool that has proven effective in Western research: the incidence matrix working with hypergraphs. The present article works with four types of data: mentions of specific settlements in charters, the precise date of these mentions, the names of landowners in the respective settlements, and the type of the source itself.

Unfortunately, the available data is not sufficient for conducting a systematic analysis linking individuals. However, by grouping the

information at our disposal according to communities (villages) in this case, we can still perform interesting analyses. Another unparalleled advantage of the hypergraph model is that a single connection can link not only two vertices but multiple ones. Therefore, we can correlate different events or records (denoted as $a_1 \dots a_n$ in this case) with each other.

After collecting the data (which can be done with a simple Excel spreadsheet), we will utilize the aforementioned mathematical tool, named by the incidence matrix. The incidence matrix is a mathematical tool also used in graph theory, which is a branch of mathematics studying graphs composed of vertices (nodes) and edges connecting them. It is essentially a table where rows represent the graph's vertices and columns represent the graph's edges. Each cell contains either a 1 or a 0, depending on whether the corresponding vertex is part of the given edge or not. For example, if a graph has three vertices and four edges, the incidence matrix will be a table with 3 rows and 4 columns. In the incidence matrix, a cell in the i -th row and j -th column will contain a 1 if the i -th vertex is part of the j -th edge, otherwise it will be 0.

In this case, it is crucial that each row contains a minimum of three 1 values in our matrix. While it may not be possible to determine the landowner's identity unequivocally based on individual

charters, it must be entirely clear in which year and through which type of charter a specific settlement was mentioned. I have divided the occurring charters into the following types: donation/belonging charters, judgment charters, sales contracts, economic inventories, and boundary disputes. Naturally, there are other types of charters, but they are not relevant to our current topic (for example, it is true that the founding charter of Tihany also includes the territory of Balatonfüred, but that charter falls outside the temporal boundaries of our current subject).

The given settlements are as follows: Füred, Siske (or Papsoka, which is equivalent to Siske as it underwent a name change), Magyaré, Kék, and Arács. It should be noted that Magyaré is not part of the current analysis, although we have included it as a data in the matrix for the sake of completeness. This is because we do not have any charters mentioning the settlement of Magyaré during the given period. The years represent the dates when any of the settlements were mentioned in a charter, regardless of the context (in the current model, it is considered equivalent whether someone was called as a witness from a specific settlement in a lawsuit or whether they were the defendant or plaintiff in that particular case). Finally, the landowner's identity is the last type of data, which can essentially take four values: Tihany Abbey, Veszprém Chapter, other ecclesiastical organization, or secular owner. We provide these values if the charter's text unequivocally clarifies the landowner or if it can be clearly inferred from the charter's text in other cases. In this special case, this group of columns may remain empty if we have no information about it. It is also worth highlighting that we are working with an undirected graph in our model, as...

In light of the above, a particular row of the incidence matrix (representing a vertex/node of the graph) will appear as follows:

	VILLAGE			YEAR			LANDOWNER			TYPE		
	ARÁCS	KÉK	...	1267	1268	...	TIHANY	VESZPRÉM	...	DONATION LETTER	SALES CONTRACT	...
E	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1
	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0
	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0

The given graph representation marked with "E" depicts an undirected hypergraph.³¹ The next step after constructing the incidence matrix is to convert this matrix into an adjacency matrix (EA). Adjacency matrices are mathematical tools that represent the connections between vertices in a graph or network. These matrices help determine the neighboring vertices of a given vertex and the relationships between them. The adjacency matrix is a square matrix where the rows and columns represent the vertices of the graph. If there is an edge from vertex "i" to vertex "j" in the graph, then the element in the "i"-th row and "j"-th column of the adjacency matrix will be 1; otherwise, it will be 0. Thus, the element at position "i", "j" in the matrix indicates whether there is an edge between vertices "i" and "j".

This can be achieved by multiplying the matrix with its transpose. Matrix transpose means reflecting the matrix by interchanging rows and columns. The transpose of a matrix is denoted by appending a "T" index to the matrix name. If A is an m x n matrix, then its transpose (denoted as A^T) will be an n x m matrix. Multiplying the matrix with its transpose means multiplying the original matrix with its transposed version. The result will be a new matrix, where the element at the i-th row and j-th column represents the scalar product of the i-th row of the original matrix and the j-th column of its transpose.

Mathematically, if A is an m x n matrix and B is an n x p matrix (which is the transpose of another matrix), then the product of the two matrices (A * B^T) will be an m x p matrix, and its elements can be calculated as follows:

$$(A * B^T)_{ij} = \sum_{k=1}^n (A_{ik} * B^T_{kj})$$

Or what we ultimately need:

$$E^A = E * E^T$$

In the current database, the late medieval data of Balatonfüred were stored in a 28-record database, which has a total of 47 attributes (including the mentioned ones, such as document types, dates, etc.). This can be expanded in the future as needed. The adjacency matrix will be a 28*28 database, where the number 28 represents the number of

nodes in the matrix. The elements of the matrix indicate the presence or absence of edges in the graph. If there is an edge between the vertices of the graph, the corresponding matrix element will have a value of 1; otherwise, it will be 0. In addition, the adjacency matrix represents several characteristics and properties related to the graph. One important property is symmetry. If the graph is undirected, the adjacency matrix will be symmetric, meaning that the elements above and below the diagonal reflect each other. This means that if the value of element (i, j) is 1, then the value of element (j, i) is also 1. This holds true in this case as well. Another important aspect is determining connectivity. Based on the adjacency matrix, it is easy to determine whether the graph is connected or not. If there is at least one path between all vertices, then every element of the matrix will have a value of 1, indicating that the graph is connected, as it is currently. Otherwise, the graph is not connected.

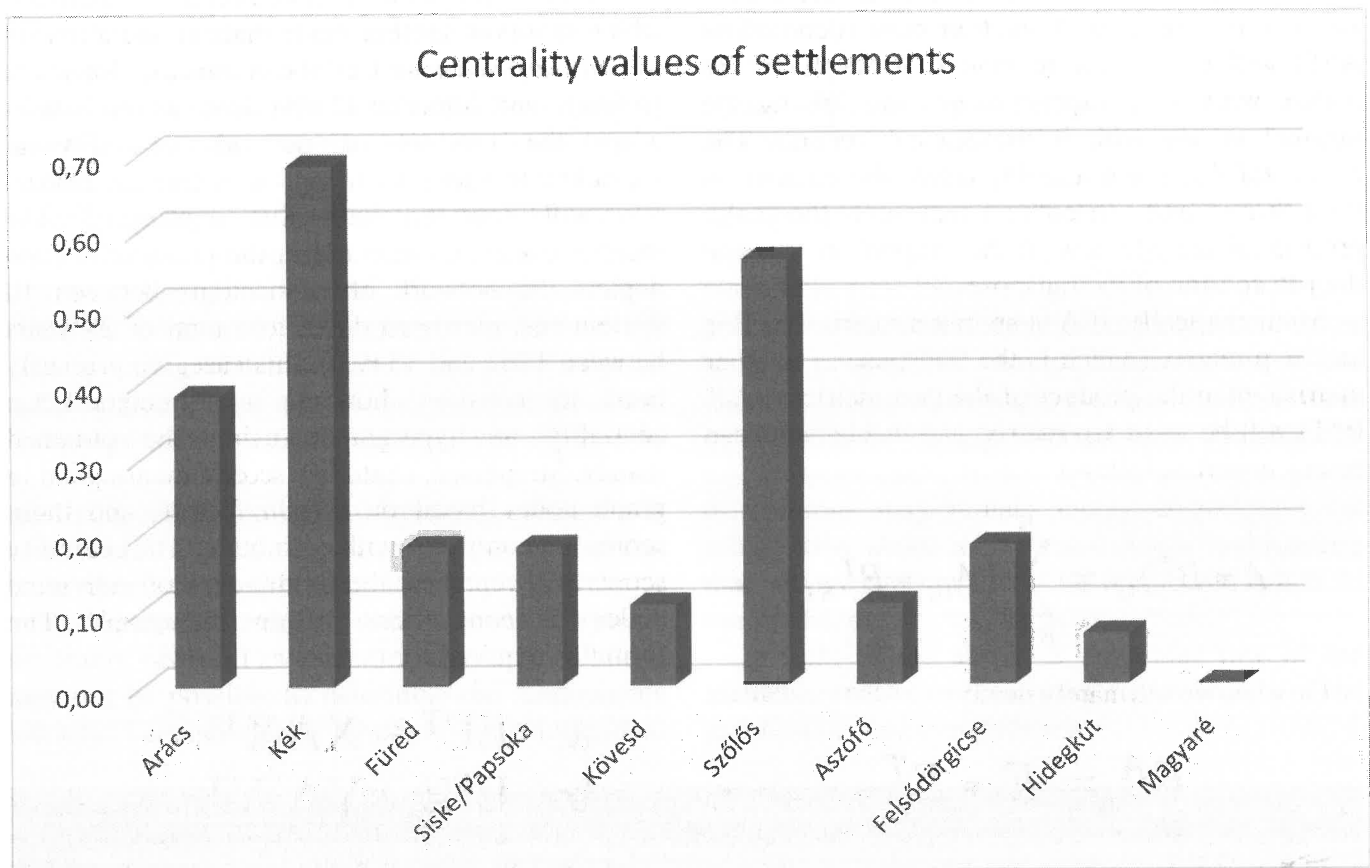
The next step is the so-called centrality analysis, which involves another mathematical operation. In the article discussing Caribbean attacks, Bonacich, Holdren, and Johnston (2004) demonstrate how to adapt the concept of network centrality to supradictive networks using the incidence matrix. We will continue with this approach.³² The incidence matrix presented in the previous section depicts the network of connections between 10 settlements, narrowed down to a total of 28 years between 1267 and 1349. In this case, we primarily need to consider how to apply eigenvector centrality to hypergraphs using the obtained matrix. Simplified, centrality scores are assigned to graph nodes based on certain factors, and these scores are compared with each other. The centrality scores will represent the prominence of individual nodes or connections within the graph. The formulas required for this are as follows:

$$\begin{aligned} \text{a. } & EE^T = X \Lambda X^T \\ \text{b. } & E^T E = Y \Lambda' Y^T \end{aligned}$$

The two lines presented here mean the following: X and Y are matrices whose columns represent the eigenvectors, while Λ and Λ' are diagonal matrices along with the eigenvectors. E represents the original matrix, and E^T represents its transpose. The results of the analysis are not surprising at first glance. If we only consider the number of mentions,

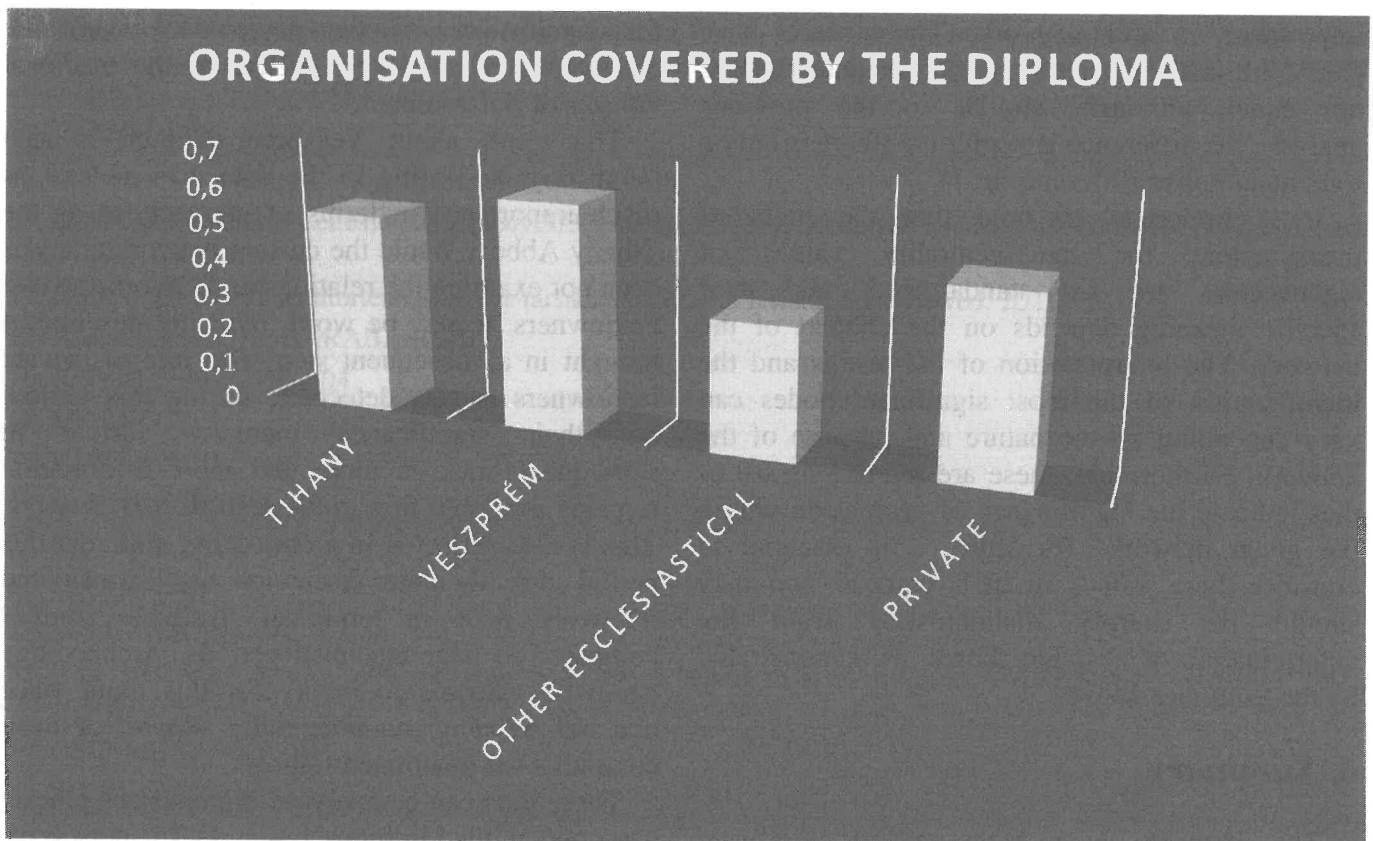
the given eigenvector values are as follows: [0.383, 0.685, 0.183, 0.183, 0.106, 0.560, 0.106, 0.183, 0.066, 0.000]. The highest value is associated with the Kék settlement, which was mentioned 16 times over the years. However, if we consider not only the number of mentions but also various properties, such as the types of mentions that were common in a specific year and which settlement they were related to, then the highest score is not attributed to the Kék record but rather to Balatonszőlős. This means that a record related to Balatonszőlős becomes one of the central records in terms of the entire network. [0.290] It is true that Kék is not far behind [0.241]. In practical terms, this means that the most prominent node may have a greater influence on the functioning or structure of the network. For example, in a network modeling social relationships, the most prominent node could be a person who has a significant impact on others or who has many connections within the network. The

centrality values of eigenvectors can help identify important or influential nodes, and this information can be useful in various areas, such as social network analysis, modelling information diffusion, or identifying key players in corporate networks. In the specific example mentioned above, Kék and Balatonszőlős are such records. It is also worth to note that the centrality scores positively correlate with the examined settlements. Just by looking at the first, narrowed-down matrix, we can see that Arács is mentioned a total of 4 times over the years (regardless of the specific timing), and its score is [0.383]. In contrast, for example, Hidegkút is mentioned only once, and not in connection with any other settlement, resulting in a score of [0.066] (not even reaching 0.1). Naturally, the lowest score belongs to the Magyaré settlement with 0 points (no mentions of the village occurred during this period), while the highest score belongs to the Kék settlement.

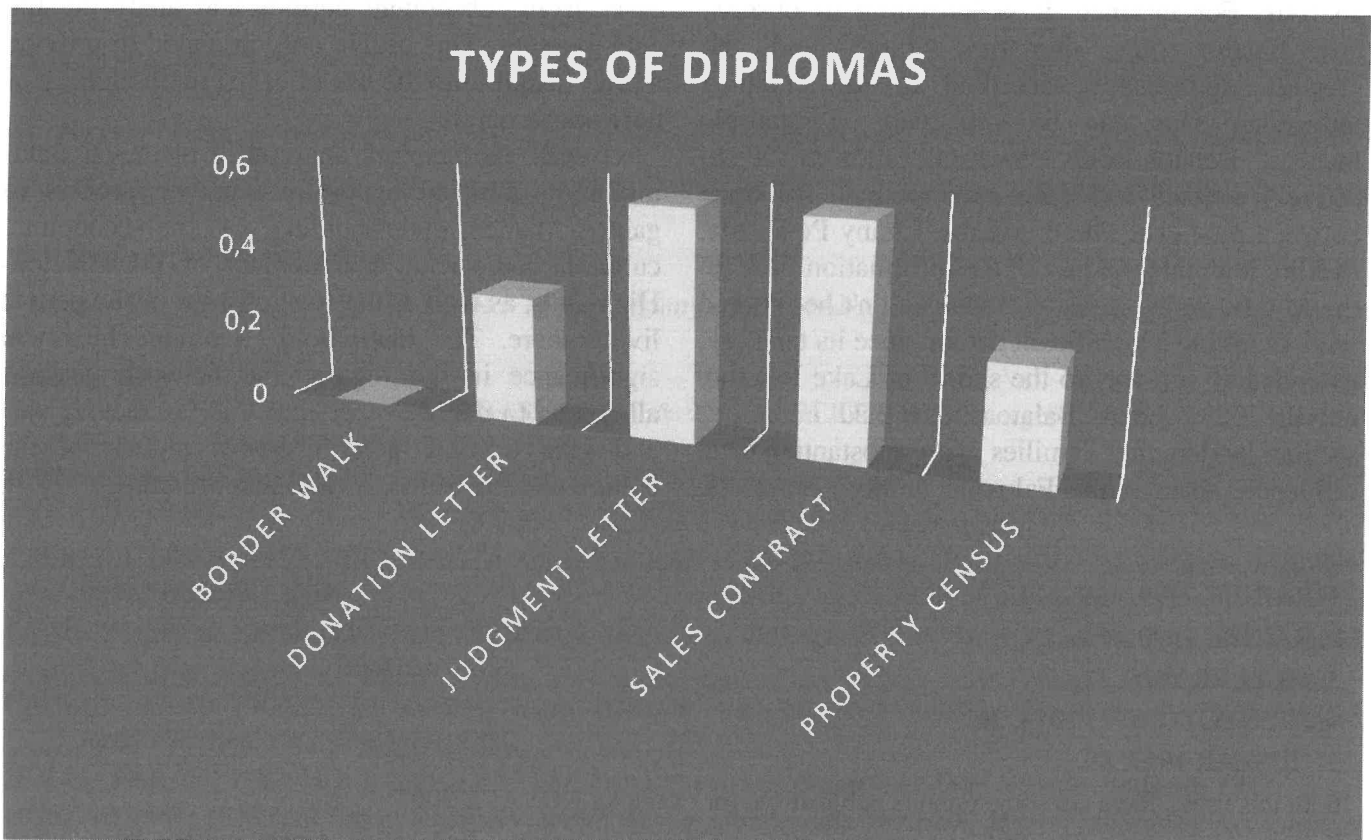

It can be interesting to observe the centrality scores of the other subgraphs of the graph as well. Although the Veszprém chapter indirectly or directly appears less frequently than the Tihany as an organization, its role in the network is slightly higher than that of Tihany as a settlement (Vesz-

prém: [0.612]; Tihany: [0.539]). However, in practice, this does not simply a significant difference; it is only a matter of a few mentions. Therefore, we can say that in this case, the absolute quantity of mentions is extremely important, and the difference is negligible.

Finally, let's also look at the centrality scores for the type of diploma.

Since there is no available data regarding border disputes from this period, it is understandable that it will have a value of zero. In contrast, it is

interesting that the lawsuits and judgment letters (which fall into the same category for analysis purposes) and the sales contracts hold equal

importance in our network. Their scores are: [0.562]. It is also intriguing that their quantities are not equal, although, similar to the previous analysis, the difference is negligible (there is only a total quantitative difference of 1).

It is important to note that the units of measurement for the centrality values of eigenvectors are not standardized, and their specific meaning depends on the context of the network. The interpretation of the results and the identification of the most significant nodes can vary depending on the nature and purpose of the network. Furthermore, these are relative measures that indicate the significance of each node within the given network. Therefore, it is essential to consider these values in their context, and they should be sharply distinguished from the determination of absolute scores, as demonstrated by the examples above.

6. Summary

The analysis above have several significant points. Firstly, it is worth to mention the subtle differences that contribute to the essence of this analysis. For instance, it is intriguing to observe how Balatonszőlős, after Kék village, holds the greatest significance according to the obtained indicators. This can be explained by multiple factors: Balatonszőlős' location allowed it to actively oversee and even participate in the trade between medieval Füred and the Tihany Peninsula, making it an integral part of the information flow. In the Middle Ages, Balatonszőlős couldn't be ignored without taking a significant detour since its territory, extended all the way to the shores of Lake Balaton. On the other hand, Balatonszőlős had numerous secular landowning families with substantial local influence, such as the Faluvine family. Therefore,

the significance of the settlement cannot be disregarded from the perspective of the medieval villages of Balatonfüred.³³

The result about Veszprém Church is also interesting: according to the data, had at least as much importance in terms of connections as the Tihany Abbey. While the current network analysis does not examine the relationship between the two landowners, it may be worth pursuing this line of thought in a subsequent step. The role of private landowners is also detectable during this period, but their significance increases further in subsequent eras, as more and more information remains available in various records and charters. This is also reflected in architecture, although this period currently under discussion is still considered relatively poor in terms of available sources compared to later medieval periods. Archaeology could be valuable to involve at this point since material remains can potentially support or even contradict the mentioned figures.

These data can be analysed in numerous precise ways and applied in future research. The reason for this is that these methods should be applied in the history of Balatonfüred when examining legal cases from subsequent periods and analysing the data together. This article only intended to provide a brief insight into the use of the methodology of network research.

Overall, the network analysis of medieval Balatonfüred offers an opportunity for researchers to gain a better understanding of the economic, cultural, and social development of the Balaton-Highlands, as well as the relationships of the people living there. The town holds a unique historical significance in the region, and network analysis allows us to delve deeper into this fascinating past and gain a more comprehensive picture of the culture and life of medieval Balatonfüred.

Notes:

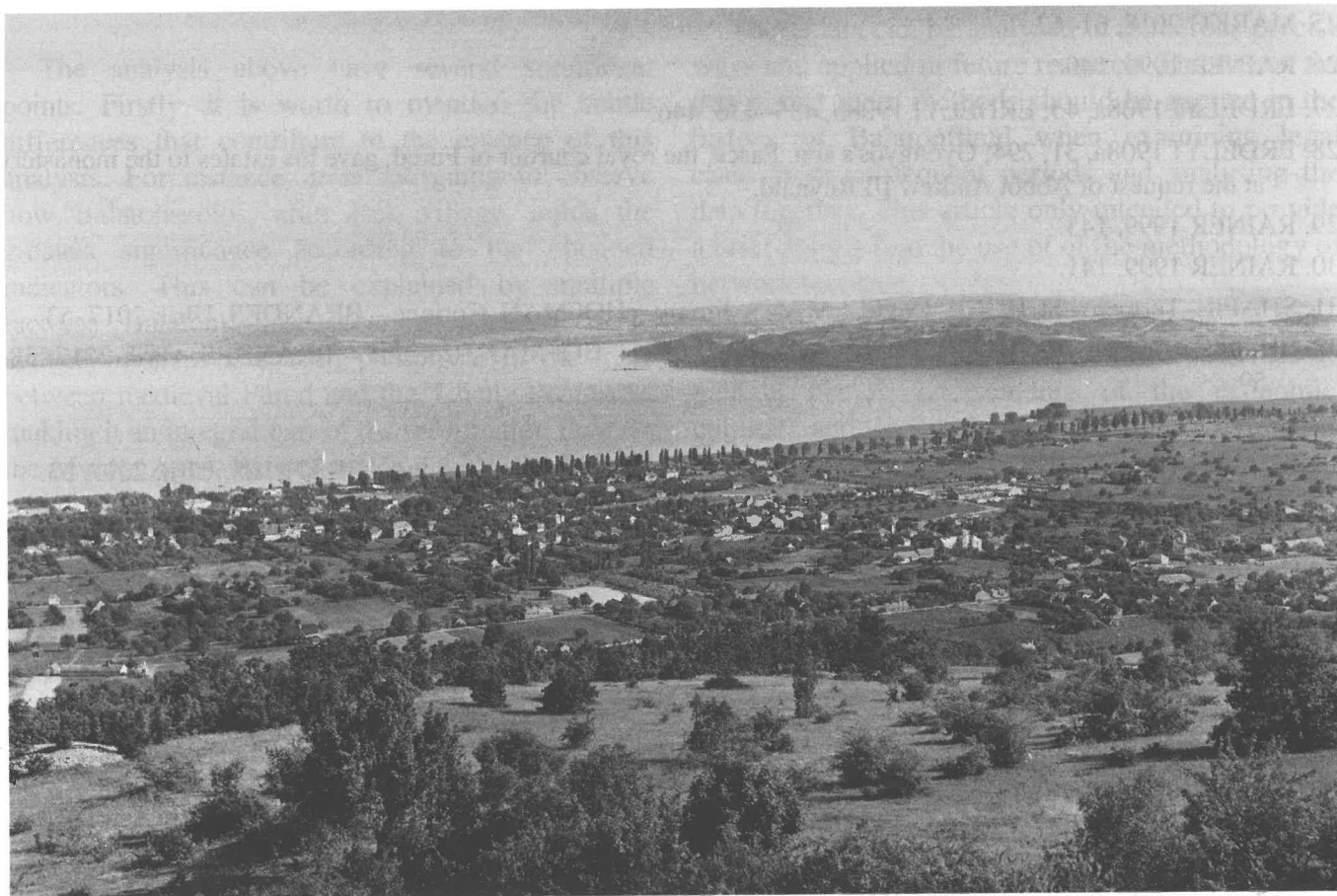
1. RAINER 1999, 139–140.
2. RAINER 1999, 150.
3. MÜLLER 2020, 71.
4. SZENTGYÖRGYI 2014, 26.
5. HUSZÁR 1967, 89.
6. In this topic, there are some famous publication, for example: KOVÁCS 2007.
7. One example is the 2017 excavation of a medieval cemetery. Excavation report online: <https://www.veol.hu/kultura/2017/03/zsinagoga-balatonfured-regeszet-asatas-temeto>. Last viewed: 2023. 06. 17.
8. See, for example, his work on the Romanesque churches of the Balaton Highlands. KOPPÁNY 1963, 82–114.
9. RAINER 1999, 139–178.

10. Although his research is not specifically related to Füred, it has greatly helped researchers to gain a better understanding of the situation of the medieval villages of the Lake Balaton Highlands. HOLL – PARÁDI 1983.
11. KÖVÉR 2020, 10.
12. <http://www.socialnetwork.hu/>. Last viewed: 2021. 03. 12.
13. <http://tudasaramlas.btk.elte.hu/hu/esemenyek/323-behalozva-életudományok-es-halozatok-konferencia>. Last viewed: 2021. 03. 11.
14. <https://ujkor.hu/content/torteneti-kutatas-tarsadalmi-celja-es-haszna>. Last viewed: 2021. 03. 11.
15. BARABÁSI 2011; BARABÁSI 2017.
16. KOVÁCS 2012, 187–204.
17. MARKÓ 2020.
18. KÖVÉR 2020, 9–19.
19. BARABÁSI, 2017, 42.
20. KOVÁCS 2012, 190.
21. MARKÓ 2018, 61.
22. MILGRAM 1967, 61–67.
23. The number of degrees tells you how many edges belong to a given vertex. BARABÁSI – ALBERT 1999, 509–512.
24. CSERMELY 2004, 10.
25. MARKÓ 2018, 61–62.
26. RAINER 1999, 140.
27. ERDÉLYI 1908a, 45; ERDÉLYI 1908b, 435–436, 446.
28. ERDÉLYI 1908a, 31, 294; Gyöngyös's son, Pasca, the royal courtier of Fured, gave his estates to the monastery at the request of Abbot Andrew III Reynald.
29. RAINER 1999, 145.
30. RAINER 1999, 141.
31. SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017, 53.
32. SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017, 58–59.
33. ERDÉLYI 1908b, 50. OKL.
34. SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017, 53.

Bibliography:

- BARABÁSI – ALBERT 1999: BARABÁSI Albert-László – ALBERT Réka: Emergence of Scaling in Random Networks. *Science* 286 (1999), 509–512.
- BARABÁSI 2011: BARABÁSI Albert-László: *Behálózva*. Budapest 2011.
- BARABÁSI 2017: BARABÁSI Albert-László: *A hálózatok tudománya*. Budapest 2017.
- CSERMELY 2004: CSERMELY Péter: *A rejtett hálózatok ereje: Hogyan stabilizálják a világot a gyenge kapcsolatok?* Budapest 2004.
- ERDÉLYI 1908a: ERDÉLYI László: *A Tihanyi Apátság önállósága 1055–1701. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története 10/1*. Budapest 1908.
- ERDÉLYI 1908b: ERDÉLYI László: *A Tihanyi Apátság önállósága 1055–1701. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története 10/2*. Budapest 1908.
- HOLL – PARÁDI 1982: HOLL Imre – PARÁDI Nándor: *Das mittelalterliche Dorf Sarvaly*. Budapest 1982.
- HUSZÁR 1967: HUSZÁR Lajos: Újabb Veszprém megyei éremleletek. *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 6. (1967), 89–112.
- KOPPÁNY: KOPPÁNY Tibor: A Balaton-felvidék román kori templomai. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 1. (1963), 82–114.
- KOVÁCS 2007: KOVÁCS Emőke: *A 19. századi Balaton világa*. Budapest 2007.

- KOVÁCS 2012: KOVÁCS Bálint: A hálózatelemzés alkalmazásáról a történettudományban. *Világtörténet* 3–4. (2012), 187–204.
- KÖVÉR 2020: KÖVÉR György: Előszó. *Magyar Gazdaságtörténeti évkönyv. Hálózat & hierarchia*. Budapest 2020.
- MARKÓ 2018: MARKÓ Anita: Hálózatok a 16–17. századi album amicorumokban: Az 1500 és 1700 közötti hungarika jellegű emlékkönyvbejegyzések hálózatelemzése az Inscriptiones Alborum Amicorum adatbázis alapján. *Digitális Bölcsészet* 1 (2018), 55–82.
- MARKÓ 2020: MARKÓ Anita: Hálózatelmélet és -elemzés az irodalomtörténeti kutatásokban. *Literatura* 46/3(2020), 312–334.
- MILGRAM 1967: MILGRAM, Stanley: The small world problem. *Psychological Today* 1 (1967), 61–67.
- MÜLLER 2020: MÜLLER Róbert: A Keszthely-kultúra ma. *Archaeologiai Értesítő* 145 (2020), 69–99.
- RAINER 1999: RAINER Pál: Középkor. In.: *Balatonfüred és Balatonarács története*. Veszprém 1999., 139–178.
- SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017: SHAFIE, Termeh – SCHOCH, David – MANS, Jimmy – HOFMAN, Corinne – BRANDES, Ulrik 2017: Hypergraph Representations: A Study of Carib Attacks on Colonial Forces (1509-1700). *Journal of Historical Network Research* 1 (2017) 52–70.
- SZENTGYÖRGYI 2014: SZENTGYÖRGYI Rudolf: *A tihanyi apátság alapítólevele 1*. Budapest 2014.

Balatonfüred és környéke 1956 körül
Balatonfüred and its surroundings around 1956

Forrás / Source: Fortepan – <https://fortepan.hu/hu/photos/?id=17857>
Adományozó / Donor: Kotnyek Antal
Letöltés ideje / Download Time: 2023.június 26., 9 óra 58 perc

CSIZMAZIA DARAB JÓZSEF

EGY FÜREDI HORDÓ TÖRTÉNETE

Nagyapám örökségéből van a család tulajdonában egy Bárczy János által Balatonfüreden készített díszhordó, ami arra indított, hogy a kádármester életének kicsit utánanézzek, hiszen munkássága Füreden eddig nem volt közismert. Ha Bárczy János életét egy hordóval ábrázolnánk, úgy elmondható, hogy az abroncsok megvannak, mert a fennmaradt adatokból munkássága szépen kirajzolódik, de a dongák közül bizony számos hiányzik, így élettörténete nem teljes, és azt sem tudhatjuk végül is miért hagyta maga mögött Balatonfüredet.

Bárczy János a Felvidéken, Mátyusföld szívében, egy Galánta és Gúta közötti kisközségben, Pereden (ma Obec Tešedikovo / Szlovákia) született 1885. június 19-én, katolikus családban. Apja Bárczi Márton, édesanyja Búza Anna. Szülei helybeli zsellérek voltak. Születésekor az anyakönyvben a családi nevük „y” nélkül szerepelt.¹ Mivel az anyakönyvet latin nyelven szerkesztették, így a nevek-nél nem szerepeltek a magyar helyesírás ékezetes betűi, ezért ott az apja és az ő nevét is egyszerűen „Barczi”-ként írták.

Gyermekkoráról nem kerültek elő feljegyzések, de később inasnak állt egy kádármesterhez a Somogy vármegyei Karádon. A községben, abban az időben négy önálló kádár is működött: Klapsz Gyula, Klapsz Géza, Rosta Imre, valamint Stadler József.² Bárczi János Klapsz Gyulához szegődött el inaskodni. 1907-ben történt itt vele egy furcsa eset, amit nyugodtan kezelhetünk fenntartással is, mivel a kádármesternek – aki ugyan igen jó szakember lehetett Bárczi János későbbi hordóit elnézve, de zavaros viselkedésű ember volt – többször akadt ügye a rendőrséggel. Persze az újságok akkoriban is mindent megtettek, hogy szenzációt találjanak.³ De nézzük mit is írt annak idején a „Somogyvármegye” a történekről „Becsületes megtaláló” címmel:

„Hogy ez a cím mennyire vonatkozik Bárczi János asztaloslegényre, arról mi nem vagyunk illetékesek vitatkozni. Klapsz Gyula Berzsényi-utcai asztalos-mesternél dolgozott Bárczi János, aki a mi nap egyszer csak értékes aranygyűrűvel az ujján keltett föltünetést a műhelyben. A gazdája gyanúsna talála a dolgot és a rendőrséget figyelmeztette. Mikor a rendőrségen Bárczit kihallgatták, már a gyűrű nem volt meg. Hosszas faggatásra elmondta, hogy 8 koronáért zálogba csapta és föl is mutatta róla a zálogcédulát. A gyűrű eredetére nézve pedig Bárczi azt állítja, hogy úgy találta és szilárdan megmarad emez állítása mellett. Hogy miért nem vitte a rendőrségre és miért használta föl és értékesítette a saját céljaira, arról hallgat. Különben a

gyűrűre kapott 8 korona sem volt meg, mert még az éjjel elmulatta. Ezért megindítják ellene az eljárást. Az állítólagos talált gyűrűt a rendőrség vette őrizetbe és ezúton is közzéteszi, hogy igazolt tulajdonosa a rendőrkapitányi hivatalban átveheti. Bárczi Jánost letartóztatták és átkísérték a királyi ügyészség fogházába.”⁴

Nem tudható, hogy az inasévek után hová került Bárczi János kádársegéd, de az biztos, hogy 1915-ben Budapesten élt, amit két forrás is megerősít. 1915. június 14-én, Kőbányán polgári szertartás keretében megnősült.⁵ Felesége Sándor Rozália, aki a házasságkötésük idején ugyancsak Kőbányán a Jászberényi út 1. szám alatt lakott. Bárczi János édesapja ekkor még élt, de édesanyját addigra már elveszítette. A fiatal pár az esküvő után egy ideig Bárczi János korábbi lakcímén, a X. kerület Bánya utca 7-ben lakott. Úgy tűnik az első világháború kitörése folytán abban az időben nem tudott tanult szakmájában elhelyezkedni, mert házasságkötésüket követően hirdetést adtak fel a „Friss Újság” című lapban, az állást kereső férfiak rovatában:

„Tisztességes, gyermektelen házaspár ajánlkozik házfelügyelőnek. Bővebbet X. Bánya utca, Bárczi János, 83223.”⁶

Valamikor ezután azonban őt is elérte a „nagy háború”. 1916 márciusában a magyar királyi 16. honvéd gyalogezredben szolgált, ahová elsősorban a felvidékről, Zólyom, Nógrád és Gömör vármegyékből toboroztak katonákat. Az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartása elismeréséül bronz vitézségi éremmel tüntették ki.⁷ De még ugyanabban az évben, májusban ismét kitüntették. A 16. besztercebányai gyalogezred kötelékében a háborúban teljesített kitűnő szolgálatai elismeréséül „a bronz vitézségi érem újjólag” elismerésben részesült.⁸

Ezután egy időre ismét szem elől tévesztjük Bárczi Jánost, de az alakulatáról tudjuk, hogy 1915-16-ban az ezred az orosz fronton szolgált, így az ottani csaták során szerezhette elismeréseit. 1916 végén azonban az alakulatot áthelyezték a román frontszakaszra, Maros vármegyébe. Az egység a román

front különféle harci cselekményeiben szerepelt 1917-ben és 1918-ban.⁹ Végül is sok a bizonytalanság, de közel egy évtized múlva, 1927-ben, ugyanott, az addigra már romániai Maros megyében figyelhetünk fel legközelebb Bárczy Jánosra, aki nevét most már „y”-al írta. Marosmegye legkeletibb részén, Odorhely, azaz Székelyudvarhely közelében, Gyalakután (románul Fântânele, németül Gielekonten) tűnt fel ismét, amikor több alkalommal hirdetéseket adott fel egy brassói lapban, hogy hordókat adna el. A hirdetésekből úgy tűnik, hogy már a hazatelepülését készíthette elő, mert kezdetben, júliusban, még nagyszámú hordót árult:

„150 drb. vegyes új hordó jutányos áron eladó. Bárczy János kádár, Gyalakután. jud. Odorhely.”¹⁰

De az első időkben nehezen mehetett az árusítás, mert szeptemberben még a nagy részük meg volt:

„140 drb. kitűnő új hordó minden nagyságban jutányosan eladó, értekezni lehet: Bárczy János kádárnál, Fântânele, posta Erdőszentgyörgy”¹¹

Viszont novemberben már csak néhány darab kereste gazdáját:

„5 drb. kitűnő új hordó, 2 à. 1600 ltr, 2 à. 1300 ltr, egy 1900 ltr, literenként 2 leiért eladó Bárczy János kádárnál, Fântânele”^{12, 13}

Egy pillanatra visszatérve Bárczy János nevének írásmódjára, annyi megállapítható, hogy az „y” betű a romániai tartózkodása alatt került a nevébe. Lehetséges, hogy repatriálásakor a román dokumentumok alapján nevét rögtön y-al írták, de a két háború között sokan maguk is átvették így nevüket, ami ellen a hatóságok sem léptek fel.¹⁴ Ezt a gyakorlatot egy korabeli járásbírói döntés is jól alátmasztja.¹⁵

Az, hogy Bárczy János az utolsó hordó eladása után Gyalakutáról hova távozott, nem ismert, de az biztos, hogy 1931-ben feleségével már házat vásároltak Balatonfüred külterületén, a Fűzberekben. Az adásvételi szerződés szerint előtte a Pest vármegyei Gombán lakhattak.¹⁶ Később azután élete vége felé, egy vele készült riportban Bárczy maga is utalt az Erdélyben eltöltött időre, mint aki ott vált a szakma igazi mesterévé.¹⁷ Azonban van egy további adat a család erdélyi tartózkodására. Még az I. világháború idején, 1918 februárjában Bárczy Jánosné részt vett a Gyalakuta község közelében lévő Székelyszentlélek ifjúságának műkedvelő előadásában, amikor az elesett katonák özvegyei és árvái javára előadták a „A betyár kendője” című népszínművet és a befolyt összeget megküldték a Budapesti Hadisegélyező Hivatalnak.¹⁸

Az 1920-as évek végén erősen fejlődött a szőlészet-borászat Balatonfüreden és környékén, így igény volt új hordókra. Azokban az években részben a csődbe ment Böhme féle budapesti hordógyár¹⁹ termékeit árulták ügynökök Füreden is,²⁰ de volt helyi kádármester Tóth János személyében.²¹ Tóth János a tűzoltó szertár mellett, a Tűzoltó utca 3. szám alatt lakott és ott volt a műhelye is. 1928 novemberében^{22, 23} és decemberében²⁴ hirdetéseket adott fel, hogy egy jó házból való fiút venne fel tanoncnak. Valószínűleg ekkorra már megrendülhetett az egészsége és később fel is adhatta iparát, mivel hosszan elhúzódó betegség és szenvedés után, 1932. június 24-én, 68 éves korában Balatonfüreden hunyt el.²⁵

Visszakanyarodva Bárczy Jánoshoz, 1932-ben ő is a Tűzoltó utcában, de annak a másik végén hirdette kádáripari szolgáltatásait. A hirdetésben szereplő ház gazdasági épület lehetett, mert a korabeli házjegyzékben az nem szerepelt.²⁶

Hirdetéseit a „Balatonfüred” című hetilapban tette közzé, azonban a hirdetések ott csak 1932. augusztus elejéig jelentek meg.²⁷ Bizonyára ekkorra már kialakulhatott a vevőköre, talán részben Tóth János régi ügyfelei közül is, de az biztos, hogy sokat számított az igen jónak várt évjárat, amiről a „Balatonfüred” újság a szüretkor így számolt be:

„Az általános szüret e héten vette kezdetét. Úgy a mennyiség, mint a minőség is megfelel a gazdák várakozásainak, sőt sok helyütt a termés a tavalyinak a duplája. A cukortartalom 21–27 fok között váltakozik. Az időjárás is kedvez az idei szüretnek.”²⁸

Bárczy János
kádármester
Balatonfüred.
Tűzoltó-u. 31. Saját ház.
(Vásártéren.)
Elvállal minden e szakmába
vágó munkát.

Bárczy János hirdetése a "Balatonfüred" hetilapban

A kádárok mindig is készítettek díszhordókat, de az szokatlan volt, hogy valaki ezzel országos, sőt nemzetközi hírnevet is szerezzen. 1933 tavaszán azonban egy másik, szintén Zala vármegyei kádármester, Kiss János Baltavárról kereste meg a hatóságokat, hogy tisztelete jeléül elkészített egy díszhordót Benito Mussolini számára és szeretné azt részére eljuttatni. A diplomáciai megkeresésre Colonna herceg, a budapesti olasz nagykövet postafordultával közölte, hogy az olasz kormányfő Öexcellenciája az ajándékot elfogadta. Ez a hír azután bejárta a teljes magyar sajtót,^{29, 30} és az egész ország megismerte Kiss János kádármester nevét. Az nem tudható, hogy Bárczy János olvasta-e az országos lapokat, de a hírről a helyi „Balatonfüred” című újság is beszámolt³¹ és azt bizonyosan olvasta, hiszen maga is ott hirdetett. Ami biztos, hogy még ugyanabban az évben, a füredi Borhét keretében megrendezték a Faluszövetség nagyszabású kiállítását, amelyre a Gyógy tér bejáratánál felállított díszkapun keresztül lehetett bejutni. A kiállításon már Bárczy János díszhordó kollekciója is szerepelt.³² A rendezvény során mind a borokat, mind az egyéb kiállítókat díjazták. A látottak alapján Bárczy Jánost, mint a VII. számú ipari csoport részvevőjét arany éremmel ismerték el.³³ Ő maga idős korában így emlékezett vissza a kezdetekre:

„Hát az úgy a harmincas években történt Balatonföldváron, hogy a vásárba vittem egy pár ilyen faragott hordócskát és megpróbáltam eladni. Incze Sándor az akkori színházi képeslap szerkesztője³⁴ vett egyet és 100 pengőt adott érte. Én vissza akartam adni a visszajáró tetemes összeget, de ő nem engedte.

– Higgyc el, bőven megéri nekem a százast ez a remekmű.”³⁵

1934-ben szeptember 2-ára, vasárnapra esett a Balatonfüredi Borhét megnyitása. Az eseményről a rossz idő miatt így tudósítottak:

„Furmint és kéknyelű bor helyett zuhogó eső áztatta el a balatoni borhét megnyitására összegyűlt sok ezernyi ünneplő embert.”

De estére megenyhült az idő és megélné a borhét is, amiről Szabó József az alábbiak szerint tudósította a „Kis Újságot”:

„Mire az alkony leszállt, a szél és hullámok harsozását is túlszárnyalta néhány egymásba karolt fiatalember erőteljes éneke:

– Vörös bort ittam az este ...

Amikor odáig értek a dalban, hogy:

– A lábamon alig-alig állok ...

– felsóhajtott Bárczy János, díszoklevelekkel kitüntetett kádármester, aki rézveretű, asztalra való, remekbe faragott kis hordókat, kulacsokat árult:

– Istenem, talán mégis lesz valami kis forgalom!

Sejtése valóság lett. Három-négy hordóját, darabját 15–20 pengőért meg is vették. De még így is megmaradt húsz darab. A borkóstolás is nagy iramban folyt, sőt, a lacikonyhák melletti terített asztaloknál is egyre többen ültek és szárították magukat, tüzes nóták kíséretében.

– Nem hagyjuk magunkat megkárosítani, - mondták azok, akiknek egyre inkább nehezükre esett a járás. Ennek meg a szőlősgazdák örültek - a feleségekkel ellentétben. Mivel azt a fejenkénti 4-500 pengős kárt, amit a délelőtti és délutáni felhős szakadás elmosott, már úgylis csak részben tudták behozni az alkonyi forgalomnál.”³⁶

Édesapám, dr. Csizmazia Darab József elmondása szerint ugyancsak 1934-ben történt, hogy nagyapám, Cs. Darab József új hordókat rendelt Bárczy Jánostól valamelyik füredi pincéjébe és ráadásként ajándékba kapott tőle egy szép két literes díszhordót.

1937. szeptember 2-20 között Budapesten, az Iparcsarnokban Országos Kézművesipari Kiállítást rendeztek, amelyen díszhordóival a balatonfüredi Bárczy János is részt vett. Az ő bemutatójáról tudósított a „Magyarország” című lap az alábbiak szerint:

„A többszörösen kitüntetett mester gyönyörű kivitelű asztali díszhordók ízléses sorozatával vett részt a kiállításon. A bemutatott különféle nagyságú boros- és pálinkás, kézi faragásokkal ékesített díszhordócskák minden egyes darabja művészi munkára vall. Közkedveltségük méltó bizonyítéka, hogy Bárczy mester remek munkái nemcsak az arisztokrata, illetve polgári körökben örvendenek nagy népszerűségnek, hanem még a walesi herceg is rendelt belőlük. A kiállítást megnyitó előkelőségek tetszését igen megnyerték. Bárczy János művészi munkái és a díszhordók mellett nagy sikert aratnak az ugyancsak kézi faragásos fokosok is. A díszhordók kizárólagos készítője megrendeléseket bárhova szállít minden nagyságban, igen olcsó áron.”³⁷

Az V. Országos Kézművesipari Kiállítás és Őszi Vásár igen sikeresnek bizonyult, hiszen közel 200 ezer látogató nézte meg a kiállítást. A rendezvény keretében a legjobb kiállító kézműveseknek különféle elismeréseket adtak át. A csoportbíráló bizottságok, valamint a döntő bírálóbizottság együttes véleménye szerint Bárczy János balatonfüredi ká-

dármester kiállított kollekcója alapján, részére az ezüst koszorús mester kitüntető címet adományozta.³⁸ A füredi mester országos elismeréséről a „Balatoni Kurír” is lelkesen beszámolt.³⁹

A „Magyar Iparművészet” című folyóirat az 1938. évi eseményeket összefoglaló számában a lap tudósítója arról írt, hogy külföldön is igen kedvelik a magyar iparművészeti alkotásokat. Írásában egy Bárczyval való beszélgetését külön is megemlítette:

„Bárczi János bútorfaragó pedig azzal dicsekedett, hogy az ő „díszhordóiból,” melyeket „A hét síró magyar” című domborműves faragás ékesít, egész sereg angol előkelőség rendelt, köztük a walesi herceg és Korda Sándor is. Vidámságában és áhítatában egyaránt megkapó a népművészeti ábrázolás.”⁴⁰

Edward walesi herceg, aki később VIII. Edward néven uralkodott, 1935-ben két alkalommal is járt Magyarországon. Második útja során, szeptember 14-én Balatonfüredre is ellátogatott,⁴¹ és megtekintette a Borhét eseményeit.⁴² Bárczy János elmondása szerint a herceg ezer pengőt fizetett a neki készített díszhordóért.⁴³ 1939 májusában Nyigri Imre újságíró meglátogatta Budapesten a Vásárvárosban a „Magyar Udvar”-t, ahol a kézműves és háziipari kiállítók mutatták be portékáikat. Mint írta nehéz a kiállítókkal szóba elegyednie annak, aki nem akar tőlük semmit se megvenni, csak kérdezzet és jegyzetel. Bárczy Jánossal azonban ennek ellenére sikerült beszédbe elegyednie az alábbiak szerint:

„Hét síró magyar”

„Bárczi János bútorfaragó és díszhordó készítő megmutogatja, hogy a walesi hercegtől Korda Sándorig milyen érdekes megrendelői voltak. A remekbe faragott, nemes szilva-fából készült szőlőlevelekkel díszített hordócskákon, három-négy napon eldolgozik, ha domborműveket is vés. „Hét síró magyarral”, akkor egy hétig is eltart. A székeket szilfából faragja, nagyon sajnálja, hogy Balatonfüredről Szentendrére költözött, „mert ott nincs megélhetése a kádárnak”.”⁴⁴

A fenti tudósításból kitűnik, hogy ugyan 1940-ben a feleségével, Sándor Rozáliával még mint balatonfüredi lakosok voltak nyilvántartva Balatonfüred nagyközség külterületén, a Fűzberekben,⁴⁵ a Kültelek 9. alatt (Hrsz.: 2623),⁴⁶ mégis már 1939-ben átköltöztek Balatonfüredről Szentendrére. De 1940-ben már valóban Szentendrén laktak, amit a „Borászati Lapok” júliusi számaiban megjelent állásukereső hirdetései is megerősítettek,^{47, 48} az alábbi szöveggel:

„Mesteri állást keres ezüstkoszorúval és több aranyéremmel kitüntetett kádármester nagy gyakorlattal. Bárczy János, Szentendre, Deák Ferenc utca 44.”⁴⁹

Úgy tűnik azonban, hogy mégsem helyezkedett el és megmaradt önálló kádármester kisiparosnak.

A második világháború végéig ismét hiányosak az ismeretek róla és csak annyi tudható, hogy 1942-ben több alkalommal meghirdetett három nagyobb méretű használt boroshordót eladásra a „Borászati Lapokban”.⁵⁰ A háború után, a még Füreden indult hírnévnek köszönhetően a Képzőművészeti Alap rendszeresen rendelte tőle a díszhordókat, mivel azokat keményvalutáért tudták külföldön értékesíteni.⁵¹ A díszhordókat, ahogy a háború előtt is, 1, 2 és 5 literes méretekben készítette el.⁵²

Bárczy János időskori portréja
a Magyar Hírlap 1958. március 29-i számában

1947-ben azonban különösen nagy megtiszteltetés érte. Ősszel kapott egy levelet a minisztériumtól, hogy a svéd állam háború utáni sok segítségért a kormány meg akarja ajándékozni a svéd királyi családot és a Képzőművészeti Tanács úgy döntött, hogy erre a célra egy különleges kivitelű Bárczy féle díszhordó lenne a legalkalmasabb. El is készítette az 5 literes díszhordót. Mindkét fenék-

lemezét beborították a magyaros motívumú faragások, és az abroncsokat arannyal vonta be.

A magyar kormány megbízásából maga nyújthatta át az elkészült műalkotást Stockholmban

Oszkár Fredrik Wilhelm Olaf Gusztáv Adolf koronahercegnek és feleségének.⁵³ A koronaherceg három évvel később VI. Gusztáv Adolf néven lépett a svéd trónra.

Átadási ceremónia 1947 novemberében Stockholmban.

A kép jobb szélén Gusztáv Adolf koronaherceg, tőle balra felesége, Battenbergi Lujza hercegnő, velük szemben Bárczy János kádármester

(Ferenczy Múzeumi Centrum Történeti Gyűjtemény, jelzetszám: TT_82.73.1_2_1)

1948 januárjában Petru Groza román miniszterelnök látogatott Magyarországra. Az „Új Magyarország” hetilap a látogatás során egy Bárczy díszhordóval ajándékozta meg a román kormányfőt.⁵⁴ Bárczy János abban az időben szorosabb kapcsolatban állt a hetilappal, mivel az újságban egy 10 héten át tartó 300 díjas keresztretjvény pályázaton

a helyes megfejtést beküldők között három alkalommal is kisorsolták az ő iparművészeti, 5 literes boroshordóját állvánnyal.⁵⁵

Bárczy János 1959 áprilisában még ott volt díszhordó mintakollekciójával, mint egyéni kiállító a Budapesti Ipari Vásáron, amit egy róla készült fénykép is megörökített.⁵⁶ 1960. október közepén

azonban váratlanul agyvérzést kapott és október 17-én, 75 éves korában, Szentendrén elhunyt. A halotti anyakönyvbe feljegyezték, hogy hirtelen halál. Temetése október 19-én volt az alsó temetőben és Horváth Gyula plébános kísérte utolsó útjára.⁵⁷

Közel egy évvel halála után, 1961. október 15-én nagyszabású szüreti nap kertében, a Dunakanyar Intéző Bizottság szervezésében emléktáblát avattak egykori szentendrei lakóháza falán,⁵⁸ valamint a Pest Megyei Idegenforgalmi Hivatal egy emlékszobát is kialakított az épületben.⁵⁹ Mivel azonban

Jegyzetek:

1. Pered község születési anyakönyve 1885., 162. p. 66. sz.
2. Herk Mihály: Karád története (Karád, 1985), 159. p.
3. „Somogyi Hírlap”, 1907. augusztus 30., 3. p.
4. „Somogyvármegye”, 1907. szeptember 1., 5. p.
5. Tóth-Bencze Tamás kutatása: Kőbánya házassági anyakönyve 1915. 56. old. 167. sor.
6. „Friss Újság”, 1915. június 16., 4. p.
7. „Rendelei Közlöny”, 35. szám, 1916. március 25., 752. p.
8. „Rendelei Közlöny”, 57. szám, 1916. május 13., 1265. p.
9. Vitéz Deseő Lajos: A 16. Besztercebányai Honvéd Gyalogezred Története, A volt ezred bajtársi szövetsége kiadása, Budapest. 1941.
10. „Brassói Lapok”, 1927. július 6., 12. p.
11. „Brassói Lapok”, 1927. szeptember 14., 10. p.
12. „Brassói Lapok”, 1927. november 27., 20. p.
13. „Brassói Lapok”, 1927. november 28., 12. p.
14. Dr. Pandula Attila professzor, az ELTE BTK Történeti Intézet Történelem Segétdományai Tanszék oktatójának szóbeli közlése, 2023. június 10-én
15. „Balatonfüred”, 1938. május 14., 2. p.
16. Tóth-Bencze Tamás kutatása alapján az adásvétel balatonfüredi telekkönyvi bejegyzése 1931. decemberében
17. „Magyar Kisiparos”, 1959. szeptember 24., 8. p.
18. „Udvarhelyi Híradó”, 1918. február 10., 3. p.
19. „Magyar Hírlap”, 1927. március 25., 5. p.
20. „Balatonfüred”, 1928. augusztus 25., 4. p.
21. Tóth János kádármester, Tóth Andrásnak, a Helytörténeti Egyesület tagjának nagyapja
22. „Balatonfüred”, 1928. november 17., 4. p.
23. „Balatonfüred”, 1928. november 24., 4. p.
24. „Balatonfüred”, 1928. december 1., 4. p.
25. „Balatonfüred”, 1932. június 25., 3. p.
26. Balatonfüred 1930-1935 közötti házjegyzéke
27. „Balatonfüred”, 1932, 17., 19., 21., 23., 25., 27., 28., 30., 32. számok
28. „Balatonfüred”, 1932. október 22., 3. p.
29. „Budapesti Hírlap”, 1933. március 30., 9. p.
30. „Magyar Hírlap”, 1933. március 30., 8. p.
31. „Balatonfüred”, 1933. április 1., 3. p.
32. „Balatonfüred”, 1933. szeptember 9., 3. p.
33. „Balatonfüred”, 1933. szeptember 23., 3. p.
34. Incze Sándor (1889–1966) író és lapszerkesztő, megalapította és 1910-től 1938-ig szerkesztette a „Színházi Élet”-et
35. „Pest Megyei Hírlap” szentendrei különkiadása, 1958. március 29., 2. p.
36. „Kis Újság”, 1934. szeptember 4., 4. p.
37. „Magyarság”, 1937. szeptember 5., 13. p.
38. „Magyar Ipar”, 1937. november 4. 8. p.
39. „Balatoni Kurír”, 1937. október 6., 6. p.
40. „Magyar Iparművészet”, 1939. 1. szám, 117. p.
41. „Balatonfüred”, 1935. szeptember 14., 3. p.
42. 1935-ben szeptember 15-ig tartott a Borhét Füreden.
Lásd: „Balatonfüred”, 1935. szeptember 18. 5. p.
43. „Magyar Kisiparos”, 1959. szeptember 24., 3. p.
44. „Népszava”, 1939. május 7., 14. p.
45. Fűzberek vagy Füz-berek, Balatonfüreden a mai katolikus templom mögötti park és a vásárcsarnok közelében, a Kéki-patak mellett terült el. [= Füredi História, 2016. 44.sz. Rácz János: Balatonfüredi helynevek, 12. p.]
46. Tóth-Bencze Tamás kutatása: 1940. évi lakónyilvántartás, 2397. sz. balatonfüredi telekkönyvi betét
47. „Borászati Lapok”, 1940. július 6., 174. p.
48. „Borászati Lapok”, 1940. július 20., 186. p.
49. „Borászati Lapok”, 1940. július 27., 192. p.
50. „Borászati Lapok”, 1942. 39-40-41 számok
51. „Pest Megyei Hírlap” szentendrei különkiadása, 1958. március 29., 3. p.
52. „Magyar Kisiparos”, 1959. szeptember 24., 8. p.
53. „Magyar Kisiparos”, 1959. szeptember 24., 8. p.
54. „Új Magyarország”, 1948. január 31., 3. p.
55. „Új Magyarország”, 1948., 5.-6.-7. számok
56. „Pest Megyei Hírlap” szentendrei különkiadása, 1961. október 18., 1. p.
57. A szentendrei Keresztelő Szent János Római Katolikus Plébánia halotti anyakönyve 1960., 358. lap, 43. sz.
58. „Pest Megyei Hírlap” szentendrei különkiadása, 1961. október 11., 1. p.
59. „Képes Magyarország”, 1962. április 1., 19. p.
60. „Pest Megyei Hírlap” szentendrei különkiadása, 1962. március 3., 1. p.
61. Pethő Zsoltné Németh Erika: Szentendre utcanevei (2. bővített, javított kiadás) 1996. Szentendre 1894-től Bogdányi utca 1903. október 20-tól Deák Ferenc utca 194?-től Vöröshadsereg utca 1988. augusztustól ismét Bogdányi utca

Cs. Darab József díszhordója
(szerző felvétele)

A Dunakanyar Intéző
Bizottság emléktáblája
szentendrei lakóháza
falán
(szerző felvétele)

A szentendrei Bárczy Fogadó, falán az emléktáblával
(szerző felvétele)

Három hordó fenéklemez tervrajza és egy kész fenéklemez a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum történeti, illetve néprajzi gyűjteményében (AT_464-73 és N_61.63.1 jelzetek) (szerző felvétele)

Bárczy János saját készítésű dongagyalyai a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum néprajzi gyűjteményében (N_61.65.1.1; N_61.66.1.1; N_61.67.1.1 valamint N_61.68.1 jelzetek) (szerző felvétele)